

15
—
42

K. Fachnins.

Gribas

spehks

jeb

mahksta waldit par lewi.

Tulkojis F. Awotiniči.

Mokā 30 kap.

Riģā, 1908.

W. Skribe apgādībā, Terbatas eelā Nr. 4.

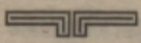
266019

Fahņins, L. S. Ķurins

Gribas spehks

jeb

mahtsĶla waldit par Ŷewi.

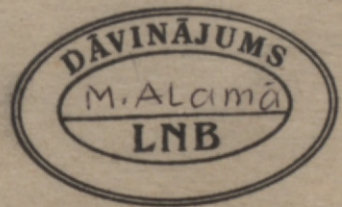
(ĶilosoĶiski=psicholoĶiski pehtijumi).

Peħz L. Ķachnina

J. AlwotinsĶ.

„Weenigi gribas speħla truhkums ir par zehloni wiŶai muħsu newaribai un wahĶibai, jo meħs eŶam weenumehr Ŷpeħjigi padarit to, ko Ŷtipri tihĶojam. — Volenti nihil difficile.“

Eħ. Eħ. RuŶfo.

RigĀ, 1908. g.

W. Ķribe apgahdibĀ, Terbatas eelĀ Nr. 4.

0304085088

499. p. 516. 21. I. 2005 N. 17

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Grafmatu drukatava „Astra”, Rīgā, Ieclā Jaun-ecelā Nr. 25.

I.

Ar wahrdu „mahksla waldit par sewi“ domajam un šaprotam— eespehjamibu ūsturet, pabalstīt wāj ari eerošināt un modinat sewi toš meefas un dwehjeles stahwoklus, kuzus šchahda wāj tahda eemešla deht mehs tihkotu, lai tee mums peemistu, bet lai lihds ar to ari praštu apšpeest sewi toš stahwoklus, kas mums netihk un naw eewehlami. Šaut gan šchās mahkslas šwarigā nošihme, štatotees pehz minetās apšihmes, kuzam katram domajošcham zilwekam ir azim redšama, tomehr nekaitēs ihšos wahrdos to jo redšami, jo špilgti aprahdit, un jo wairaf tapehz, ka zilweku wairums, tā šaužamais leclais puhlis, nepeeschkir nekahdas nošihmes pašchšawaldischanās praščhanai jeb mahkslai (kā tahkt ihšuma pehz daščchahrt šauksim „mahkslu waldit sewi“).

War droščhi šazit, ka zilweka wiša laime leelā mehrā atfaras no wina pašchšawaldischanās špehjas, un, warbuht, durwis ūj laimi buhs ūj wišeem laikeem aišflehtas tam, kuzsch neprot waldit par sewi. Un teescham, par laimi zilweki parašti šaukā šawu tihkoščhanu apmeerinajumu un peetizibu („laimigs“ un „peetizigs“ daudščahrt nošihmē weenu un to pašchu), pamarodamees ūj ta, ka zilwekam lai nešin kahdas baudas tiftu šneegtas, bet ja tas noteek pret wina labu grtbu, pret wina tihkoščhanu, tad tās weenumehr buhs preeksch wina tīfai mofas un zeeščhana; ari mašakā nepeetiziba jeb nemeers par kaut ko: išbaudams apwainojums, pašemoschana, kahdas nebuht kaišlibinas wāj eedomas neapmeerinaščhana u. t. t., kā sinams, špehj šagiftet un šamaitat pašchu patihkamako dšihwi. Tahdā gadijumā pašchšawaldischanās ir pats droščchakais lihdsjeklis šchahdas šchīras nepatihkamu juhtu nowehrschhanai, jo wina dod eespehju zilwekam zihnitees ar šawām tihkoščhanām un, tā šafot — pehz kahda rakstneeka wahrdeem, — e e d a b u h t š e w i p e e t i z i b u. Ša gribas špehklam ir tahdi apbrihnojami panahkumi, to war redšet pee tahdeem zilwekeem, kuzi atrašdamees pašchos šliktakos dšihwes apstahktos, nabadsibas un wišu winas neišbehgami pawadonu: kā truhkuma, ruhpu, pahrestibu, pašemoschanu nošpeesti u. t. t., ka wini daudščahrt pat pee wahjigas, šlimigas organišazijas, tīfai weenigi ar g r i b a s š p e h l a palihdsibu, šašneeds to, ka war tift šaukti (un ari teel šaukti) par reteem laimes luteekem; wini nepašihst pahrestibu un apbehdinajuma ruhgtu juhtu, weenumehr peetizigi, ir meerā ar wišu un pašahwigi atrodas pee jautra

prahta, jauatrâ, labfiridigâ gara stahwofli, — tà ka nereti winus ap-
fkaufch bagatneeki, augstmani, u. z., ar wahrdu fâtot, tee
zilweki, kureem, kâ leefas, peejami wiswifadi dshwes labumi, kam
truhft, tà fâtot, tilai putna peena.

Tas patš jafaka ari tad, ja wahrdam „laimē“ peeschfirsim pla-
fchaku nofihmi, apfihmedami ar winu, — kâ to dara labakee domataji
un pfichologi, — wi i u p r e e k a b a u d u k o p i b u, i f f l e h d j o t
z e e f c h a n a s; ari tad fchis aifrahbijums buhs pareifs, ka laime
stahw zeeschâ nejarauſtamâ fâfarâ ar paſchſawalbijchanâs mahfflu.
Utgohdafimees tilai to pateefibu, ko daudſkahrt uſſiahdijufchi optimiſti,
ka fiſiſſas zeeschanas, uſ kurâm griba wiſmaſak war darit eefpaidu,
uſbruht zilwekam ſamehrâ reti, — nerunajot jau nemaſ par to, ka,
kâ to wehlaſ redſejim, griba blakus zelâ tomehr war darit uſ ſchâm
zeefchanâm ſawu labwehligo eefpaidu (Dſch. Sellijſ). Zilweka zeeſchanu
wiſleelakais wairums turpreti zelâs no dwehſeles jeb garigeem zehlo-
neem, radot paſchſas daſchadalâs mozoſchſas pfichifſas juhtas, kuras
nepaleef pakat fiſiſſâm zeeſchanâm pehz ſawas intensiwitates, bet pat
wehl pahrfpehj ar ſawu, tà fâtot, n o i p e e f d a m o f p e h k u, kaſ
atnem zilwekam eefpehju paneſt tâs ar wajadſigo iſturibu un pazeetibu,
ar kahdu aifween teef paneſtas fiſiſſas ſahpes: tahdas dwehſeles mokas,
kâ ſkumjas, ſchauſmas, kauns u. t. l. aſekti, loti beefchi ir par
zehloni paſcheem trakaſkeem iſmiſuma pilneem dar-
beem, nereti pat par paſchnahwibas zehloni, bet fiſiſſas ſahpes reti
kad nowed zilweku til tahtu. Dwehſeles kuſtibas pehz ſawâm daſcha-
dâm ſekâm wiſpahrigi war darit uſ zilweku poſtoſchu eefpaidu: zil
daudj zilweku, kuri neſin kâ zihnitees ar ſawâm tiſhoſchanam un ſaweam
iſtinkteem, nekriht par upuri ſawâm kaiſlibâm, kuras nowed winus
pee paſcheem behdigateem un noſchelojamaſkeem rezultateem! Zil zilweku
neſaſlimſt no bailem, nenomirſt no behdâm un pahridarijumeem, ne-
ſaudê daudj un wiſadu dſihwes labumu kahda nebuht neweetâ iſrahbito
duſmu iſpluhduma deht u. t. t. Luht, kapehz ari ſaka K. Giltſ
(Bernes uniwerſitates profefors): „Zilwekam, kaſ wehlaſ laimigt
kluht, wiſpirms wajag emanzipet ſewi pret emozijâm“. Un paſih-
ſtamais Dſch. Lokſ par to kategoriſti iſſakas ſchahdâ kahrtâ: „Daudj
ſliktumi un neehrtibas, kaſ uſbruht zilwekam wina dſihwê, ſaka winam
ka winſch nedriht buht pahrliezigi juhteligſ pret katrâm neezigâm
ſahpêm. Tas, kam nepadodas un ko nepeekauj muhſu prahts, aiſtaht
tilai neezigu eefpaidu un dara mums loti maſ kaites un kaunume
Weeſas zeeſchanas teef iſaizinas un uſturetâs tilai zaur dwehſeles
ſpehku zeeſchanâm. Dwehſeles ſtingriba un nejuhteliba ir wiſlabakâ

brunas preefch iffargafchanàs no ifdeenifcheem launumeem un dſihwes nejauſchibàm“. It ihpaſchi behdigš ſtats ir tahdos gadijumos, kad ſubjektš ſt i p r i g r i b e t u apſpeeft un nomahkt ſewi ſinamas juhtas, tà: ſtumjaš, baileš, duſmaš u. ž., bet neſinadamaš un nepaſihdamaš pſichifko juhtu paſhwaldiſchanaš liſumu, ſeras pee daſchadeem nenoderigeem lihdsjekleem, kuzi, ſaprotamaš, neatneš winam nekahda labuma. Bet ir jau weſela wirkne lihdsjekku preefch ſekmigaš zihnaš ar wiſàm ſchàm dwehſeles kuſtibàm, un war tai paſchà laikà ari nowehrſt daudſejadaš zeeſchanaš un ſlimibaš, kuraš taiſni un teeſchi zelaš zaur negribefchanaš waj nemahzeſchanaš waldit par ſewi, un tà a t w e r a š z e l ſ c h un rodaš eeſpehja katram, kam tik ween naw mozoſchu ſiſiſtu ſajuhtu, d ſ i h w o t laimigi un peetižibà baudit preekuš.

Mehš aiſrahdižàm už ſchàš mahkſlaš ſwarigumu preefch žilweka laimeš tapehž, ka lai žilweki ſazitu ko ſazidami, waj nu tee buhtu epikureeſchi, ſtoiki, aſleti, waj pat mahutižigi fanatiki, laime tomehr ir un paleef par žilweka dſinaš un darbibaš gala mehreki; ari muhſu d a b a š bałš, tàpat tà ari a u g ſ t a k à m o r a l e, weenlihdſigi ſkubina muhš pamaſinat zeeſchanaš (launuma) pulku un pawatrot eeſpehju, lai katrš waretu laimigi un patihkami baudit dſihwi. „Laimes weizinaſchana, — ſaka Spenſerš, — ir pilnibaš galigà mehraukla žilweka dabà.“ Teeſcham mahkſlai waldit par ſewi leela wehrtiba un noſihme dſenoteeš pehž tahdeem noluhkeem, kuroš laimeš ideja nobihdita un noſtahdita pehdežà ſemakà weetà, waj, leelaš, pat pawiſam iſtruhtſtot: pee grehžigu dſinu apjpeeſchanaš, pee mahtes mihleſtibas juhtu apmeerinaſchanaš, pee taiſniguma juhtam u. t. t.

Ewehrojot wiſu ſazito, kluhſt ſaprotamaš, kapehž daſchahrt weenlahričš, prahtà neattihtitš žilweziuſch lihdi ſchim, par noſcheloſchanaš, neatſihſt paſchwaldiſchanaš wiža labuma, bet labakee un leelakee prahti weenumehr ir peeſchkihruſchi un peeſchkir paſchſawaldiſchanaš mahkſlai it ihpaſchi leelu un ſwarigu noſihmi. Žau gudraiš Salamanaš ſaka (16. nod. 32. p.): „Kaš par ſawu prahtu walda, ir labakš, nekà kaš pilſehtu eelaro,“ tahtak ſeno greeku ſlawenee prahtneeki — ſtoiki ſawà mahžibà leezinaža un apgalwoža, ka praſchanaš weenaldſigi iſtuteeš pret dſihwes nejauſchibàm paſtahwot žilweka wiža laime, un ka „pats nelaimigakaiš žilwekš ir taš, kaš ne p r o t p a n e ſ t nelaimi“ (Biaſš, weenš no ſeptineem greeku prahtneekeem); un to paſchu leezina ari ſcholaiſtu domataji — prahtneeki, tà to wiſſkaidrał iſteziš ſawà „Beſimižmà“ Dič. Sellijš ſchahdos wahrdoš: „Pats breeſmigakaiš laimeš eenaidneekš, daudš nopeetnaš, nekà nelaimigaiš temperaments, ir gribaš ſpehka un paſchſawaldiſchanaš truhtumš“. Tà wiſur,

teeschi waj neteeschi, parahdas minetās mahkflas swarigums. Un ka wisi prahtneeki ir loti weenprahtigi schai sinā, par to war weegli pahrlēezinatees, lasot firmās senatnes un jaunato laiku rakstneeku raschojumus, kur apzerets schis jautajums.

Dauds wairaf apstribdams israhdas jautajums par to: waj ir eespehjams un zil' tahlu eespehjams zilwekam waldit par sewi. Nā jau pats nosaufkums rahda, tad paschjawaldischanās atkaras weenigi no pascha subjekta, un par galweno darbineeku ir tā sauzamais gribas spehks. Tāpehz nebuhs leeks wispirms greeft lasitaja wehribu us to, ka sche, t ā p a t k ā w i s u r, wahrdu „gribas spehks“ mehs usluhfojam wina paschā parastatā, wispahrigi leetojamā nosihmē, t. i. wehleschanās un eespehja darbotees sinamā wirjeenā. Kas sihmejas us g r i b a s b u h t n i j e b š a t u r u p e h z w i n a s f i s i o l o g i š k ā s p u š e s, tad tas ir tahds jautajums, us kuru sinatne wehl nespehj drofschi atbildet. „Mehs titai redsam, — šaka šlawenais freemu antropologs un prahtneeks Ušchinškis, — ka juhtu nerwu wikni rada dwehsele šajuhtas, un dwehsele usdihgušē kustibas ideja turpreti isaizina kustibos nervos atteezigo kairinajumu; bet k ā tas noteef — to nesin ne fisiologija, ne psichologija: te atleef tik metafisikai taisit šawus nedibinatos šlehdsjeenus; jo peedsihwojumu un peerahdijumu finiskee fakti te heidsas.“

Tagad mehs waram apluhkot jautajumu par gribas spehfa robeščām. Katram, kas jel daudš mas pasihstams ar šenās pasaules daschadām mahzibām: religiošām, mistiskām, etiškām, filosofiskām u. z., kriht azis tas apstahllis, ka wišas winas peeschfir gribas spehkam paschas plaschatās robeščas, atsihdamas g a n d r i h j p i l n i g u e e s p e h j a m i b u katram waldit sewi un, šafot winu walodā, „padot wišas tihfošanas, kaišlibas un afektus šawam prahtam“. Tā, wišas labakās religijas, šodu peedraudedamas, — kas wišadā sinā leef domat pawehles ispidišchanu, — peefodina šaweem peekritejeem: „m i h l e t š a w u t u w a f u, k ā s e w i p a s c h u“, „n e t u r e t n a i d a p r e t š a w u b r a h l i š a w ā š i r d i“, „n e e e k a h r o t š a w a t u w a f a š e w a s, w i n a k a l p a“ u. t. t., bet mihleštiba, dušmas, šlaudiba u. t. t. ir emozijas! Senatnes filosoju školām, kurās usstahdijuschas par šawu mahzibu prinzipu — dwehseles meeru, weenaldisgu ištureschanos pret dsihwi, behdu apspeešchanu u. t. t., atkal bij jaatsihst, ka zilweks ir š p e h j i g s e e d w e s t š e w t o waj zitu dwehseles stahwokli. Zau- natos laikos tahdi leeli prahtneeki un domataji, k ā D e k a r t i s, S p i n o z a, L o t k s u. z., atkal šawukahrt ir atsinuschi zilweka leelo waru pah: sewi paschu. Newar negreeft wehribas us to, ka šlawenee wihtri,

kuri isticufchi tahdas domas par zilweta dwehseles spehku, pa leelakai dafai paschi ir bijuschi apbalwoti ar apbrihnojamu paschjawaldischanos; tahdi ir filosofi, kas dsihwojuschi „saskana ar prahtu“, swehtee, kas dsihwojuschi „pehz Deewa prahta“ u. t. t.“ Bet ja nu winu paschu dsihwe newar noderet winu domu pareisibas peerahdijumam par gribas spehku wispahrigi, ta ka wini, ta to eebilst preti tee, kuri ap-robesho gribas spehku paschās schaurakās robešās, — warbuht bij apbalwoti ar neparastu, neikdeenischēu, ahrfahrtigu gribas spehku, — tad atkal tas fatis, ka winu mahzibas wisi ihstee peekriteji apbrihnojama mehra ir pratuschi un prot waldit sewi, jau skaidri rahda mums, ka sinamos apstahklos paschjawaldischanās ir pee-eetama ari kuram katram pascham ikdeeniščakam zilweta m.

Pehdejā laikā tomehr daschi prahzneeki sah isticit schaubas, ka katram buhtu eespehjam sasnegt eewehrojumu waru par sewi paschu. Tahdam schaubam par zehloni ir tas apstahklis, ka, ta Niho saka: „daschi zilweti leelas gluschi nespehjigi uš to; ziti atkal parahda scho spehju neweenadi un neweenlihdsigi; wina mainas pee teem, skatotees pehz laika un apstahkleem“. Bet schis fatis aishrahdā tikai uš zilwetu leelaku waj masaku spehju parahdit gribas spehku mahkfliskā kahrtā, un uš scha pamata neweens newar spreest par to paschjawaldischanās palahpeenu, kahdu zilwets war sasnegt sinamā zekā, leetojot mahkflistus lihdsjektus. Wehlat mehs redsesim, ka kad neattihstita griba daschfahrt naw spehjiga pat ne masakā mehra peespeestees paschjawaldischanās leetā, tad attihstita griba ar mahkflisku lihdsjektu palihdsibu, — peesihmesim, ka scho lihdsjektu pehtischana un apluhfoschana ir scha apzerejuma noluhks — ir spehjiga sasnegt paschus iposchakos, apbrihnojamakos rezultatus paschjawaldischanās sinā.

Uš pehdejeem wahrdeem greescham it ihpaschi to zilwetu usmanibu, kuri, nepeeschirdami gribas spehkam leelas nosihmes un eeskatidami sewi par zilwekem ar wahju, newarigu gribu, daudsfahrt dsihwē waj gluschi ismist, sazidami, ka pee paschas labakās tihkoschanas nespehjt sasnegt nelahdas waras par sewi (kas, saprotams, zelas winu nesinashanas dehl, kārihkotees un isleetot gribas spehku!). Tahds skeptizisms, atteezotees uš gribas labdarigo eespaidu, war atnest teeschus saudejumus paschjawaldischanās leetai, ta ari katra neustiziba un nepalaušchanās uš eespehju sasnegt kahdu nebuht noluhku, jo, — ka Spinoza saka, — „ja zilwets ir eedomajis, ka winsch newar kaut ka isdarit, tad zaur to paschu winsch nostahda

ewi tahdâ stahwofli, ka teescham nespehji isdarit ta, par fo wiasch ir eedomajis, ka newarot isdarit.“ Katram no mums, laifam gan, buhs gadijees ne weenu reisi ween nowehrot tahdus gadijumus, kad zilweki, schaubidamees par kahdas nebuht leetas sekmiġu iseju, waj baibidamees no neisdoſchanâs, weenigi zaur to ir ſaubējuſchi eeſpehjamibu, pareisjaki ſakot, wihrischiſlibu darbotees ſinamâ wirſeenâ, un galu galâ naw ſaſneeguſchi ta, fo ſaſneeguſchi ziti ar daudj ſliktakâm gara ſpehjam un ſliktakos apſtahklos, pateizotees, warbuht, zeribai iſpildit paſahkto un ſawai ſtiprai tizibai uſ eeſpehjamibu ſaſneegt to.

Kas ſihmejas uſ gribas ſpehka robeſchâm, zil tahlu paſchſawalbiſchanâs ſaſneedſama katrâ a tſewiſch kâ gadijumâ, to newar noteikti apſihmet, jo ſchâs robeſchâs „mainas pee daſchadeem zilwekeem, ſkatotees pehz laika un apſtahklem“. „Paſchſawalbiſchanâs ſpehkam, — ſaka Herbatſ, — ir ſinamas robeſchâs, tomehr nekad newar ſazit, ka paſchſawalbiſchanâs ſtiprums, fo kahds indiuidis iſrahda ſinamâ azumirkli, buhtu jau wiſleelakais, kuru kahds zits waj ari pats indiuidis ſpehtu ſaſneegt.“*)

Runajot par ſtipru un wahju jeb newarigu gribu, newaram neaiſkert jautajuma par gribas ſlimibâm, par kuraâm daudſkahrt mehds buht nepareiji jehdſeeni un domas. Zadomâ, ka ne majums atradiſees zilweku, kuri eeſtaia gribas ſlimibu par tahdu paſchu kaiti, kâ, par peemehru, firde kaiti, aknu ſlimibu u. t. t., waj ari kaut fo lihdsfigu gara wahjibâm, pret fo jameklejot lihdsjekli daſchados medikamentos, un, ſaprotams, wiſadâ ſinâ daſchadu pulweru, pileenu u. z. weidâ. Bet turpreti pateeſâ neeeſpehjamiba darbotees ar gribu, kas parahdas kâ paralijeſtu muſtuku ſekas u. t. t., nepawiſam neatrodas gribas ſlimibu ſaſtahwâ, jo ir tihri organiſka laite; un ja kahds, par ſpihti wiſai ſawai gribas peeſpeeſchanaa, newar kuſtinat, par peem., rofu waj kahju, tad, ſaprotams, neweens winu neſauks tapehz par zilweku ar wahju jeb „ſlimigu“ gribu, jo ſchâi gadijumâ ſlimiba neatrodas gribâ, bet ſubjekta organiſkâ ſtahwofli. Par zilweku ar ſlimu gribu newar ſaukt ari tahda, kuſch nedara ſinamu darbibu tifai tapehz, ka wina

*) Zuſt originala wahrdi: „Die Gewalt, die die Selbstbeherrschung ausübt, hat eine endliche Größe, jedoch so, daß man niemals behaupten kann, diejenige Stärke der Selbstbeherrschung, die ein bestimmtes Individuum in einem bestimmten Augenblicke besitzt, sei die größte, zu der Jrgend Jemand, oder zu der auch jenes Individuum selbst hätte gelangen können.“ (Johann Friedrich Herbat's Lehrbuch der Psychologie).

apšindā tzu hkt peenahzigu ušmudinofchu motiwu un tihkošchanu, waj ari tapeh3, ka winšch nefin, ko un kà darit: jo, war-
bucht, ka ja šchim subjektam buhtu tihkošchana (un winšch sinatu kà) išdarit
sinamu darbibu, tad winšch nekawetos darbotees šašlanā ar
tihkošchanu. Gribas šlimiba apšihmē tilai tahdu stahwofli, kad subjektis,
neškatotees uš motiwu klahbuhini, kas mudina un škubina winu uš
sinamu darbibu, nekahdā šindā newar apnemees darit, negrib
peelift pee sewis ne mašafās peespeeschanās jeb puhlinu, kas nepee-
zeechami wajadšigi dotā noluhka šašneegšchanai; ziteem wahrdeem šalot,
gribas šlimiba naw nekas zits, kà šlinkums rihkotees ar
gribu un išleetot winu dšihwes dajchados gadijumos. Gribas
šlinkums ir loti išplatita šlimiba, kuras ašā forma ir pašihštama sem
nošaukuma „abulija“. Profesors Ribo, kurušch wairaf kà kahds
zits nodarbojees ar šcha preekšmeta pehtišchanu, aišrahda štarp zitu
uš daudjeem tahdeem gadijumeem, kad zilweks atšihst par wajadšigu
darit kaut ko weenu, bet dara pawišam ko zitu: padodas dšinām, kas
eet taišni un azim redšami pret wina interešēm, winšch leekas
aišfrautees zaur to, ko patš eekšata preekšch sewis par kaunu, uštrauzas
zaur juštām, kuras atšihst war prahtiga un godiga zilweka nezeenigām—
un tas noteel tapeh3, ka subjektis naw špeh3jigs, pareišfati šalot,
negrib išleetot gribas peespeeschanās un puhlinu, lai pretotoš šawām
teekšmēm, kaištibām u. t. t. Lai ihsos wahrdos listu šaprašt gribas
šlinkuma wišas launās jeekas, tad peetikš, ja šazišim, ka wišif pašch-
šawaldišchanās lihdsjektif šau de katru wehrtibu un nošihmi
preekšch teem zilwekeem, kureem peemiht šchi wahjiba un kuzi negrib
išleetot wišus šchos lihdsjektus. Wehlat mehš mehgi-
našim apluhkot „gribas šlimibas zehlonus“ un lihdsjektus šchahdas
šlimibas nowehršchanai. Bet pirms wehl mums jašaka, ka wišus
mušju pašchšawaldišchanās lihdsjektus mehš eeteizam teem, kureem ir
wešeliga muškulu un nerwu šistema un kuzi war brihwu išdarit wišadas
meekas kuštibas, un atkal — kureem ir tihkošchana rihko-
tees un išleetot gribu. Turpreti tahdeem zilwekeem, kuzi neprot waj negrib
peelift pee sewis pašcheem gribas sinamu puhlinu un peespeeschanās,
teem šchis apzerejums nepawišam naw lemtis.

Atleekas wehl ušrahdit uš šinamo neišchškirto jautajumu par
gribas brihwibu, atteezotees pret pašchšawaldišchanās mahšlu. Ir uš-
škati, kahdus pabalšta ari dašchi rakšineeki, ka zilwekam, kurušch atšihst
šewi špehju išdarit wišadas darbibas pilnigi pašchwafigi, neškatotees uš
kaut kahdu zehlonu eekšpaidu, ešot daudj wairaf peeejama pašchšawal-

difchanàs, nekà zilweleem, furi apgalwo, ka dabà it wijam, tà tad ari katrai zilweka darbibai, esot fawi zehloni un ta parahdotees deenas gaismà liktena lem tàs neisbehgamas nepezeesfchamibas pehz, bet nekahdà finà pehz nesin kahdas noslehpmainas, mistifkas spehjas iswehles, fo sauz par gribas brihwibu...

Schàs domas pamatojas uf to islikdamos pretruun, ka zilweks, kas neatfihst fawi spehjas paschwakigi (bes zehloni) iswehletees darbibu, tai paschà laikà waretu kluht par tahdu, par kahdu winfch gribetu buht un waretu sasneegt paschwaldifchanos. Bet luhl noleegt gribas brihwibu zilwekà nosihmè tifai to, ka kad zilweks kaut fo apnemas uf sinamu motiwu pamata, tad fchi apnemfchanàs ir zehlfufès pehz tahdeem pascheem pastahwigeem un negrosigeem likumeem, kas tomehr pa leelakai dafai nesinams un kahdeem ir padotas wifas parahdibas dabà wispahri, — preti indeterministu domàm, furi faka, ka pirmà gabijumà esot kahds spehks, kas paschwakigi iswehlot apnemfchanos un neesot padots nekahdeem likumeem... Pee apnemfchanàs jastahdifchanas, subjektam gluschi weenalga, waj fchi apnemfchanàs parahdas kà iswehles felas, no winà paslehptà nesinama spehka puses, waj ari kà muhschigu negrosigu dabas likumu felas: fchim jautajumam naw preefchwina gluschi nekahdas nosihmes. Tas pats ari sihmejas uf fatalifmu, kas zelas, ja noleeds brihwu gribu, kad atfihst, ka dsihwè wifis noteel pehz negrosigeem dabas likumeem. Tomehr buhtu gluschi neprahrtigi un nejehdfigi atturetees no sinamàm derigàm darbibàm tif tapehz ween, ka, pehz fatalistifkàs mahzibas, „liktenam tomehr neisbehgfi“ un t. t.: jau weenigi tas, ka subjekts atrod fawi spehklus isdarit sinamu darbibu, dod winam eespehju sasneegt tihfoto labumu, neatfarigi no kaut jel kahdu zehlonu eespaida. Ur wahrdu fakot, pee gribas spehka leetoschanas wajag tifai stingri peecturetes pee fetoschà likuma: peelikt wifis sawas gribas peespeeschanos jeb puhlinus, zil tahku ween tif eespehjamis, preefchw apfihmetà noluhka sasneegfchanas, tai paschà laikà iswairitees ruhpiigi no wifa ta, kas war wahjinat muhsu tihfotofchanu waj darbibas eespehjamibu. Indeterminists war ari eestatit, ka schee puhlini, tà pat kà ari winu felas atlaras weenigi tifai no zilweka brihwas gribas, bet determinists war domat, ka wifis tas noteel nepezeeschamibas, neisbehgamibas dehl, faskanà ar dabas likumeem. Scha jautajuma un zitu tam lihdfigu jautajumu schahda waj tahda atrifinaschana nedrihft un

nëwar darit eespaidu uf peeſſpeeſchanàs wahjinaſchanu un tà tad jautajumam pâr gribas brihwibu naw nelahda ſafara ar paſchſawaldbiſchanàs mahſſlu.

II.

Kà jau rahda patſ ſcha rakſta noſaukumſ, tad wina noluhſ ir — praſchana walddit par ſewi, pee lam, kà mehſ jau teizàm, par darbojoſchoſ ſpehku ir zilweta griba. Tomehr ir ſinama leeta, ka ne weenumehr un ne wiſur griba war darbotees ar weenadàm ſekmèm un daſchnedaſchadee organiſtee un pſichologiſtee ſtahwofli, kaſ rakſturo ſubjektà dſihweſ darbibu, ſtarbi aiſchkiras ſawâ ſtarpâ, atteezotees uf ſawu padewibu jeb paſſlauſibu gribai: kad weeni no teem atrodas pilnigi winas warâ, otri padodas winai tif pa daſai un tif ſinamoſ apſtahkloſ, treſchee — tiſtai ar leelàm puhlem, bet daubſi nepawiſam nepadodas gribai un pahrgroſit winuſ ſewi, pehz muhſu tihtoſchanaſ, neſtahw muhſu ſpehka. Gewehrojoſt ſcho, tà pat ari lihðjeſſku daſchadibu paſchſawaldbiſchanàs ſaſneegſchanaſ ſchahdoſ waj tahdoſ gadijnmoſ, mehſ eedaliſim wiſuſ dſihwibab prozeſuſ grupâſ, kuràm ir ſawſtarpigi laut kaſ kopigſ, ſtatotees uf winu ſpehju padotees gribai zaur ſchahdu waj tahdu paſchſawaldbiſchanàs lihðjektu widutajibu. Peeturedamees pee ſeno un jauno pſichologu paraſtâſ klaſſifikazijaſ, eedaliſim wiſuſ apſinaſ ſtahwofluſ, — nemot no pſiſchiflâſ puſeſ, — trijâſ grupâſ: a) ſajuhtâſ, b) emozijâſ un c) idejâſ.

Par ſajuhtàm mehſ ſauzam tahduſ apſinaſ ſtahwofluſ, kuri parahdas ſubjektâ paſchi par ſewi, neatkarigi no laut jel kahdeem ziteem apſinaſ ſtahwoſteem. Tahdi ir juhtekli jeb peezaſ ahrejâſ juhtâſ (redſe, dſirde, garſcha, oſcha un tauſtc) un daſchnedaſchadaſ muſſku un organiſtâſ juhtâſ: auſtuma, ſiltuma, no-guruma un z. juhtâſ daſchadaſ intenſiwitates patahpeenoſ, ar patikâſ preeka waj zeechānu elementeem, waj ari beſ winu. Kà laſitajſ redſ, ſchāi gadijumâ mehſ pa daſai mahſſiligi ſaſchaurinam „ſajuhtâſ“ wahrda noſihmi, ſalihðſinot ar wina ikdeenifchlo leetoſchānu, jo ſem wahrda „ſajuhta“ daubſſahrt teef ſapraſta kura katra juhta, pat tahdas no tām, kuraſ mehſ, kà ari wiſpahſ pſichologi, peeſchkiram pee ihpaſſchâſ emoziju klaſeſ jeb ſchkiras. Bet pſichologija jau ſen peeraduje pee tam lihðſigeem wiſpahſleetojamu terminu noſihmeſ aprobeſchōjumeem tur, kur taſ wajadſigſ ſinamam noluhkam.

Par emozijām teef ſauktâſ wiſâſ tàſ juſchanaſ, kuru iſzeliſchanaſ paraſti atkaraſ no ſubjektà apſinaſ ziteem ſtahwoſteem; ziteem wahrdeem

šafot, emozijas mostas — „newis teeschi zaur kaut kahdu eespaidu darboshanos uš meefas organeem, bet jau zaur šajuhtām waj eepreekshejām domām“ (Dich. St. Mills). Par emoziju paraugu war noderet: preeks, ja tihkošana peepildas, sehroschanās pehz dymitenes u. t. l. „dwehseles stahwołki, par kureem shtafu pahrsfatu došim wehlat. Tomehr gadās, kaut gan šamehrā loti reti,“ ka sinama emozija parahdas, pehz usskata, ari beš kahdu zehlonu, kuri atraftoš subjekta apšinas aplofā; tahdas buhtu par peem., beš eemešla škumjas, neišprotama bailiba u. t. l. Tahdas beš eemešla emozijas weegli atšchiramas no šajuhtām zaur to, ka pirmās, daščoš gadījumos, tomehr parasti parahdas tahdu zehlonu pehz, kuri atrodas subjekta apšinas aplofā; škumjas, par peem., parasti parahdas lā isbaudamo behdu waj zeribas šaudejuma šekas, bet bailiba — lā šchaubu šekas par muhsu usšahktās leetas laimigu išošanas u. t. l. Šajuhtas un emozijas šastahda što apšinas stahwołku daļu, kuri pašihstami sem juhtu wispahriga wahrda; wiši ziti apšinas stahwołki šastahda ihpašču grupu — ideju grupu.

Wahrdu „ideja“ peenemam šche pašchā plaschakā nosihmē un tahdā kahrtā atgahdašanaš par kaut jel kahdu juhtu, waj ari apšinas stahwołka katras šchiras weidoli, kahdus mehš eedomās šahdam šew preekschā, ir idejas.

Šajuhtu, emoziju un it ihpašči ideju eeshimju shts apskats šche naw no leela šwara. Beš tam, lā jau šazits, apšinas stahwołka šchahda eedaltichana grupās ir štaidri mahstliška, jo teeschamibā starp šchām trim grupām parwisam naw eespehjamš wilkt kahdu špilgtu robešču. Tā, par peem., ir sinams, ka, — lā to šaka kahds rakstneeks, — „daščas krahsas un štanās pati hł mums paščas par šewi, tā šafot, šišiši; to pašchu ari war šazit par garščas waj oščas daščām šajuhtām... Bet organiškās baudas eegu hst mahstilas baudu raksturu un tapehz buhtu weltigi un gruhti noščkirt un norobeščot tihri organiškūs un garigus elementus katrā no šchās šchiras baudām.“*) Tahdos gadījumos, kad gruhti noteikt, pee kahdas ihsti no trim minetām grupām buhtu japeeščkir dotais apšinas stahwołkis, tad jaleeto lihdsjekli, kas ir wispahrigi preeksch tām grupam, pee kurām wisdrihsal war peeskaitit doto apšinas stahwołki. War, par peem., leetot usmanibas wadibu, lā tahdu lihdsjekli, kas ir kopigs apšinas stahwołku wišām trim grupām, waj ari

*) Polans. Rakstura psihologija.

— eedomaschanas eespaidu, kas darbojas tā uš idejām, tā ari uš emozijām un t. l.

Beš minetām trim apfinas stahwołku grupām, ir ari wehl tahdas parahdibas, kuras war norisinatees beš apfinas lihdsdalibas, tās ir k u s t i b a s. Šchā nodalā apluhkofim gribas waru par šajuhtām un idejām.

Katras šchīras šajuhtu pahrwaldiba ir šasneedsama, ihsti šafot, diwejadā kahrtā: zaur meefas kustibu palihdsību un zaur usmanibas wadibu. Zaur meefas kustibu palihdsību mehš pahrgrosam muhju meefas lozekku stahwołki, tāpat ari ahrejo preešchmetu stahwołki atteezibā uš muhju meesu; isdaridami tahdā kahrtā daschadas kustibu kombinazijas, zaur to paschu mehš ijdaram d a s c h n e d a s c h a d u s d a r b u s, kas wehrsti uš muhju noluhka šasneegšchānu, lai eeguhtu pahrwaldibu par šajuhtām. Tā, lai israiditu no apfinas aploka kaut kahdu šajuhtu: redses, dsirdes u. t. l. šajuhtu, katru reisi ijdaram peenahzīgās un wajadšīgās kustibas: aišweram azis, aišbahšcham aufis attahlinajamees sinamā tahlumā u. t. t.; un atkal otradi, lai waretu ušwert kaut kahdu šajuhtu, mehš ijdaram zitabās šchīras kustibas: atweram azis, leetojam brilles, teleskopus (tahlfstatus), keramees pee telefonu palihdsības un t. l. Tahdu eerihkofšchanos un peemehroschānos mums mahza, no weenas puses, isdeenischla dsihwes praktika un, no otras puses, daschnebaschada sinatne un mahstla, un tapehž mehš te ilgi nekawesimees pee šajuhtu pahrwaldibas šcha weida. Tomehr mums šafaka, ka šcha weida isweiziga un weikla isleetošchana un peemehroschana katrā atšewischlā gadījumā naw nekās zits, ka weikla prašchana isleetot par labu w i s p a h r i g o zehlonibas likumu. Štā sinams, šchis likums šaka: katra parahdiba dabā — tā rahda peedsihwojumi — norisinas nepeezeeschamibas pehž un sinamos p a s t a h w i g o s a p s t a h k l o s, ja šcho apstahllu jeb nosazijumu truhfst, pat ja truhfst weena pascha, tad parahdiba nekahdā sinā newar notikt. Te zelas patš šwarigakais sinistais pamata likums, ka preešch sinamas parahdibas norisinaschanās jeb notišchanas, waj ari aišraidišchanas jeb aiškaweschanas ir jasiu tikai tee nepeezeeschā = mee apstahli jeb nosazijumi, kahdos šchi parahdiba parafti noteek jeb norisinas un tad, ja protam peespeest šchos apstahklus darbotees, waj ari otradi, aišraidam winus, mehš mantojam eespehju zelt gaimā waj ari nowehrst un aiškawet to parahdibu, kas no teem atkaras. Tahdā kahrtā, par peem., medizina, higiena u. z. nowehršch daschadas šlimigas šajuhtas zaur to apstahllu jeb nosazijumu aišraidišchānu, kas weizina šcho šajuhtu eeraschanos. Wehlat

mums wehl buhs jaaprahda schis lifums, apfihmejot weidus, kà pahrwaldit ari zitus apfinas stahwoklus un kustibas.

Otrs gribas darbibas weids uj fajuhtàm, kà mehš jau minejàm, pastahtw pahrwaldibà par usmanibu. Kà sinams, usmaniba naw nefas zits, ka apsinas konzentreschana jeb fakopojums pee kahdas nebuht parahdibas dabà. Tahdà kahrtà pahrwaldit par usmanibu nosihme — waj nu israidit preeschmetu no muhsu apfinas laufa, domàs (zaur eedomaschanas spehku) nowehrstees no scha preeschmeta (waj parahdibas), waj ari eewest preeschmetu muhsu apfinas aplofà, domàs konzentretees pee scha preeschmeta (waj parahdibas).

Ustrahdisim fekocho, psichologijà eewehrojamo, usmanibas lifumu. Katrs apfinas stahwoklus eeguhst preesch subjekta leelaku spilgtumu, ja uj scho apfinas stahwofli ir wairaf wehrsta subjekta usmaniba un masaf nodarbojas ar ziteem preeschmeteem. Otradi, jo wairaf subjekta usmaniba nowehrschas uj daschadàm pufem un masaf wina nodarbojas ar doto eespaidu, tad ari jo wahjaks kluhst wina spilgtums jeb intensiwitate, un war nonahkt tiif tahlu, ka, nefkatotees uj wisu apstahflu un prasibu klahibuhntni, kahdos war apsinat doto eespaidu, bet ja tiifai naw peeschirta winam peeteekoscha usmaniba, winsch war buht pawisam neapfinams. „Kratu minuti, faka Tens, — mehš isbandam waj diwdejsmit fajuhtas: siltuma, aukstuma, stanu, sihlschanas un t. l.; bet muhs waldfina kas zits, mehš strahdajam, fapnojam un t. t. un wisu scho laiku mehš neeewehrojam pahrejo fajuhtu. Schim usmanibas lifumam ir weenads swars un nosihme atteezotees uj katras schkiras apfinas stahwokkeem; un wina peemehroschana schai fajuhtu grupai naw nefas sewischks: preesch dotà eespaida spehka waj spilgtuma pastiprinafchanas wajag pehz eespehjas konzentret jeb fakopot pee wina fawu usmanibu, un otradi, preesch dotàs fajuhtas wahjinafchanas, aisraidischanas, wajag nowehrst usmanibu, kas, faprotams, wislabaf fasnedsjams wehrschof usmanibu uj zitu pufi, uj ziteem preeschmeteem. Bil tahlu war sneegtees pahrwaldiba par fajuhtàm schahdà weidà, war redset kad waj no ta, ka, — kà faka Ribo, — „pirms chloroforma atraschanas daschahrt gadijàs, ka slimneeki pahrzeeta fahpigas operazijas, neisrahdidami ahreji fajuhtamo fahpju, un wehlfat atfinàs, ka neko neefot jutufchi, pateizotees tam, ka zaur leelu usmanibas peespeeschannu konzentrefuschì fawas domas pee kahda nebuht preeschmeta, kas pilnigi winus waldfinajis.“ Tahdà kahrtà rodas eespehja katram, no weenas pufes, padarit sewi, ja ari ne pawisam, tad wismaf lihdi

finamam pakahpeenam nejuhtigu pret kaut waj kahdàm fisisfàm zeeschànàm zaur usmanibas nowehršchanu no tàm, bet no otras pušes, — paleelinat muhsu isbaudamo patifas preeku intensiwitati, konzentrejot pee teem muhsu usmanibu, — un mums atleek tikai nošchelot, ka zilweki tif reti, tif maj isleeto šcho usmanibas špehtu, kusch waretu atnest dšihwè, kà redsam, ne masu teesu labuma.

Bahrwaldiba par usmanibu war kkuht šasneedsama pa leelakai dakai, kà sinams, beš kahdu šewišchku puhlienu no subjekta pušes. Tomehr ir daudšahrt gruhti un daišahrt pawijam neespehjami pahrwalbit usmanibu tikai weenigi zaur zilweka gribas špehka teesčas darbibas palihdsibu; tapehž tahdos gadijumos nepeezeeschami wajaga leetot daščadus mahkšliskus lihdsjektus. Šchee lihdsjekli, šaprotams, ir šmelami tikai no usmanibas daščadeem lifumeem, kuras luhkofim te apštatit. Šaprotams, ka, žif pšichologija tagad sinama, šchee lifumi, ka ari daudši žiti tahtu wehl naw pilnigi un noteikti, žo pšichologija, nestatotees uš winas šamehrà leeleem panahfumeem pehdežà laikà, tomehr wehl, war šazit, atrodas behrnibas laikmeta stahwofli. Bet nemot wehrà nekahrtibu, leelo nejhdsibu un nepraschanu, kas parahdas pee žilwekeem winu n e m a h k š l i š k o s lihdsjektos, kahdus wini leeto, lai šasneegtu pahrwaldibu par usmanibu, kà ari wispahrigi pašpahrwaldibà un tapehž wini ari reti ween šasneedš seknigus rezultatus, — mums buhs jaatsihšt, ka lifumu šinajšana, kaut ari ne glušchi noteiktu lifumu, ir loti eewehlama un nepeezeeschama kaitam žilwekam.

Šalwenee zehloni, kas isaizina muhsu usmanibas leelaku štiprumu, žitadi šatot, kas peewelk un waldšina muhsu usmanibu pee kaut jel kuras parahdibu šchiras, ir šekošchee: 1) jaunatne. 2) eespaida špilgtums jeb intensiwitate, 3) patifas preeks un zeeschana, 4) dšina jeb laišliba, 5) ideju asoziazija un 6) eeradums.

Šem jaunatnes ir šaprotami ne tikai jauni ween, nekad neišbauditi eespaidi, bet ari mums labi pašštamu apšinas stahwoflu jaunās kombinezijas, un tà tad: wišs neparašs, dihwains, originels, rets, negaidišs, ar wahrdu šatot — wišs, kas šatur šewi kaut šo wairak waj masal jaunu, šihmejotees uš subjekta eepreekscheeem apšinas stahwofkeem un winu bijušchàm kombinacijàm; šaprotams ka, žo wairak dotà parahdiba mums išleekas jauna, tad ari žo wairak wina peewelk muhsu usmanibu. Par peem., lai apmeerinatu raudošchu behrnu, naw labaka lihdsjekla, kà nodarbinat wina usmanibu ar kahdu jaunu originelu špehles lectinu,

kura, sinams, pehz fahda brihſcha winam apnits un tad winas weetà janem jau zita, jaunaka. Sĉha paſcha eemeſla dehl ſwehrnizas, muſeji, panoptikumi un zitas tamlihdſigas retumu krahtuweſ peewelf daudj ſtatitaju, un wehl jo wairak, ja winas atrodas kaſ neparaſts, originels. Rants peeſchſkir jaunatnei ari wiſadas ſchſiras kontrastus (par peem. nabadſiga buhdina ſalihdſinot ar krahschhu pili); bej ta, pehz wina wahrdeem, wiſs, kaſ nepaſihſtamſ un paſlehpts (das Verborgene), ſaiſta pee ſewis uſmanibu un eeroſina ſinkahribu tifaſtapehz, ka leef domat tur kaut ko jaunu eſot. Zaur to ari iſſkaidrojama wiſadu noſlehpumainu ſtahtu, romanu, intrigu, mehlnesfibas leelà intereje u. t. l., ar wahrdu ſafot, kaſ eeroſina un modina eekſch mums ſtipru gaidiſchannu pehz kautka neparaſta waj jauna un daudjſahrt tà aifnem un aifgrahbj muhſu uſmanibu, ka nejuhtam ne iſſalkuma, ne aukſtuma un t. t.

Ir tahdi eeſpaiddi, kuru ihpaſchibas jau paſchas ſatur ſewi kaut ko ihpaſchu, neparaſtu; tahdi ir wiſi ſpilgtēe un intenſiwee eeſpaiddi, kuru peewelf un ſaiſta pee ſewis muhſu uſmanibu ſamehrà ar jawu ſpilgtumu un ſpehku. „Zau 49. deend pehz ſawas dſimſchanas — ſaka Darwins jawos „Nowehrojumos par behrna dſihwi,“ — behrnu loti intereſeja ſpilgti krahsota birſtite; ta pilnigi ſaiſtija wina ſtatus un wiſſch noſtahja kuſtinat rokaſ. Skarba ſmarſcha waj garſcha ari negribot ſaiſta pee ſewis muhſu uſmanibu, tàpat kà raibas krahsas, ſpihdoscha ahreene, ſtipras ſtanas u. t. l.

Ka patikaſ preeks un zeeſchana paſchi par ſewi ſaiſta muhſu uſmanibu, ir katram ſinams. Kurſch gan negribetu nowehrſt jawu uſmanibu no mozoſchàm ſahpēm, bet turpreti ja truhtſt zitu parahdibu waj juhtu, kaſ peewilktu pee ſewis uſmanibu, tad ſahpes pilnigi pahrnem wiſu ſubjekta uſmanibu un leef ſewi jo ſtipri ſajust; behdas daudjſahrt tiſ ſtipri nodarbina muhſu uſmanibu, ka ir loti gruhtu domat par ko preezigu. Kam gan naw gadijees gribot negribot apſtahteſ un noklauſiteſ muſikaſ patihlamàs ſtanàs, papreezateſ par ſkaiſtu preeſchmetu u. t. l. Daudjos gadijumos (par peem. teatra iſrahdēs, konzertos u. z.) patikaſ baudas tiſ ſtipri pahrnem ſubjekta uſmanibu, ka wiſſch pawijaſam aiſmirſt wiſu apſahrtni un taſ noder, tahdà ſahrtà, par labu lihdsjekli uſmanibas nowehrſchanaſ no netihkameem preeſchmeteem waj juhtàm. Ir ari ſaprotama leeta, ka jo intenſiwati patikaſ preeki waj zeeſchana, waj ari wini jo ſkaidrak ſtahdas preeſchà muhſu eedomàs, tad ari jo ſtiprak wini peewelf un ſaiſta pee ſewis muhſu uſmanibu.

Muhsu dšinu un kaišlibu preeššmeti, wišs, ko wini mums zaur šewi atgahdina, tapat kà ari wišs tas, kas eerošina un modina eekšch mums sinamu tihkošchanu, — peewelf un šaista pee šewis muhsu ušmanibu jau tapehž, ka modina un eerošina eekšch mums teekšchanošs, kura naw domajama beš ušmanibas, un jo stiprata muhsu kaišliba, kahda mums peemiht uš sinamu preeššmetu, tad jo stipraf peewelf un waldšina muhsu ušmanibu. Dšehrajs jau no šawa kaišlibas preeššmeta, alkohola, šmakas ween noštahj domat par kaut ko jel zitu, konzentredams wišu šawu ušmanibu pee degwihna; eemihlejees jau tif domajot ween par šawas tihkošchanas preeššmetu, simpatisko šeeweeti, aišmirst wišu zitu pašaulē, tif šawas mihlestibas preeššmetu ne. Tapat rakstneeks ahtri eeinterešejas uš dširšdams par kahdu jaunu šlawenu beletristisku rašchojumu, mušikants wiswairaf interesejas par mušiku, daišneeks par dailes rašchojumeem un t. t.

No ta redšams, ka wišs, kam ir šakars ar teem noluh = teem, pehž ka mehš dšenamees (atgahdina mums tos zaur šewi), it ihpašchi tas, kas mums išleekas derigs preešch kaut kahda muhsu noluhka šašneegšchanas, peewelf muhsu ušmanibu: jo noluhkšs naw nefas žits, ka muhsu dšinu un kaišlibu objekts. Luht, kapehž komerzija, birščas špekulazija, wišadas šephles: kartis, biljards un ž. tif stipri peewelf žilwekus, jo pee tam wišu laiku, gandrihš waj katru azumirfli stahw preešchā sinams noluhkšs: nauda, godkahriba un t. t. Atneemeet, par peem., karšchu špehletajam naudas intereši un šephle winam drihši apnišs, šaprotams, ja tifa wišch šephlē nešahkšs dšihtees pehž žiteem noluhkeem: išrahdit šawu mahkšlu, išrahditees pahrats par žiteem un t. l. Štipri uštraukta ušmaniba daudšos gabijumos teel išažinata ideju ašoziazijas želā: wišs, kas dob baribu muhsu gara šephjam, kas eerošina eekšch mums wešelu wirkni ideju, tas ari uštrauz muhsu ušmanibas šephku, jo katra ideja, atšewišchki nemot, praša sinama ušmanibas daudžuma un tapehž jo wairaf ideju, tad ari jo wairaf tās peewelf pee šewis ušmanibu. Šcha žehlona beš katra rašchošchana, šaruna, lašišchana un katrs darbs, kas praša prahtigas apdomašchanašs, tād katrs nopeetne darbs, leelā mehrā peewelf un aišgrahbj žilwekus un laiks wešelām štundām aišcet wineem glušchi nemanami. No ideju ašoziazijas atfaraš ari tas apštahkis, ka wišs, kas wehršch uš šewi muhsu ušmanibu, tai pašchā laikā peewelf muhsu ušmanibu ari teem preeššchmeteem, kureem ir sinams šakars ar to parahdibu, kas muhs interese. Tā bilšchu galerijās daudši žilweki beš kahdas waja dšibas

prafa par wineem eepatikuſchäs bildeſ maſſu laſot kaſhdu nebuht grahmatu, mehſ daudſkaht bej kaſhdas wajaſibas gribam ſinat autora wahrdu un ja ſaraſtitajs ſlawenſ zilwekſ, intereſejameeſ pat par wina biografiju un t. l.

Uſmaniba uſ ſinameem preeſſchmeteem daſchkaht atkaraſ weenigi no eera duma, un taħdä kahtä: wiſſ taſ, kaſ ſchaħda waj taħda eemeſla dehl peewelk un waldfina muhſu uſmanibu uſ iſſaku waj ilgaku laiku, aiſween nenotaħj muhſ intereſet ari taħ, kaħ pirmsbuhtnejaiſ zehloniſ, kaſ peewilziſ preeſſchmetam uſmanibu, jau ir noſtaħjiſ darboteeſ. Biſiſ pawahrſ nenotaħj aiſrauteeſ ſarunä par kulinaro maħſlu; biſiſ politiſkſ darbineekſ nenotaħj intereſeteeſ par politiķu un t. t.

Wiſi uſmanibaſ liķumi war mums kaipot diwejadä kahtä: no weenaſ puſeſ wini raħda mums, ka war wiſweeġlaſ peewilkt un waldfinat ſubjekta uſmanibu pee ſinameem preeſſchmeteem waj paraħdibaħ; no otraſ puſeſ, praſdami waldfinat uſmanibu pee kaht jel ka, mehſ zaurto paſchu eeguħtam jo kreetnu lihdeķli, ka wiſweeġlaſ waretu no wehrſt uſmanibu no netiķkameem preeſſchmeteem waj ſajuħtam, jo uſmaniba war buht ſtipri aiſnemta tiķai no weena preeſſchmeta, un ja wina ſaſtita pee weena, taħ newar buht tai paſchä laiķä aiſnemta no ziteem preeſſchmeteem. No ſcha, ſtarp zitu, zeļaſ ari taſ, ka ja grib pee kaht ka konzentret ſawu uſmanibu, taħ peħ eepēħjaſ jaattaħlinajaſ no tam paraħdibaħ, kuſas welk pee ſewiſ uſmanibu, jo taſ, ka mehſ redſejam, trauze apſinaſ ſakopoſchanu jeb konzentreſchanu pee ſinama preeſſchmeta.

Paħrwaldiba par uſmanibu ir plaſchä meħrā leetojama un peemeħrojama paħrwaldiba par idejām. Ta, lai ſkaidr ſtaħditu ſew preeſſchä kaht kaħdu ideju, ir nepeezeeſchami wajaſiģ konzentret jeb ſakopot pee taſ ſawu uſmanibu; otradi, jo maſaſ uſmaniba nodarbinata ar ſinama ideju, taħ ari jo wairak wina ſaudē ſamē ſkaidrumā, un ſinama ideju galiga aiſtraidiſchana naħt pate no ſewiſ ja uſmanibu pilnigi nowēhrſch no tam. Taħda paħrwaldiba par idejām paraſti neprafa nekāħdu iħpaſchu puħlinu un peepēeſchana no ſubjekta puſeſ un ir eepēħjama un pee-eetama kaħram normalan zilweķam. Un atķal tā ſauzamāſ idēe fixe, t. i., kaħ ſinama ideju it ſewiſchki ſtipri nodarbina ſubjekta praħtu un no miķaſ ir deeſģa grūħti iſģlahbteeſ, taħ war iſleetot toſ apſtaħķluſ, kuſi, peħj uſmanibaſ

litumu pamata, peewelf un waldfina p e e f e w i s usmanibu un, tahdà kahrià, gribot negribot nowehrfch muhs no netihkamas idejas: war isflaidetees ar kaut fo ja un u (par peem. zekojumeem u. t. t.), interesantu (par peem., grahmatam) u. t. t., kà to jau agraf plafchafi pahrrunajàm. Pee tam, tomehr, pats par sewi faprotams, ja idèe fixe pamatos atrodas kahda finama organifka laite, tad wispirms ir jaruhpejas par fchà organifkà zehlonu nowehrfchanu nopeetnas dseedi-nafchanas zelà.

Pahrwaldibai par idejàm ir leela nosihme ne tikai p a f c h a i p a r f e w i ween, bet ari tapehz, ka, prafdami waldit par idejàm, mehs eeguhftam eespehju pahrwaldit par tàm daudsfajàm e m o z i j à m un afekteem, kas aifween parahdas kà finamas ideju fchekiras p a w a d o n i waj f e l a s, par fo runafim wehl wehlf.

III.

Apluhkojot lihdsfekus, kahdi atrodas muhsu gribas fpehka warà, tad jazihnas ar to apfinas stahwofku grupu, kas fchaf finà pate fwarigatà, t. i. — ar e m o z i j à m, mehs wispirms apflatifim tos zehlonus un apstahklus, kuri kaut ari pafchi par sewi ne weenu-meh r ifaizina emozijas, bet kureem tomehr ir leels blafus eespaids uf fcho dwehfeles stahwofku eerosinafchanu un ftiprumu. Tee ir zehloni un apstahkli, kuri, tà fatot, dara eespaidu uf zilweka u f t w e h r i b u emoziju finà un kuri tai pafchà laifkà tee z i n a zilweku fkatitees uf leetàm no finama redses punkta un tahdu ideju gaismà, kuras jau pafchas, tà fatot, augliga seme finamu emoziju dihgschanaì. Tapehz fcho zehlonu un apstahklu apluhkofchana ir nepeezeefchami wajadfiga wispirms, jo ifmantodami jeb ifleetodami winus, mehs eeguhftam eespehju daudfos gadijumos n o w e h r f t emoziju eerafchanos, un tad tahdà kahrià kluhft glufchi leeka katra zihna ar winàm. Zilweka uf-twehriba emoziju finà atkaras no nefkaitama pulka zehlonu, kuri tomehr wehl toti maf ifpehtiti; mehs paluhkofim te, zil eespehjam, orientetees winos.

Zehlonu pulkà, kuri teezina zilweku uf finamàm emozijàm, pirmo weetu eenem t e m p e r a m e n t s un subjekta fifiologifkais stahwoflis. Ne wifì zilweki ir weenlihdf uf-twehriigi daschadu emoziju finà: weeni ir jautri un dsihwees preezigi, otri, turpreti, gandrihf weenumeh r druhmi; weeni ir mihftifirdigi un lihdszeetigi, otri nefchehligi un atreebigi; weeni ir aukftafinigi, otri bedfigi; weeni pazeetigi, otri ne u. t. t. Kas pee weena ifaizina fmaidus, tas pee otra ifaizina newaldamus f m e e f l u s, pee treschà nepatifikchanu, bet wehl pee kahda zita

pat dušmu leefmas. Ahreji weenadu zilweku juhtās tahda daščadiba daudškahrt naw nekā zitadi iškaidrojama, tā tīkai zaur to, ja domajam, ka ir kahdi pašlehti eekšēji zehloni, kuzs, kopā nemot, šauz par temperamentu. Sawā laikā frenologija puhlējās iškaidrot šchos pašlehtos zehlonus, kuzi, pehz winas domām, atrodotees šmadseku daščados išklojumos u. t. t., bet šchi „sinatne“ (kā winu šaukaja), kā sinams, pilnīgi šabrūka un winas šlehdseeni neišrahdijās šiniški pamatoti. Lai nu buhtu kā buhdams, bet tas ir šakts, ka, tāpat kā ir šarpiba un daščadiba redšes, dširdes, taustes špehkā u. t. t., glušči tāpat ari, pehz paščas dabas, weeni ir juhteligati behdu šinā, otri — preeku šinā, trešči — baiķu šinā u. t. t. Parasti ir peenemts (pehz Galenša ap 200 g. pehz Šr.) dalit zilwekus pehz temperamentem išketrās šķirās: choleriķos (štrauji eekaišošči), šlegmatikiķos (weenalšigi un aukšaišnigi), šangwiniķos (jautri preežigi) un melancholiķos (druhmi), — kaut gan wišai tahdai dališčanai te mums ir masa interese. Nešpehdami darbotees teešči uš temperamentu, kuzšči, japeemetina, daudškahrt ir eedšimts, un kura zehloni, kā mehš jau runajām, preešči mums arweenu ir pašlehti, mehš waram darbotees, lai pašrgrošitu šewi, tā šakot, temperamenta šinamu šawadibu, tīkai zaur to, ka neatlaidīgi un štingri wingrinamees šawos darbos, kas preteji teem, uš kahdeem muhs šķubina muhju temperamentš. Ja temperamentš, par peem., šķubina muhs eekaištees, šaunotees, teektees uš atreebibu, nodotees druhmibai u. t. t., tad mums, ja gribam iškizinat šewi šchās šihmes, jazenščas turpreti darit wišu apdomigi, darit ziteem labu, buht preežigeem u. t. t.; jo tad eera dumš iškrahdā eekšči mums tahdas ihpaščibas, kuzas gribot negribot aišraida temperamenta netihšamu šawadibu eekšistenzi jeb paštašweščanu. Un otradi, lai nostiprinatu šewi temperamenta šinamas ihpaščibas, wajag beeščaš wingrinātees tahdos darbos, uš kahdeem muhs šķubina rakštura šchās ihpaščibas.

Zilweka uštwehriba šinamu emoziju šinā daščkahrt parahdas kā tīkai šijiologiķu zehlonu šekas (šakairinajamiba dilona šlimibā u. t. e.) un galwenā kahrtā, kā nerwu šaites šekas. Šaprotams, ka tahdos gadijumos wišs, kas weizina šlimibas nowehrščanu un subjekta šijiologiķā šahwofļa pašrgrošibu, tai pašchā laikā weizina ari nenormalas juhtelibas nowehrščanu waj wahjināščanu, šihmejotees uš doto emoziju. Tahda dšeedināščana, šaprotams, ir jaišdara ahrštam — špezialistam, un mums naw wajadšibas par to plaščaš runat. Domeht, kas šihmejas uš tā šauzamām nerwu wahjibām, tad, tā ka winas ir it ihpašči šwarigs faktors eekšpaida šinā uš zilweka uštwehribu

emoziju sinâ un tà ka emozijas wispahrigi atkaraš no nerwu uf-
traukta stahwofla, tad mehš palawefimees pee winâm drusku ilgal.

War ufflatit par likumu, šafa higiena, ka wišs, ka šti-
prina muhš nerwuš, lihš ar to wed winuš tahdâ stahwofla,
kurš atspogotodamees muhšu juhtelibâ, dara muhš masaš uf-
twehri guš dašchadu wehtrainu waj nošpeedošchu
dwehšeles kustu sinâ, tahdas ir eekaišchana, bailes, behdas u. t. l.
Apstahki un prašjumi, kaš preekš ta wajadšigi, wispahrigi, war
jazit, ir wišcem pašihštami: laba pahrtika peeteekošchâ, bet mehrenâ
daudšumâ, tihšs gaišs un tihriba wispahrigi, wešeligš meegš un darba
un atpuhtas tahda eedališchana, lai nebuhtu pahrlceezigi japahruphlaš
un ari nebuhtu jadšihwo pahrlceezigâ bešdarbibâ. Šcho prašibu un
apstahktu eepaids uš nerweem wišpilgtaki parahdas, kad weena waj
otra no teem ištuhkt, un katram no mums, jadomâ, ir gabiješ
eewehrot, ka meega truhkums, netihriba, pahruphleschanaš, bešdarbibu u. t. l.
dara muhš weegli ušbudinamus un eekaištošchus, druhmus, neapmee-
rinatus u. t. t., turpreti muhšu gara stahwoflis ahtri pahrgrošas, kad
mehš peeteekošchi atpuhšchamees, išejam šwaigâ un tihrà gaišâ u. t. t.
Peemetinašim wehl, ka ašekti un wijadas šekširas uštraukumi, kahduš
mehš peedšihwojam, atkal dara muhš loti juhteliguš wišwijadu
emoziju sinâ. No tahdâm leetam, kaš ušmundrina un apmeerina muhšu
nerwu sistemu, ir wehl japeemin: pelbešchanaš, paštaigašchanaš, wiš-
našchanaš un katra kustu šwaigâ gaišâ un mehrena šaules gaišma;
wišam tam ir apbrihnojama špehja aišdšiht gruhštirdibu, nowehrš
eekaišchana, ušbudinašchanoš u. t. l. un padarit žilweku mundru un
jautru. Wišwairak leetojamaš ušbudinošchas weelas ir: alkohols,
opiums, hašchikšs, kafeja, tehja un tabaka. Winu wispahrigâ ihpa-
šchiba ir ušmundrinat muhšu nerwu sistemu, eerošinat šmadšean darbibu,
padarit ideju un emoziju štraumi un ašoziaziju weeglaku, un winu
špilgtumu waj intensiwitati pazelt augštakâ pakahpeenâ, pee ka subjekš
gribot negribot jau kluhšt juhteligakš un uštwehri gakš dašchadu dweh-
šeles stahwofla sinâ. Beš šchâm wairak waj masaš pašihštamâm weelâm,
ir wehl daudš žitas, masaš pašihštamaš weelas, kurâm ir tahda pate
eerošinošcha ihpašchiba, kâ par peem., eteri, arjeniks, moršijs u. ž.
Pee teem mehš tomehr nekawefimees, tàpat ka nerunašim ari par
lihšjeklu daudšumu, kahduš mums šneedš medizina preekš nerwu
šistemaš apmeerinašchanaš, — ne tifai tapehž, ka te nebuhtu ihštâ
weeta ufflatit medikamentu wešelu enziklopediju, bet galwenâ kahrtâ
tapehž, ka šchee medizinišlee lihšjekli ir leetojami tifai šewiškšos un
ihpašchos gadijumos, kad weenumehr wišlabakais greeštees pee špe-

zialista — ahrsta, kuzsch weenigi tikai pratis noteikt, kahds no scheem lihdjekkeem wislabakais katrà atsewischkà gadijumà, skatotees pehz leetas daschadeem apstahkkeem, eewehrojot subjekta dsimumu, wezumu, weselibas stahwofli u. t. t.

Bes scho eekschjejo zehlonu, war buht wehl ari ahrejee eespaidi u. u. stwehribu emoziju sinà; tahdi ir: laiks, klimats u. t. l. Zif tahlu scho apstahkku pahrgrosiba atrodas muhsu warà, tif tahlu mehš, šaprotams, waram pahrgrosit ari scho apstahkku jekas: gruhstfirdiba, kam par zehloni mehds buht bahrgs klimats waj aishween apmahzees laiks, pašuhd galigi, kad aijzelojam, par peem., deenwidus siltakà klimatà, kad debefis noskaidrojas u. t. t.; tas patš šakams ari par zitàm juhtam. Turpreti tur, kur pahrgrosit apstahkku nestahw muhsu warà, mehš waram zihnitees pret winu eespaidu u. mums ar ta pašcha lihdjekka palihdsibu, kahdu mehš eeteizàm leetot pret temperamenta eespaidu, t. i. ar eeraduma palihdsibu. Ja kahds sliktà laikà, šazifim, mehds buht loti ahtri šakairinams, tad, ja apmahzees laiks, winam ruhpiigi wajag usmanit šewi, lai neekafistu, un wehlaš, zaur eeraduma špehku, winsch šafneegs to, ka laiks wairs nedaris u. wina tif netihkama eespaida, kà agraf.

U. stwehribu sinamu emoziju sinà daudšahrt atkaras no tihri pšichijkeem zehlonu: skatotees pehz ta, kahdas ihsti juhtas mehš isbandam agraf, muhsu u. stwehribu weenu emoziju sinà kluhst špehzigaka, bet otru — wahjaka. Tahdà kahrtà, kuras katras patihkamas juhtas aishween dara muhs wairaf u. stwehribu ari zitu patihkamu emoziju sinà: kà jautriba, šmeešchanas, peetiziba, maigums u. t. t.; kad schahdas emozijas rodas mums zaur pašcheem neezigakeem zehlonu, tad mehš kluhstam masaf u. stwehribu nepatihkamu emoziju sinà, kà: behdu, dušmu u. z. sinà. Un atkal otradi, wišš tas, kas dara mums nepatihkamu un ruhktumu, dara muhs ne tikai melankolijkus un nifnus, bet dara muhs ari loti juhteligus pret wišu to, kas šastan ar muhsu waldošcho gara stahwofli, pee kam peeteef pat pašcha neezigakà eemesla, lai eerofinatu eeksch mums baitu, piftuma, atreebibas u. z. juhtas. Šapehz sinamas juhtas padara muhs wairaf u. stwehribu weenu un masaf u. stwehribu zitu emoziju sinà, ta zehlonis, jadamà, šlehpjas afoziacijjas likumos: weenadas juhtas daudšahrt šeko weena patal otrai (labširdibas stahwoflis, mišlestiba, jautriba u. t. t.) un ja weena no tam eerodas, tad wina pehz afoziacijjas isaizina ari zitu eeraschanos. Turpreti neweenadas juhtas parasti aishraida weena otru (par peem., nifnams, preefi un bailes), un tapehz wišš tas, kas weizina weenas juhtas eeraschanos,

weizina ari zitu neweenadu juhtu nowehrſchanu jeb aiſtraidiſchanu. Lai buhtu kà buhdams, bet ja mehſ gribam ſewi padarit wairaf uſtweh-
riguſ weenu un maſaf uſtwehriguſ otru emoziju ſinà, tad mums ja-
greeſch nopeetna wehriba ne tilai uſ fiſiſkeem, bet ari uſ pſiſchiſkeem
zehloneem un apſtaſkſkeem, kaſ to war weizinat, t. i. uſ muhſu iſbau-
damàm juhtàm. Pee tam, ſaprotamuſ, kad eewehrojам pee ſewiſ
tahdu gara ſtahwokli, kaſ dara muhſ wairaf uſtwehriguſ netihkamu
emoziju ſinà, par peem., wedina uſ duſmàm, bailèm u. t. t, tad
mumuſ ar ſewiſchku ruhpiibu wajag uſmanit ſewi, lai eekſch mumuſ ne-
eeroſinatouſ ſchàſ juhtuſ, uſ kuru parahdiſchanouſ un eeraſchanouſ ſchà
brihdi mehſ wiſwairaf tezameeſ.

Uj uſtwehribu emoziju ſinà daſchkaht dara eeſpaidu ari zilweka
eera dumu un rakſtura ſawadibaſ: weeni, par peem.,
wiſahtraf eekaiſt rihtouſ, otri — pehž puſdeenaſ; weeni, — kà Spenſerſ
peeſihmè, — reibumà kluhſt kildigi, otri — labſirdigi, treſchi —
ſentimentali u. t. t. Scho ſawadibu eeſpaidſ ir loti daſchadſ, un
tapehž kaſtram ſchà ſinà ir tuwaf jaepaſiſhtuſ paſcham ar ſewi,
lai praſtu nowehrſt weenaſ waj otruſ dwehſeleſ kuſtibuſ parahdi-
ſchanouſ ſewi.

Zehloni un apſtahli, kaſ dara eeſpaidu uſ uſtwehribu
emoziju ſinà, daſchkaht war paſchi no ſewiſ eeroſinat
eekſch mumuſ emozijaſ: ſliktſ laiſk ne tilai dara muhſ wairaf juhtiguſ
uſ wiſu, kaſ war eekſch mumuſ eeroſinat ſkumigu gara ſtahwokli, bet
war ari patſ no ſewiſ iſaizinat eekſch mumuſ ſkumu juhtuſ; nerwu
kaite weizina nereti bailu eeraſchanouſ, lai gan uſ to truhtſt kaſtra
ſaprahtiga zehlona u. t. t. Tahduſ tihri fiſiſkuſ apſtahkuſ
daſchkaht war iſleetot ari preeſch daſchadu dwehſeleſ ſtahwoklu eero-
ſinaſchanaſ ſewi. Tahduſ, par peem., pehž profeſora Lange wahrdeem, —
„aukſta uhdenuſ ſtruhtklaſ eeſpaidſ uſ eekaiſchanaſ un duſmu iſpluhduma
apſtahpeſchanaſ . . . daſchu ſehnu, it ihpaſchi muſchmiru, eeſpaidſ, kaſ
war iſaizinat niſnuma un breeſmigu duſmu wiſſtiſprakoſ iſpluhdumuſ“:
tahduſ patſ ari wiſna eewehrojamaſ eeſpaidſ, kaſ eeroſina jautribu
pee paſcheem melankoliſkaſkeem un droſchſirdibu pee paſcheem maſduh-
ſchigakeem zilwekeem u. t. i. Ir ari ſaprotamuſ, ka gadijumà, ja tam
lihdſigi fiſiſki zehloni weizina netihkamaſ emozijaſ eeroſinaſchanaſ eekſch
mumuſ, tad wajag wiſpirmſ dſihteeſ nowehrſt ſcho zehlonu darbiibu, un
tad emozija aiſween pate no ſewiſ iſſuhd. Ja nu emozijaſ zehloni mehſ
newaram apſihmet un noteikt, waj ari zehloniſ ir tahduſ, ka uſ to naw
eeſpehjamſ darboteeſ, tad — ſa z i ſ i m r e i ſ p r e e ſ ſ c h w i ſ à m

reieim, — mums jāceras pee tahdu lihdsjeklu palihdsibas, kahdi teel eeteitti preeksch zihnas ar emozijam wispahrigi, lai waj no kahdeem zehloneem winas zeltos. Tagad stahimees pee scho lihdsjeklu apluhkoschanas; schai nodala apluhkosim wisweenkahrschatos no teem, kas pamatotu us dwehjeles kustibu analiji un wiau eedalischanu sawas jastahwa datas.

Ra jau rahda pats nosaukums, emozijas (Emotion—kustiba) ir ne tikai dwehjeles, bet ari meesas kustibas, un šatur sewi parasti dirus elementus: 1) sinamu apsinas stahwolli — paschu juhtu, 2) reie ar pirmo elementu eerasdamos fisisko eerosinajumu zilwela organisma, kas loti beeschi parahdas ahreji, mustuku ahrejo kustibu weida. Pirmais no scheem elementeem ir emozijas subjektiva dala, un ir peejams tikai pascha subjekta apsinai, ko katrs pasihst no personiskeem peedsihwojumeem. Dirs elements — fisis eerosinajums— ir emozijas objektiva puse, kaut gan war darbotes ari gluschi paslehti no objektivas nowehroschanas, daudsfahrt pascham subjektam pat gluschi nemanot. Ta, par peem., baiku, piktuma un ziti ustrankumi daudsfahrt idara fisiologiskas pahrmainas zilwela organisma eeksheene, tur, kur it neweens, neisnemot pat ari pascha subjekta, newar to manit tikmehr, kamehr schas pahrmainas wehlat neparahdas kahda sinama weida, par peem., aknu kaitē no niknuma juhtam, funga wahjiba no bailēm u. t. t. Tahda fahrtā, katra emozija skarbi atschiras no otras, ka pehz pirmā elementa kahdibas, pehz kuras weegli atschirt, par peem., preekus no behdam u. t. t., tā ari pehz otra elementa parahdibas, kura ir daschada daschadas emozijas: skumju isteiksme nepawisam nelihdsinas ijbrihneschanas isteiksmei, kurai attal jawufahrt naw it neta kopiga ar preeku ustrankumu. Duhk, schis fisislais ustrankums jeb eerosinajums, kas sakriht ar kahdu emoziju, ir til negrosigs un pastahwigs preeksch katras no winam, ka ir dabujis pat sawu ihpaschu nojankumu — juschanu isteiksme, kas tomehr nosihmē wispahrigi katras subjektivas juhtas meesas parahdibas formas pastahwigumu.

Te newaram aiskert ta, kapehz ihsti ar doto juhtu sakriht weens waj otrs fisisks ustrankums, jeb, ka jaka, meesas isteiksme: tas ir tahds komplizets un sarejschgits jautajums, ka daudj mas peeteekoschai wina ischekirschanai buhtu janolem speziala grahmata. Wistizaa ma kas atbildes us scho jautajumu mums dod ewoluzijas teorija, jawu labako preekstahwoju: Spensera, Darwina, Schneidera u. z. personās, kuri isklaidro juhtu isteiksme asoziazijas likumu zela, eedsimtibas zela u. t. t. Bet, jaatkahrto, ewoluzionisti dod mums daudju

(bet nelahdâ sinâ wisu!) juhtu isteiksmes tîkai wairaf waj masaf tizamus un wispahrigus isskaidrojumus, un tad ari tîkai apferšmes un aisdomu weidâ; šcha jautajuma wairaf waj masaf peeteekofcha isšchkiršchana mums, par noscheloschana, ir jaatstahj nahkotnei...

Otrâ elementa ahrejâ parahdiba mums war noderet, ja gribam noteikt un apsihmet, kahdas ihsti juhtas sinamâ laikâ aiskustina doto subjektu, jo, kâ mehš jau redsejam, ar katru juhtu šakriht ihpašcha un weenumehr weena un ta pate meešas isteikšme, un tâ tad, pehž šchâs isteikšmes ir weegli spreest par subjekta dwehseles stahwokli. Ir loti weegli, par peem., isšchkirt preeka klee-dseenu no ismifuma klee-dseena, luhguma sihmes no dušmu waibstem waj no noguruma isteikšmes; smalks nowehrotajs špehj noteikt otra zilweka dwehseles pat majako kustibu, spreeschot pehž grumbinas, kas parahdas pehdejam uš peeres, pehž ušazu raustiščhanâs, pehž azu špihduma u. t. l. Tomehr daudsi zilweki turpreti isleeto ahrejõ isteikšmi, lai zituš malbinatu šawu ihsto juhtu sinâ: apšlehpdami šawas ihstâs juhtas, wini israhda zitu preekščâ pawišam zitadas juhtas un, tahdâ kahrtâ, leef, lai ziti domâ, ka wineem peemiht tahdas juhtas, kahdu pateesibâ wineem ne pawišam naw tai brihdi. Pehž ahrejas parahdibas leeks nowehrotajs ne katru reiji war spreest ari par juhtas stiprumu, jo mehds buht emozijas loti intensiwas, bet ar wahju ahrejo parahdiščhanos: tahdas ir, par peem., klušas škumjas, pašlehpš naidš, mihleštiba u. t. t.

Wispahrigi nemot, tomehr starp emozijas abeem elementeem ir loti zeejšs šafarsš, un tas, kas noteek weenâ no wineem, negribot atspogutojas otrâ. Veelakâ dala fiziologu pat apgalwo, ka emozijas subjektiwais elements — weenumehr naw nelas zits, kâ tîkai to organiškõ pahrmainu aššina, kas isaizinatas organijmâ zaur „wasamotoru zentru ušbudinajumu“, un tahdâ kahrtâ pirmâis elements (subjektiwais) israhdas kâ otra (fisiškâ) teesčas šekas. Par labu šchai, tâ šaužamai biologiskai teorijai teef peewests loti daudj šwarigu pastiprinajumu un špošču argumentu; bet, par noscheloschana, muhšu fiziologiskõ šinaščhanu nabadšiba tagadnê nedod wehl eespehjas pilnigi pahrlээzinatees par šchâs teorijas pareišibu. Tapehž ušrahdišim šche tîkai uš to nenoleedsamo šaktu, ka kahda weena emozijas elementa eerasčanâs waj apšpeeschana wehl šew palaf otra elementa peekrihtošchu parahdiščhanos waj ašraidiščhanu. Šcho emozijas elementu šawstarpigu atklaribu weena no otra mehš waram ijmantot, lai atweeglotu dwehseles kustibu pahrwaldibu: pee pahrwal-

dibas par kaut jel lahdu emoziju naw wajadsibas darbotees us winas abeem elementeem, bet peeteef, ja darbojas us emozijas weenu elementu, un ſchi darboſchanàs jau gribot negribot dara eespaidu peekrihtošchà lahrtà us winas otru elementu, tà tad — ari us wiſu emoziju, jo emozija paſtahw pawijam tiſai no diweem elementeem.

Tahdà lahrtà, wara par emoziju ir eeguhſtama, wiſpirms, pahrwaldibas zekà par winas pirmo elementu — ſubjektivo juhtu. Kà us katru apſinas ſtahwokli, tà ari us ſcho ſubjektivo elementu war darbotees zaur pahrwaldibu par uſmanibu: konzentrejot uſmanibu pee baiku, preeka, lihgsnibas un zitu emoziju ſubjektiva elementa, katrs manis ſewi ſcho juhtu ſpehka progresiwu attihſtibu, winu intensiwitatees un ſtipruma peeaugſchanu, kas pee paſtiprotas uſmanibas war ſaſneegt netizamu mehru, nokluht pat lihds nerwoſitatei; un otradi, ar uſmanibas nowehrſchanu no baiku, behdu u. z. emozijàm, ſchàs juhtas noſtahj preekſch mums paſtahwet, un winu iſaizinatais meeſas jeb fiſiſktais uſtraukums maj pa maſam iſjuhð patš no ſewis. Pee tam, ſaprotams, war leetot ari wiſus tos mahkſliſkos lihdsjeklus, ko mehš augſtal apluhkojàm, kuzi war atweeglinat mums pahrwaldibu par uſmanibu.

Lai atſwabinatos, par peem, no muhs noſpeedoſchàm ſkumjàm, wiſlabaf nodarbinat ſawu uſmanibu ar ziteem preekſchmeteem, kuzi muhs aiſween weegli waldſina: ar nopeetnu darbu, muſiku, teatraliſkeem ſkateem, iſpreezàm u. t. l.

Rebuhš leeki ſche peeweſt ſlawenà Santa wahrduš, kuzſch leezina, ka ne tiſai emozijas, bet ari daſchadas zitas ſlimigas ſajuhtas, kas parahdas kà ſlimigu eedomu ſekas, galwenà lahrtà pee nerwoſeem zilwekeem, weegli war nowehrſt un aiſraidit tiſai zaur gribas peeſpeeſchanos, zaur kuzi ſubjektš ſtingri atraida no ſewis (iſraida no ſawas apſinas lauka) netihlamus weidolus waj juhtas. „Daudſas ſlimigas ſajuhtas, — ſaka ſlawenais wahzu filoloſoſ, — war uſwaret tiſ ar ſawa prahta ſtipru apnemſchanos . . . Welti hipochondriſis moza ahrſtus, luhgdams palihdsibas un lihdsjeklu pret paſcha eedomatàm zeeſchanàm un ſlimibu, kad winſch patš war ſew palihdsjet ſinamu logiſku domu zekà un zaur ſtipru apnemſchanoš aiſraidit no ſewis eedomatàs ſlimibas weidolu un domas par to, ka winam ir ſchahda ſlimiba . . . Zilwekam ar pilnigi weſelu prahtu newar buht ſchàs hipochondrijas ſlimibas; taſ laikà, kad winu moza ſlimigàs ſajuhtas, winſch ſkaidri praſa ſew, waj teeſcham winam ir uſbrukuſe ſinama ſlimiba, un neatrajdams peeteekoſcha

pamata atsiht jowi scho flimibu, waj atsihdams sewi sinamu flimibu, furu winſch naw ſpehjiſs nowehrſt un aiſraidit, ſaprahſtigs zilweſs pawifam noſtahj domat par ſcho flimibu, nowehrſſchas no ſcham flimigam ſajuhtam, it kà tàs nepawifam neſihmetoſ uſ winu, un waldfina ſawu uſmanibu pee ſawas dſihweſ zitàm wajadſibàm un intereſem.“

Emoziju ſinà mineto lihdſekli war eeteikt ihpaſchi tur, fur ſubjektiwais elements ir ſkaidri apſinams un pahrwaldiba par winu, no gribas puſes, naw nekahda leela gruhtiba, t. i. naw gruhti fiſſet jeb wehrſt uſmanibu uſ emoziju un ari naw gruhti nowehrſt winu no tàs. Ir derigi leetot ſcho lihdſekli ari tad, kad emozijas ſubjektiwais elements ſpehlè pìrmo lomu, turpreti fiſiſkaiſ uſbudinajums wiſmaſat intereſè ſubjektu, waj ari, kahdu nekahdu zeh-lomu dehl, gruhti padodas gribas ſpehka darbiba.

Turpreti zitos gadijumos, it ihpaſchi, ja par emozijas waldoſcho elementu ir fiſiſkaiſ uſtraukums (par peem., ſmeekſs, bailes u. t. t.), daudiſkahrt ir noderigal darbotees uſ emoziju zaur pahrwaldibu par winas otru elementu — fiſiſko uſtraukumu. Tà, lai apluſinatu baitu, duſmu, niſnuma u. t. l. uſbudinajumu, ir japuhlas zaur gribas ſpehku apſpeeſt jowi ahrejo iſteikſmi un, zil eeſpehjamſ, eeſſchejo meeſas uſtraukumu, kaſ ſakriht ar latru no ſcham emozijàm. Darbotees uſ fiſiſko elementu wajag ar ihpaſchu ſtingribu un energiju, zitadi apluſinataiſ uſbudinajums nekaweſees atkal no jauna eerastees; pee lam, tà ka ſinamu muſkuſu patſ wahjakaiſ uſbudinajums daſchkahrt war ſpehlet leelu lomu emozijas zelſchanà, muſſu darbibas eeſpaidam jabuht wairal waj maſal pilnigam un jabuht iſplatitam pehſ eeſpehjas uſ leelatu pulku muſkuſu, kuzi nem dalibu dotàs emozijas iſteikſmè.

Preekſch ſinamu emoziju apſpeeſchanaſ un apſlahpeſchanaſ war eeteikt ari noſtahdit muſkuſus tahdà ſtahwofli, kahdà wini mehdj buht pee normala, meeriga ſtahwofla: zaur to mehſ netil ween apſpeeſcham meeſas jeb fiſiſko (un tapehſ ari dwehſeles) uſbudinajumu, bet, pehſ meeſas un dwehſeles ſpehku abpuwejas darbibas eeſpaيدا, eer-ſinam jowi meerigu ſtahwofli, taiſni gluſchi preteju latram dwehſeles uſbudinajumam. Wiſpahrigi, fiſiſka uſbudinajuma un kaut jel kahda dwehſeles ſtahwofla ahrejas iſteikſmes paſchwaliga jeb tihſcha eerofinaſchana weizina atteezigo pſichifſku juhtu eerachanaſ. „Mehſ waram, — ſala S. Sigele, — zaur weenu paſchu gribas ſpehku iſlittees, it kà

eefsch mums mistu ta juhta, kahdas mehš pateefibâ neifbandam, bet neefam ſpehjigi iſpaliſt bej kahdas dalibas pret uſbudinajumu, kuru mehš iſlikdamees iſſakam jeb iſrahdam.“ Tahdâ kahrtâ, par peem., peenemot padevibas, preeka waj ihgnuma maſtu, waj wiſpahrigi peenemot tahda zilweka iſſkatu, kuru uſtrauz ſinamas juhtas, ſchâs juhtas ari maj pa maſam pateefi pahrnem ſubjektu. To atkal war iſmantot ne titai preeſch daſchadu emoziju eeroſinaſchanaſ ſewi, bet, galwenâ kahrtâ, lai apſpeestu un apſlahpetu netihklamâs no tâm: jo, pamatojotees uſ to, kaſ ſazits, wajag titai pahrgrofit ſawu ahrejo iſteikſmi jeb iſrahdiſchanu (weidu waj ſtahwofli), — pee kam daſchkahrt peeteek pat, ja iſbara ſinamas ſchſiras meefas kuſtibas, kaſ naw ſaweenojamaſ ar dotâs juhtas paraſto iſteikſmi, — un muhſu dwehjeles ſtahwofliſ mainas pats no ſewis. Tâ, par peem., melancholija, kaſ, kâ ſinamſ, parahdas noſpeeta gara ſtahwofla formâ, bej ſkarbu kuſtibu un kleeedſeenu, aiſween ahtri pahreet, tiſlihdj ſubjektſ peenem ſtahwofli, kaſ naw weenojamſ ar ſcho emoziju: ſahſ rotakatees, lehkat, dejot u. t. t.; lai iſnihdetu zilwekoſ augſtprahtibu, kaſ ſkubina zilweku augſtineſt galwu, moralifſti daudſkahrt ir eeteikuſchi ſtaigat ar nokahrtu galwu u. t. t.

Eſpehja waldit par fiſiſko uſbudinajumu, kaſ parahdas kâ emozijas iſteikſme waj zehloniſ, naw weenada pee wiſeem zilwekeem un pee dwehjeles uſbudinajumu daſchadâm formam: kad uſ fiſiſkâm pahrmainâm, par peem., noſarſchchanu no kauna u. t. l., gandrihſ naw eefpehjamſ te eſchi darbotees zaur gribu, — tad baiſu, duſmu u. t. l. aſektu apſlahpeſchana pee daudſeem naw nekahdſ leelſ gruhtumſ, kam gan ſaſtopaſ ari zilweki, kureem taſ tiſ weegli neiſdodaſ. Pahrwaldibu par fiſiſko uſbudinajumu, tâ tad, war iſleetot titai tiſ tahtu, ziſ tahtu mums to atkauj muhſu gribas ahrekahrtigaſ puhleſ. Pee tam nepezeefchami tomehr japeemetina, ka, ja emozijas fiſiſkaiſ eeroſinajumſ aptwer ar ſewi ne weenus ween muſkuluſ, kaſ wairaf waj maſaf padewigi gribai, bet ari organiſtoſ un wajomotoroſ (trauzimu kuſtinamoſ) muſkuluſ, kuzi ne pawijaſ nepadodaſ winai, tad ſubjektu puhlêm, ſaprotaſ, jabuht wehrſtâm uſ to, lai ſaſneegtu jeb eeguhtu waru pahrmuſkuleem, kaſ padewigi gribai, un taſ jau pats no ſewis nowediſ pee padoſchanâs tâſ muſkuluſ kuſtibas un no winâm atkarigaſ fiſiologiſkâſ pahrmainâſ, uſ kurâm te eſchi darbotees ar gribu naw nekahdas eefpehjaſ: jo fiſiſke elementu, kaſ nem dalibu dwehjeles uſbudinajuma ſaſtahwâ, ir tiſ zeeſchi ſaiſtiti ſawâ ſtarpâ, ka daramaiſ eefpaids uſ weena no teem negribot aſpogutojaſ ari uſ ziteem. Tâ (pehſ Bena), paſtiprinataſ ſirdſ

puffteschanas, sejas bahluma, lunga wahjuma u. t. l. fisiologisku pahrgrosibu, kas ir baiku juhtu fisiskā išteikšme, newar ne eerošinat, ne ari apspeest ņewi ar gribas teeschu jeb bešwidutajibas eespaidu; bet mehš waram nowehrst wišu to un eestahdit ņewi normalu stahwokli, energiski apspeeschot lozekku drebešchanu un wispahrigi ahrejo meešas ušbudinajumu, kas eerodas kā baiku aņekta neišbehgams pawadonis.

Šinams, ir gadijumi, kad muskulu weenas grupas apspeešhana ne tikai newahjina wispahrigā ušbudinajuma, bet wehl wairaf pastiprina emozijas intensiwitati. „Mehš ešam pasihstami — ņaka Bens, ar tahdu išteikšmi, ka „dwehsele nihzina pate ņewi“, kas zelas zaur to, ja paslehtām jeb aisturetām emozijām naw eespehjas objektivi parahditees uš ahru“.

Tahda parahdiba ir ušfkatama kā ņekas, kad gribas puhles ir wehrstas uš to, lai apspeestu tikai weenu emozijas ahrejo parahdibu, kahež dwehseles ušbudinajums, neatrasdams ņew išejas, konzentrejas weenā zentrā un, tahda kahtā, leel ņewi wehl wairaf ņajust. Bet jau agraf ir ņazits, ka preešč sinamās emozijas apspeeššanas aišween wajag strahdat ne tikai weenigi pret winas ahrejo išteikšmi, bet wispahrigi pret organišma uštrauktu stahwokli, zaur ko weenadā mehrā teel kaweta ušbudinajuma kā ahrejā, tā eekšhejā išplatišchanās.

Tomehr, daščos gadijumos, kad ir juhtams, ka emozija mekle ņew išejas ahrejā išteikšmē, tad, preešč winas apspeeššanas, war eeteikt nelikt winai kaweku preeščā, bet dot pilnigu brihwibu winas ahrejai išteikšmei, kura, nowehrsdama, kā redšjām, dwehseles energiju uš zitu puši, zaur to pašču klusina eekšč mums kuhšedamo uštraukumū. Laujeet apbehdinatam išraudat ņawas behdas — un winam klus weeglaf; ja preeki juhs par daudš ušbudina, tad balatees winos ar tahdu zilweku, išstahsteet tos ņawam draugam u. t. t., un juhs drihsti ween apmeerinašetees.

Gribas eespaids uš muskuleem, bet zaur teem ari uš nerweem, ir tif leels un šwarigs, ka, pehž dašču leezibas, winšč sinamā mehrā war weizinat preeka baudu un zeešchanu tihri fisisku ņajuhtu pahrmainu un apilahpešchanu. . . Pehž Dšč. Sellija wahrdeem, — „ščē, kā redšams, ir nošime sinamu muskulu tihščam jeb paščwakigam ušbudinajumam, kurešč ne tikai attur zilweku no zeešchanu fisiskas išteikšmes, bet ari darbojas kā pretušbudinosčš lihdsjeklis, kā dwehseles energijas nowehršhana“. Tahda kahtā, gribas stiprums daščkaht war noderet par labu lihdsjekli ņobu ņahpju klusinašchanai; stahsta pat par zilwekeem,

kas atturejušchees pat pret toleru weenigi ar sawas gribas spēheem, kas wehrsta pret usbrukušcho šlimību.

Šche usrahdijam lihdsekli un weidu, kā pahrwaldit par emozijām, darot eespaidu atšewišchēi us katru no winu elementeem. Bet, šaprotams, ka tur, kur eespaidam us weenu elementu naw bijis peenahzigu panahkumu us wišu emoziju, tur tai pašā reizē wajag darbotees us emozijas abeem elementeem, kam, šaprotams, wajag nowest pee šemigakeem panahkumeem, jo daridami eespaidu ni abeem elementeem, mehš darbojamees us emoziju ar diwkehrtēju spēhku.

IV.

Pahreesim tagad us emoziju (dwehjeles usbudinajumu) zehlonu apluhkoshanu un špezialu lihdsjeku apskatu, kā waldit par katru no emozijām atšewišchēi. Nā sinams, emozijas ir ļoti daschadas kā pehz sawas kahdibas, tā ari pehz sawa spēhka un intensiwitates pakahpeena; winas šatur šewi gradaziju un pakahpeenu neskaitamu daudsumu, šahlot no asekteem, kuri šatrizina un šatreez zilweku ar šchahsmigu spēhku un nowed winu besjuhtigā stahwoļki, un beidjot ar dwehjeles stahwoļkeem, kuri parahdas tik wahjā formā (un us tik ihju laiku), ka grehti fikset jeb wehrst us teem usmanību. Kombinedamās sawā starpā, emozijas rada pašchas daschadakās — un daschahrt deesgan šamaisitas un nenoteiktas, — komplizetas jeb šareschgitas juhtas, kas pašihstamas sem nošaukuma „dwehjeles stahwoļki“ (Stimmung, настроение), no kureem atkal šawukahrt peenem šawu ihpašchu koloritu jeb nokrahšu. Nā us peemehru aishrahdišim us daikuma juhtu, kura, par nošchekhoshanu, tik ļoti wahji attihstita pee zilweku milšiga wairuma — puhla, bet ir pašchu daschadako estetiškobaudu neišihkstošchs awots preešch ziwilijeta jeb išglihtota zilweta. Tā ka šchi juhtu šchkira ir pahrleeku daschada un šareschgita, tad tagadnē, — kā to atšihst wiši šlawenakee psihologi, — gandrihš naw ne masakās eespehjas daudš maš fikti usskaitit wišas emozijas. Tapehz te apluhkošim galwenakās emozijas winu wiš pašihstamafās formās, kuras wišbeešchal nahkas išbaudit un kuras noder it kā par pamatu zitu šareschgitu juhtu neskaitamam daudsumam, buhdamas it kā elementi, no ka zelas šchās pehdejās. Šchās šareschgitas juhtas, šaprotams, mehš neapškatihim šewišchēi, ne tikai winu leelā daudzuma pehz, bet ari tapehz, ka winas naw nefas zits, kā diwu waj wairaku weenkahrtchu emoziju šafopojums, un tapehz, pats par šewi šaprotams, ir pahrwaldamas, no weenas puses nemot, zaur lihdsjekleem,

kas tika eeteikti preeļš zihnas ar emozijām wispahriģi, bet no otras pušes — zaur eespaidu darišchanu uš wišām tām weenkahršchām emozijām, no kurām zelas sinamā šaliktā juhta. Tā tad, ir nepeezeeschami wajadsģis tikai latru reiši noteikt un apšihmet, no kašdām weenkahršchām emozijām šastahw sinamā šaliktā juhta un, špehdami walđit par šchām weenkahršchām emozijām, mehš eeguhstam waru par šcho šalikto nn šareschgito juhtu. Domehr par daščām wisbeesčaj šastopamām šaliktām un šareschgitām juhtām, pee gadijuma, wehlat parunasim ihpašchi.

Galwenakās un pašihstamakās weenkahršchās (pareišaki šatot — wiswairaf weenkahršchas) emozijas ir: dšina (wehlešchanās), kas parahdas simpatijas un antipatijas formās, preeki un behdas (jauris un druhms gara stahwoflis), zeriba un bailes, gaidišchana, niņnumš (dušmas) un labwehliba (mihleštiba), lihđjuhtiba un lihđšzeetiba, šmeekli, brihnešchanaš, apmuļsumš, kaunš, zeenišchana un nižinašchana, lepnumš, daiktuma juhta un reebumš.

Šcho emoziju wisdaščadakās kombinazijas, šawas intensiwitates daščados pakahpeenoš, rada nesłaitamu daudšumu šaliktu un šareschgitu juhtu, no kurām, kā jau šazijām, te apluhfošim wiswairaf pašihstamās, un ihsti: godkahrību, mankahrību, waras kahrību u. t. t., šinkahrību, šlaudību, peetizību un nepeetizību, šlumjas, nošchešlošchanu, ismišumu, nepazeetību, šchaufmas, piktošchanoš, atreebibas juhtas, dšinuma mihleštību, lihģšmību, kautribu un ekštasu.

Dwehšeles stahwoflus, ja truhkst emoziju, daščlahrt daščadi nošauz, škatotees pehģ ta, ka hdu emoziju truhkumu ar to griš apšihmet; tahđi ir: dwehšeles meers, weenalđšiba waj apatija, pazeetiba, wihrišchēiba, labširdiba, nekauniba un negehliba, droščiba u. z.

Pašawesimees wispirms pee weenas no pašchām šwarigatām un, tai pašchā laiķā, pee pašchas weenkahršchakās emozijas — dšinas, jeb wehlešchanaš. Wina ir raksturīkš apšinas stahwoflis, kuram šelo fišifkš ušbudinajums, un kas parahdas impuļša un kustibas formā (it kā šubjektu, kas štubinatu) uš šinamu objektu; šchaimozijai par neišbehgamu pawadoni ir kustibas ideja, t. i. kusteschanās ideja wirseenā uš kaut kašdu preeļšchetu. Idejainais elements špehlē tiļ šwarigu lomū dšinās, ka beš wina, ihsti šatot, dšina nostahģ buht par tahđu un war tiļt nošaukta tikai par weenkahršchu fišifku ušbudinajumu. „Wehlešchanaš jeb tihlošchana, — šaka Špinosa, — war buht tikai tad, kad tai pašchā indiwidā ir tihšojamās leetas ideja. Tahđā kahrta, war darit eespaidu uš dšinām, darbojotees uš wīnu nepeezeeschamo un pastahwigo idejaino elementu, un preeļš kaut jel

kahdas dšinas (wehleschanàs, jeb tihkošchanas) apšpeeschanas wjadšigs: a) waj nu ašraidit (išraidit no ušmanibas aploka) dšinas o bjektu, preeššmetu, uš kuru mehš dšenamees un beš kuro wehleschanàs jeb tihkošchana naw domajama; b) waj ari ašraidit kustiabas idejas, ar kuru widutajibu mehš eedomajamees wehleschanàs brihdi, it kà išdaram tihkojamo kustiabu waj kustamees wiršeenà uš tihkojamo objektu. Tà, alkoholis war nošlahpet šewi dšinu uš štipreem dšehreeneem, puhledamees nedomat par šawas kaišlibas preeššmetu; ušbudinajumeem, kam šeko dšinas pehž naudas, goda, gresnuma u. z., newar buht wairà weetas, ja nowehrššam un ašraidam tàs kustiinošchàs idejas, zaur kura domàs dšenamees pehž ta. War ari eerošinat šewi kahdu nefahdu wehleschanos jeb tihkošchano, ja išajina šewi atteezošchàs kustiabas idejas, t. i. domàs dšihdamees pehž dotà objektu; pee-tam dšina war šajneegt deesgan leelu špehku, kà tas noteek ar daubšam ka hrèm, kura naw nefahda zita zehlonu, kà šinamu ideju nejaušcha parahdišchànàs subjektà. Tahds eespaids uš tihkošchano idejai no puši ir it ihpašchi pee tahdàm dšinàm, uš kura muhš škubina prahts un no kura muhš nowehršš juhtas. Tahdos gadijumos weenigi tšai patwaliba tihkošchano išwehli dod mums eespehju domàs šastahdit apnemšchanos waj špredumus, wadotees ne no azumirfliga ušleesmojuma, bet ar wešela prahta pahrlišchano.

Tomehr gadas ari tà, ka prahta darbošchanàs atrod štipru pretišchanos no juhtu pušes, un tai laikà, kad domàs wehlamees un tihkojam darit tà un dšihtees pehž ta, ziti blakus eespaidu špeesch muhš dšihtees pehž glušchi ka zita, — tà ka dašchahri ir wjadšigs ahrhahrigs gribas špehks, lai zeeti ušturu šewi (domàs) šinamu wehleschanos, un nepadotos juhtu eespaidam. Tapehž te ihšumà apškatšim dšinu zehlonus, lai buhtu eespehšams dari eespaidu uš dšinàm, darbojotees uš winu zehloneem, tà ka, pehž wispahriga zehlonibas šikuma, ko jau apluhkojam agrat, eerošinadami waj ašraididami zehlonus, zaur to pašchu gribot negribot weizinaš šinamu dšinu eerošinášchano waj ašraidišchano jeb nowehrššchano.

Galwenais faktors pee dšinu zelšchànàs ir — zeešchana a): tatra buhtne, kas apbalwota kaut žil jel ar kahdu juhtelibu, dšenas wispirms išbehgt un išwairitees no zeešchànàm. Tahdà kahrtà, iššaluma un šlahpju mokas škubina muhš dšihtees pehž baribas un dšehreena, aukštuma šajuhtas dšin muhš šiltàs telpàs, šinama šahwolta

neomuliba speesch muhs meklet labaka, omuligaka stahwokla. Saprotams, ka wiſas ſchàs dſinas pahreet paſchas no ſewis lihbf ar zeeſchanu nowehrſchanu, kuras ir bijuſchas par winu (dſinu) eerafchanàs zehloni: dſina pehz baribas pahreet ar iſſalkuma apmeerinaſchanu, dſina pehz dſehreena — ar ſlahpju dſeſeſchanu u. t. t. Tomehr, mehſ dſenamees iſbehgt ne tikai no tagadejàm pateejàm, bet ari no e e d o m a j a m à m zeeſchanàm: ſlimais ne labpraht peekriht operazijai, kuru winſch uſſkata (eedomà) par ſahpigu un moku pilnu u. t. t. Tahdu dſinu, ſinams, war apſpeeft ſewi, ja waj nu nepawiſam n e d o m à par eedomato zeeſchanu, waj ari, ja e e ſ p e h j a m s, pahrleezina ſewi, ka eedomatais ſtahwoklis nebuht naw tik ſahpigs un mozoſchs.

Par dſinu zehloni ir ari — p a t i k a s p r e e k s (b): zilwekam peemiht ihpaſchiba dſihtees pehz wiſa patihlama waj ari pehz wiſa ta, kaſ wina eedomàs iſleekas kà patikas preeks. Tahdas dſinas atkal war nowehrſt ſewi, waj nu ja pawiſam nedomà par patikas preekeem, waj ari, ja eeprehjams, pahrleezina ſewi, ka eedomatais ſtahwoklis pateejibà nepawiſam naw patikas preeks. Patikas preeku, kà ari zeeſchanu war ar labàm ſekmèm iſleetot preekſch weenu waj otu' dſinu eeroſinaſchanas ſubjektà: zeeſchana, kaſ ir kà ſoda, draudu waj bai-dijchanàs preekſchmets, war peepſpeeft zilweku atſazitees no paſchàm ſpehzigatàm tihkofchanàm un dſihtees pehz preekſchmeteem, kaſ winam nepawiſam neetiht; tàpat ari, zaur patikas preeku un zitu labumu apſoliſchanu war eedweſt zilwekeem daſchadas dſinas un iſaizinat labpatiku uſ tahdeem darbeem, kuri preekſch wineem zitadi ir gluſchi bej lahdas interejes. Wiſu likumdoſchanu un religiju pamata prinzipà ir dſila pſichologiſta noſihme — ſodit par taunu un apbalwot par labu darbu, tà kà daudſi tikai pateizotees tam, atſakas dſihtees pehz noſeedſigeem noluhkeem un kluhſt par nekaitigeem — waj pat derigecm — ſabeedribas lozefkeem. Saprotams ari, ka j o i n t e n ſ i w a k i un ilgati ir patikas preeki waj zeeſchana, j o d ſ i h w a k i w i n i ſtahdas preekſchà ſubjekta eedomàs (un, ſaprotams, j o t i z a m a k a w i n u u ſ n a h ſ ſchana), tad ari j o ſtiprat un ſpehzigat wini war darbotees uſ zilweka gribu. Par peem., wahjſch meefas ſods ne weenumehr wed pee ſina-mas kaiſlibas apſpeeſchanas; bet ſubjektam kluhſt weegli zihnitees ar ſcho kaiſlibu un apſpeeft winu, ja taſ d ſ i h w i ſtahda ſew preekſchà ſawàs eedomàs w i } a s t à s zeeſchanas, pee kura m war noweſt winu ſchi kaiſliba, un wiſus toſ labumus, furus winſch war ſaudet winas deſt.

Par dſinu zehloni ir ari — p a k a l d a r i b a u n e e d w e ſ m e (c). Tahlak runaſim par ſcho pehdejo eeſpaidu uſ emozijàm wiſpahrigi,

bet sihmejotees uj tihkoſchanàm ſchis eespaids parahdas zaur ſekoſcho. Rahdas nebuht kuſtibas waj darbibas weids, kà ari wiſa ta weids, kas war winàs atgahdinat, eeroſina ſubjektà kuſtibas atteezoſchàs idejas, furas, buhdamas par tihkoſchanu pamata elementu, rada zaur ſewi teekſchanos peenemt tahdu paſchu ſtahwofli, kahdu mehſ ſtahdam ſew preekſchà muhſu eedomàs. „Idejas, — ſaka Bens, — dſenas kluht pilnigi realas. Zilwekſ, kurſch dſihwi ſtahda ſew preekſchà, ka wiaſch kahdu dauſa, tikai ar puhlèm war atturetees no tam lihdsfiga gruhdeena gaiſà . . . Tas ir gribas papildu likums, tas ir ſtimulſ, kas ſtahw augſtaf par gribas paraſteem motiweem (patifu un zeeſchanu) un daudſkahrt nowed muhſ pee ta, ka nowehrſchamees no muhſu intereſèm, kas ſaprotamas tai finà, kà patikas preeka ſajneegſchana un iſwairiſchanàs no zeeſchanàm . . .“ Paſaldaribas wiſweenkahrſchako formu mums rahda wiſeem paſiſhtamais ſchahwu, klepoſchanas u. t. l. kuſtibu lipigums, uj ko tik daudſkahrt uſrahda pſichologi: redſot, ka kahds zits ſchahwajas, mehſ negribot teezamees darit to paſchu u. t. t. Wairaf komplizetà un ſareſchgità formà paſaldariba parahdas aprindu un peemehrumilſigà eespaidà uj wiſadu tihkoſchanu un kaiſlibu eeroſinaſchanu un at-tihſtiſchanu eekſch mums, kà paſchu neprahtigato, tà ari loti derigu tihkoſchanu un kaiſlibu: kaiſliba pehz greſneem apgehrbeem, miſhleſtiba uj ſinatni, teekſchanàs uj tiklu waj netiklu dſihwi u. t. t. Mehſ pat teezamees, eſam gatawi peenemt mums tuwu ſtahwoſchu zilweku domas, uſſtatus un tizibu, kas, ſaprotams, atſpogulojas zilweka wiſà tikumiſtà dſihwes uſſkata. „Wiſi, — S. Sigalè ſaka, — weenlihdsfigi atſiſht, ka tikumiſka lipiguma eſamiba tikpat tizama, žif ari fiſiſku ſlimibu lipiguma eſamiba.“

Ir ari wehl ihpaſchs paſaldaribas weids, kas paſiſhtams ſem noſaukuma — eedweſme: peeteek, ja kahds mums ſaka waj pahrlleezina, ka tas un tas ir jadara tà un tà, un mehſ, ja mums truhtſi motiwu, kas ſkubina pretotees tahdai darbiba, tikai tapehz ween eſam gatawi iſdarit ſinamu darbu un peenemt eedweſto ſtahwofli. Tahdas, par peem., wiſas dſinas, kam par pamatu tà ſauzamee peenemteejehdſeeni par tikumibu, peeklahjiibu u. t. t.: kroplainais jehdſeens par godu, ko kaut kahds eedweſiſ ſubjektam, ſpeekſch wiku upuret ſawu dſihwibu un zihnitees diwkanjâ kahda nebuht gluſchi neeziga aiſſkahruma deht; kahda nebuht frantſchu ſchuweja, modes likumu deweja, eedweſch zaur ſchurnaleem ſimtàm tuhtſtoſchàm ſeerweetem domas gehrbtees tà, bet ne žitadi, neſat zepures tahda waj atkal žitada weida un iſſkata, nemaſ neſtatotees uj to, ka tahds apgehrbs daudſkahrt ir

loti neomuligs un pat neapmeerina muhsu estetisko gaumi . . . Daudsi eedwestli jehdseeni dara uš mums eespaidu wišā muhsu dšihwē, daudskahrt pat tad, kad wīnu autoritati mehš jen jau ešam nostahjušchi atsiht. Tahda ir daudju dšīnu iželschanās, kuru zehlonūs daudskahrt ir loti gruhti noteikt, bet kuras pateesibā ir wezaku, školotaju, grahmatu u. z. pašču daschadafo eedwešmju šelas. Tā tad eedwešme un pakaldariba war buht par warenu špehku preekšč šchahdu waj tahdu dšīnu eerosinaschanās un attihstibas subjektā, un šcha špehta newar nezeevehrot pee pahrwaldibas pahr tihkošchanām.

Par dšīnu zehloni war buht ari e e r a d u m s (d): dšenotees reiš waj wairaf reišes pehz sinama preekščmeta, išdarot reiš waj wairaf reišes sinamu darbibu, eekšč mums, jau weenigi no eeraduma, war raštees sinama teekščchanās pehz šchās dšīnas waj darbības atk a h r t o š c h a n a s, daudskahrt pat tad, kad muhsu dšīnas waj darbības n o l u h k a m preekšč mums wairs naw nekahdas nošihmes. Rerumajot jau nemaj par teekščchanos uš stiipreem dšehreeneem, naudas špehlēm, tabakas pihpošchanu, opiumu u. z., kahdas teekščchanās no eeraduma kluhst par nepahrwaramām kaišlibām, no eeraduma atkaras wehl leels pulks pašču daschadafo dšīnu un teekščchanos: mihlestiba waj reebums pret darbu, nepeepildams kahrums pehz naudas pat pee bagatneekeem, nederiga sintahriba u. z. Eeradumam, tahdā kahrtā, ir loti leela audšīnošcha nošihme un wiņšč jneedj mums wišdrošchako lih dšekli preekšč daschadu tihkošchanu un teekščchanos nostiprinašchanas jeb attihstibas subjektā, — kaut gan, šaprotams, šcha pašcha zehlona deht ir ruhpiigi jaškatas uš to, lai eeradums nenodibinatu eekšč mums kaunu waj netihkamu dšīnu.

Dšīnas atkaras ari no ašoziaziņas likumeem un ziteem loti komplizeteem un šareščgiteem ideju eeraščchanās jeb parahdiščchanās likumeem (e), jo, kā mehš jau redšejam, par tihkošchanu pamata elementu ir (kustības) ideja, kuras eeraščchanās atkaras no wišeem šcheem ideju eeraščchanās likumeem wišpahrigi. Tahda ir daudju kahribīnu un untumu zelschanās, bet daschkahrt ari nopeetnu dšīnu zelschanās, it ihpašchi dšīnu — pehz augstu ideju peepildišchanas, daschadu idealu šasneegščhanas u. t. t. Šche war peeschkirt ari tās no dšīnām, kuru eeraščchanās kaut gan nereti atkaras no ašoziazijas likumeem u. t. l., bet kuru pamatos galwenā kahrtā atrodas tā šauzamaš eedšimtais elements, kuršč neatkaras no subjekta peedšihwojumeem; tahda, par peem, ir mahtes peekerschanās jaunpeedšīnušcham behrnam u. t. t. Wišas šchās dšīnas, kā ari ideju eeraščchanās likumi, wehl ir loti maj išpehtis aplōks un loti leelā mehrā

iffchêiras pee daschadeem zilwefeem, fkatotees pehz subjekta in di wi-
du a l à m f a w a d i b à m; wisweenfahrſchakais weids, lai pahrwalditu
tamlihdſigas dſinas, ir tas, kuru usrahdi jam preefſch pahrwaldibas
par tihkoſchanam wispahrigi.

Geſch mums efoſchàs dſinas pehz ſinama noluhka war buht par
zehloni (f) preefſch zitu dſinu parahdiſchanàs, kuras ir kà nepeezeefſchams
lihdſejellis muhſu noluhka ſaſneegſchanai; dſenotees pehz ſcha lihd-
ſjekla, winſch kluhſt mums par noluhku, un mehſ ſahkam dſihtees pehz
wiſa ta, kas war noderet kà lihdſejellis ſcha otra noluhka ſaſneegſcha-
nai u. t. t. Tà, par peem., nabags labprah t k eras pee paſch
gruhtakà darba (lihdſejellis), kas dod winam kaut jel neezigu petnu
(lihdſejellis), kahda nepeezeefſchami wajadſiga winam pahritſai (noluhks);
daudſi noſehd wairaf ſtundas pee ſawas tualetes jeb apgehrbſchànàs
(lihdſejellis), lai tikai pehz tam israhditees ſkaiſtati waj zehlafi (noluhks).
Saprotams, ja war pahrleezinatees, ka ſchis lihdſejellis nemaſ neſaſneedſ
ſawa noluhka waj ir par ſchêhrſli zitu noluhku ſaſneegſchanai, waj
ari ja pawifam noſtahjam dſihtees pehz ſinama noluhka, tad dſinai
pehz ſcha lihdſjekla wairaf naw weetas (ja tikai eeradums neſpeeſch muhſ
dſihtees pehz ſcha lihdſjekla, it kà tas buhtu bijis muhſu noluhks).

Tà ka katra dſina lihdſ ar ſewi leef domat pee-
pildiſch anàs ſaſneegſch annu, tad dſina pate no ſewis pahree,
ja subjekts nolemj, ka nekahdà ſinà, nekahdà gadijumà to newar waj
newajag peepildit jeb ſaſneegt. Stipri deew bijigs zilweks
ari netihko pehz ta, ko winam ſtingri aiſleedſ religija;
normals zilweks ari nekad nopeetni nedſihſees pehz ſkaf-
dri neſaſneedſama noluhka.

Tihkoſchanas daudſkahrt atkaras no wairakeem zehloneem: no
patikas preeka, no pakaldaribas, no eeraduma u. t. t.; tapehz war
darit eespaidu uſ kahdu tihkoſchanu no daschadàm puſem, darbotees uſ
wiſeem winas zehloneem. Ja turpreti, kà tas mehds buht, daschadàm
zehloni eeroſina eefſch mums pretejas tihkoſchanas, tad aiſween mums
mums paſcheem atkaras palift pee weenas waj otras tihkoſchanas,
ignorejot jeb neeewehrojot to zehlonu, kas eeroſina eefſch mums
zitas tihkoſchanas, kà motiwus kas dotà gadijumà neatteegas un neſakriht a
muhſu darbibu. Tà ka griba — ſafa Hartmans, — naw nekaf
zits, kà wiſu tihkoſchanu kopdarbiba, tad ir eespehjams darit eespaidu
uſ ſchàs kopdarbibas wirſeenu zaur to, ka eeroſinam ſewi weenu wa
daudſas tihkoſchanas, tihſchi jeb paſch wakigi noſtahd a
ſawâ preefſchâ atteezigos motiwus jeb noſtiprinot ja

pastahwošcho tihkošchanu. Tas pats lihdseklis der ari, lai apšpeestu tahdas tihkošchanas, kuras, kaut gan ahreju zehlonu deht, newaretu ahtri parahditees darbiba, tomehr waretu kluht kaitigas, trauzedamas gara meeribu, maldinadamas prahtu, waj radidamas nepeetizibas nederigās šajuhtas u. t. t."

Tomehr, auksta un weseliga motiwu pahrspreeschana daschreis war darit deesgan wahju eespaidu us tihkošchanu, it ihpaschi, kad schi pehdeja parahdas wiswarenās kaislibas formā. Tahdā gadijumā war eeteikt ari darbotees us subjektu (waj us ņewi) tahdā kahrtā, ka lai winā eeras tos dotā tihkošchana waj nu emozijas formā, waj ari kās stipras emozijas ņekas: godkahribas, ņaudibas, ņinkahribas, baiku waj kaut ari ņuhrgalwibas formā u. t. t. Tahdā tihkošchana, kas iņaizinata zaur stipru juhtu widutajibu, ir it ihpaschi ņpehziga, kā pate par ņewi, tā ari kās ņkubinatajs us darbošchanos un war tikt ņahdita preti pašchām stiprakām dņinām: us ņchuhpibu, neņikliibu u. z. Ir ņinams ari, zik ahtri apnemas ko nebuht zilweki ņem duņmu, kauna u. t. t. eespaida, un, kās gluschi pareiņi peesihmē kahds ņrantschu rakņneeks ņeijs, — „ko newar iņdarit pate augņakā, pate pamatotakā pahrlisščhana, to ar reiņi iņdara ņematās ņchiras emoziju wilni“.

Dņina war parahditees diwejadās formās: tihkošchanas un reebuma jeb ņimpatijas un antipatijas formās. Starpiba starp winām tikai ņchahda: kad pirmās (ņimpatijas) idejainais elements — kustibas ideja, kas wehrsta un wirsita us objekta jeb noluhka ņaņneegščhānu, zaur ko wiņa emozija, galwenā kahrtā winas fiziologiņkā puņe, peenem it kās uņbruzeja rakņturu un ir analogiņka tam ņahwoņlim, kad mehņ pate ņņituwojamēes preeņņmeta ņaņneegščhānai; turpreti dņinas otrās formas (antipatijas) idejainais elements ir kustibas ideja, kas wirsita, lai attahlinatos no ņināma objekta, kapehž ari emozija— un atkal galwenā kahrtā winas fiziologiņkais elements — peenem tahdu weidu un rakņturu, it kās subjekts teeschamibā attahlinatos no ņināma preeņņmeta. Kās redņams, abas dņinas formas ir taiņni pretejas weena otrai, newar weenā un tai pašchā laikā pastahwet subjektā un ņawņtarpiģi iņnihzina weena otru: jo, kad mehņ wirņamees un tuwojamees preeņņņmetam, tad naw eespehjamņ un naw domajamņ, kās tai pašchā laikā mehņ attahlināmees no winā. Tahdā kahrtā, war apšpeest ņewi (aiņraidit) katru dņinu zaur pretejas tihkošchanas eeroņinaščhānu: dņinai us ņināmu preeņņņmetu newar buht weetas, kad subjekta waldojchā ideja ir — attahlinātees no preeņņņmeta; un otradi,

reebums uš sinamu preekšmetu waj darbibu wairs nepastahwēs, ja mehš zecti pecturešimees pee tahdām idejam, kuras išteiz tihkošchanu pehž šcha darba waj preekšmeta

Pehž ņawas intensiwitates un špehka pakahpeena dfinas ir daščadas. Tas atfaras no to zehlonu darbības, kuri iņaizina eekš mums doto dfinu: jo intensiwaka patika waj zeeščana, jo stipraf eejaknojees eekš mums sinams eeradums, jo stipraka ir juhta, kas ņkubina muhs uš darbibu u. t. t., — tad ari jo stiprata un špehzigata ir no ta atfarigā dfinā. Tomehr apdownigs zilweks parasti dfinu sind ļaujas waditees ar ta noluhka ņwariguma pakahpeenu, pehž ka winšč djenas: jo ņwarigakš, pehž subjekta jehdšena, šchis noluhks, tad jo špehzigak winšč djenas to ņšneegt. Bet noluhka ņwarigums atfaras no subjekta paščwalīga eekata un wehrteščhanas, jo katram noluhkam war peeščkirt leelaku waj maņaku noņiņmi, ņkatotees pehž ta, no kaħda redšes punkta mehš ņkatifimees uš to, un waj muhšu griba ar leelaku waj maņaku dedšibu ištutešees pret to noluhku, pehž ka dņenamees. No ta ir ņaprotams, ka katru dfinu pehž patiščhanas war špehžinat waj wahžinat ņewi zaur to, ka nupat minetā weidā paleelinam waj pamajinam ņawas azis muhšu dfinas noluhka ņwariguma noņiņmi un pakahpeenu. Ja, par peem., kaħdam kaiņligi gribas kartis špehlet rehķinot uš winneščanu, tad domas par eespehjamu pašpehli, wišmaņ stipri maņina kaiņlibu uš špehli. Dfinas stiprums atfaras ari no subjekta rakstura, no eeraduma dņihtees pehž noluhka ar leelaku waj maņaku špehku un neatlaidibu, no subjekta gara stahwoķka un pat no wina wešelibas stahwoķka u. z.; un zaur eespaidu uš iņceem zehloneem beešchi ijdodas, beņ kaħdu zitu lihdselku palihdsibas, darit eespaidus uš muhšu dfinu stiprumu. Tā, par peem., dedšiga temperamenta zilweku dabā ir špehzigas dfinas, bet, pakahpeniņķas wingrinaščhanas zelā katrs war peeradinat ņewi ištutees wiņas leetās wairaf waj maņaf weenaldfigi; nerwošu zilweku tihkoščhanām arween ņeko dru- dščhains ušbudinajums, kaħdam naw weetās pee subjekta wešeliga stahwoķka u. t. t.

Tihkoščhanas tāpat ir daščadas, kā ari preekšmeti, pehž kureem war dņihtees; daudšas no tām (tihkoščhanam), pateizotees ņawam emozionalam elementam, ir paņištamas tomehr wairaf ņem juhtu noņaukuma, nekā ņem tihkoščchanu wahrda. Peemehra dehļ ušrahdiņim te uš daščām wišwairaf paņištamām tihkoščhanam. **S i n ķ a ģ r i b a** — ir

tihkošana finat nesinamo; ūči juhta — jadamā, pateizotees ideju aſoziazijai, eeradumam u. t. t. — ūkūst ſpehzigata, kad peeſchir neſinamajam wairaf waj maſaf no ſlehpumainu rakſturu, waj kad neſinamais tuwat ſihmejas uſ muhſu intereſem. Dſina parahdit ſawu pahrakumu un ſpehfu ſauzas par waras kahri; kahrams pehž naudas ſauzas par mantkahrību; dſina pehž ta, lai zilweſi muhſs zeenitu, lai uſſkatiu muhſs par zeenibu pelnoſcheem (pehž subjekta jehdſeeneem), teeſ ſautta par godkahrību u. t. t.

Dſina, kà ari katra emozija, daudſkahrt parahdas kombinazijà ar zitàm juhtam. Tà, par peem., ſkàudiba naw nefas zits, kà tihkošana, lai mums buhtu tas labums, kas ir otram, pee kam ſchaj dſinai weenumehr ſeko ſaruhgtinajums par to, ka ne mums, bet kahdam zitam peeder ſchis labums. It ihpaſchi beeſchi dſina mehds buht ſaiſtita ar neapmeerinajuma juhtu, tà ka peſimiſti (Schopenhauers, Hartmans u. z.) uſſkata ſcho pehdejo juhtu par katras tihkošanas gandrihſ waj nepeezeeschamu elementu. Wiſas ſchàs juhtas, pa leelakai daſai, ſtipri atkaras no tihkoſchanam, un tapehž, lihds ar ſcho pehdejo nowehrschānu jeb aiſraidischanu, ari winas noſtahj tahtaf eſſiſtet jeb paſtahwet; wiſpahrigais lihdsellis, kà waldit par ſchām, kà ari par zitàm ſaliktàm un ſareſchgitàm juhtàm, tiſa uſrahdits jau augſtaf.

Dſinu un neprahrtigu kaiſlibu apſpeešana nowed pee tà ſauzamā — dwehſeles meera. Bet pahrwaldiba par dſinām, kà mehſ redſejām, gandrihſ weenumehr ſtahw muhſu warā, tà tad — „mehſ wiſi, kà ſaka Lebboſs, ja gribam, tad ari waram nodroſchinat ſew dwehſeles meeru.“

Braſchanai waldit par dſinam ir koti leela noſihme ne tikai paſchaj par ſewi, bet ari tapehž, ka no dſinām — galwenā kahrtā no winu idejainā elementa — atkaras daudſas, war ſazit, ſwarigakās emozijas dſihwē.

V.

Emozijas, kas zelas no dſinam, ir, pirmkahrt: preeki un behdaſ. Preeki zelas, ja subjekts domā par ſawas tihkošanas apmeerinajumu, par ſawas idejainās dſinas, jeb ideala ſaſneegſchānu; behdas zelas, ja subjekts domā par ſawas tihkošanas neapmeerināſchānu, kad kaut kas noteek neſaſkanā ar wina dſinam un idealeem. Meeſas leelakās moſas, truhkums un gruhts darbs, pehdigi par pate nahwe — war preezinat zilweſu (par peem., religioſu fanatiki, kurſch domā zaur to aiſmaſat gruhtu grehku parahdu), ja tikai winſch tihko

peh3 ta. Un otradi, preeka baudas, glahsti un wiſadi dſihwes labumi ir noſpeedoſchi un nepaneſami preekſch teem, kam wini teef ſneegti ar peeſpeeſchanu, pret ſubjekta labu gribu un tihkofchanu. Rà behdas, tà preekus tapeh3 war nowehrſt un aiſraidit ne tikai nowehrſchot uſmanibu no preekſchmeteem, kaſ iſaizinajuſchi eeſſch mums ſcho juhtu, waj, wiſmaj, nedomajot par ſcho preekſchmetu ſakarar ar muhſu ideaaleem un dſinam, bet ari pahrgroſot muhju tihkofchanas: t. i. kad daram tihkamu par netihkamu un netihkamu par tihkamu, waj ari ja zenſchamees un puhlamees wiſmaj weenaldfigi iſturetees pret to, kaſ bij agraf muhſu tihkofchanu waj netihkofchanu preekſchmets. Tà, par peemehru, iſbaudot ſaruhgtinajumu kaut kaſda apwainojuma, ne iſdewibas, ſaudejuma deh3 u. t. t., meh3 weenumehr waram, pahrwaldot par tihkofchanam, domàs apmeerinates ar to, kaſ noſizis, un tad neapmeerinajuma juhtas pahreet paſchas no ſewis. Preeka un behdu ſpeh3s (inteniſiwitate) atkal atkaras no dſinas ſtipruma un no ta, zil ſwarigs ir preekſch ſubjekta tas noluh3s, peh3 kura wiſſch dſenas: jo wairaf ſubjekts nodewees ſinamai tihkofchanai, jo wairaf noſihmes wiſſch peeſſchir tihkofjamam preekſchmetam waj parahdibai, tad ari jo ſtipraſs ir preeks pee tihkofchanas apmeerinajuma un behdas — pee tihkofchanas neapmeerinajuma. Bet jau agraf redſejàm, ka katrs zilweks ir kungs par ſawàm tihkofchanàm un war winas ſpeh3inat waj wahjinat ſewi peh3 ſawas patiſſchanas un gribas; tà tad no mums paſcheem ari atkaras, kaſdà mehrà uſturet ſewi preeku un behdu juhtas.

Wiſpahrigi, katrs, pat pats laimigakais zilweks, war atraſt daud3 truhfuma ſawà ſtahwofli un tihkot peh3 ta, ſo ſaſneegt wiſſch nebuhtu ſpeh3jigs: tihkot baudu wairaf, neſà tas winam peeſjams, waj ka to atkauj zilweka daba, iſdomat kaſribas, kuru apmeerinaſchana naw eeſpeh3jama u. t. t.; taſdas tihkofchanas, ſaprotams, war radit weenigi tikai nepeetiſibu un noweſt pee leeſeem ſaruhgtinajumeem un zeeſchanàm. No otras puſes, zilweks uſtur ſewi preezigu gara ſtahwofli, ja domà tikai par leetàm, kaſ noteef peh3 wina tihkofchanas un ideaaleem: par ſawas dſihwes labumeem un preekſchrozibàm, ſalihdſinot ar ſliktaku dſiwi, par ſlimibàm un moſàm, no kuràm liſtenis paſargà winu u. t. t. Ar wahrdu ſakot, optimiſteem taiſniba, kad wini leezina, ka gadijumu leelaſà wairumà, uo paſcha zilweka atkaras — zeeſt waj preekus bandid, tà ka, ſkatotees peh3 wiſſeena, kuru zilweks peeſſchir ſawàm domàm, wiſſch war padarit ſewi là par paſchu nelaimigako, tà ari par loti peetiſigu un preezigu.

Preeki un behdas mehds buht loti daschados weidos un formās un, šaprotams, parahdas intensiivitātes un špehta daschados pakahpeenos. Tā, preeki wahjata mehra ir parastās peetižibas juhtas; winām pretejās — nepeetižibas juhtas ir behdu weids, kuras, ja welkas ilgi, til daudštahrt šaruhgtina wišu zilweka dšihwi. Ušas un šarbas behdas, kas ušbruht zilwekam uš wairaf waj masaf ihšu laiku, šauz par apbehdinajumu. Apbehdinajumu, kas išaižinats zaur kaħdu ihpašchi šwarigu zehloni, it ihpašchi zaur kaħdu šaudejumu, šauz wahrda teešhā nosihmē par behdam. Wairaf mašivas (pehž Bena išeikšmes), nekā ašās behdas, ir pašihstamas sem daschadeem nošaukumeem kā: raifes, škumjas, melancholija u. t. t. Domas par ta ištružkumu, nošibuhtni waj šaudejumu, šo mehš paradušči weenumehr ilgaku laiku redset, dširdet waj weentahriči šajušt šawā klahbtuhtnē un pee ka tapehž ešam eespehjušchi stipri peekertees, rada behdu ihpašču weidu — šehras (par peem., šehras pehž dšimtenes, pehž mihta zilweka u. t. t.), kuru stiprums atkaras no ta špehta, ar kaħdu ešam peekehrušchees preeščimetam, waj ari no dšinas, ušglabat to pee šewis. No ta, šaprotams, atkaras ari muhšu preeku mehrs jeb pakahpeens, ja eerodas no jauna parastais, mums dahrgs kluwis preeščimets waj parahdiba. Neapmeerinajums jeb nepatiščana ta darba deht, šo ešam padarijušchi, šauzas par šchehloščanos. Ja nepatiščana zehlušēs no ta, ka muhšu padarito darbu mehš ušskatam par negodigu, tad wina šauzama par širdsapšinas pahrmetumu. Šchehloščanās, kas šaištita ar tihloščanu labotees, šauzas par noščehloščanu.

Ir ari preeku un behdu weids, kas jauštata kā ihpaščas zehlonu iščkiras šetas: no jaunuma un pahrpilnibas jeb apniķuma. Tā, eešaidu jaunums pats no šewis, beš kaħda zita zehlona, modina un eerosina eekšč mums patihkamas juhtas, kas pehž wišām šawām eeshimēm lihdsinas ikdeeniškti parasteem preekeem, kas pašuhd tifat pehž tam, kad eespaids (preeščimets waj parahdiba) kluwis preešč mums par parastu un wezu. Šchi preeka patihkamā juhta war pahrwehrtēes pat daschā finā it kā par behdam, kad preeščimets til beešči muhšu azu preeščā, waj juhta til daudštahrt išbaudita, ka šaudē preešč mums katru jaunuma trahščnumu un, kā šaka, šahk mums apniķt. Šhdeens, kuru šahkumā wairaf reišēs ehdam ar leelu garšču un patiščanu, war kluht reebigs, ja par daudš beesči nahk preeščā; leelakais dailes mahkšlas raščojums, uš kuru mehš pirmo reiši luhkojamees ar šajušmu gawilēm, noštahj šneegt mums patikas preeku, tillihđ ešam winu

ufluhkojuschi wairaf, kà wadjadsetu. Dibinadamees uf scha likuma eespaidu par jaunumu un apnikumu, mehš waram iſwest ſekofchu, toti ſwarigu dſihwes likumu: nekad newa jag pahrkahpt ſinamu mehru daſchadu ſajuhtu un emoziju leetoſchanà, tad jaunuma eespaids dara wiſus preeſchmetus mums wairaf intereſantus, peewilzigus un patihkamus.

Katras dſinas un nopeetnas (muhſu prahtu waldfinoſchas) darbibas truhtums rada tà ſauzamo garlaizibu. Tahdà kahrtà, garlaiziba ir laiſkuma un beſdarbibas teeſchas ſeſas, it kà paſchas dabas ſods par muhſu dſihwes neraſchigu un nederigu iſleetoſchanu. . . Pats labafais lihdsjellis pret garlaizibu, tà tad ir, nopeetnas puhles un intereſants darbs, pee ka, kà jau redſejàm, garlaizibai newar atrastees weetas.

Zeeſchà atfaribà no ſubjekta dſinàm un idealeem atrodas: bailes un zeriba. Ideja, lai ſajneegtu nahkotnè ko nebuht patihkamu waj tihkamu, rada eelſch mums patihkamu zeribas emoziju (wehlat paſkaidroſim, kahdà kahrtà ideja war radit emoziju). Ideja par breeſmàm, waj zeeſchanàm un wiſpahrigi kaut ka netihkama uſnahſchanas eeſpehjamiba, modina un eeroſina ſubjektà bailu emoziju. Tapehž bailes un zeribu war apſpeest ſewi, nowehrschot jeb aijraidot tàs idejas, kuras nepeezeſchamas preeſch ſcho emoziju raſchanàs, un ihſti: nowehrschot uſmanibu no gaidamà preeſchmeta weidola jeb no domàm par gaidamà uſnahſchanas eeſpehjamibu. Beſ tam, tà ka ſchàs emozijas atrodas zeeſchà atfaribà no muhſu dſinam, tad, apmeerinadamees ar netihkamà uſnahſchànau, waj padarot ſewi weenaldisigus pret to, kaſ agraf mums bij tihkams, padaram bailu waj zeribas eſamibu eelſch mums neeeſpehjamu. Wet ja ir eeſpehjamis iik tahlu pahrgroſit muhſu jehdſeenus un dſinas (agraf uſrahdità kahrtà), ka lai tihkamais kluhtu par netihkamu un netihkams par tihkamu, tad zeriba pahrwehrschas par bailèm un bailes par zeribu. Ari pats par ſewi ſaprotams, ka jo ſtipraf dſenamees ſajneegt gaidamo preeſchmetu waj iſwairitees no ta, jo tizama ka wina ujnahſchana, tad ari ar jo leelaku ſpehku parahdas eelſch mums bailes un zeriba — un to, ſaprotams, war iſleetot ſcho dwehſeles ſtahwoſku ſpehžinaſchana i waj wahjinaſchana i.

Šatrizinaſchana ir analogiſka jeb lihdsiga bailu juhtai un daudſkahrt ir tahda zehlona darbibas ſeſas, kam naw neloſopiga ar ſubjekta dſinam, un ihſti — pahrſteiguma jeb negaidità ſeſas. Nerunajot jau par negaiditi, nejauschi eeraſdamos ſchabungu,

a i f d o u i g u trofšni u. t. t., kas leef domat b r e e ſ m u eſamibu un eeroſina bailes pehž aſoziazijas likumeem, par kureem mehš runaſim wehlaſ, — bet ari pa ſ č h a ſ paraſtafàs ſtanàs, trofšchni, pahрмаi- nas u. t. t., ja tika eerodas nejaufchi, peepeſchi un negaiditi preefch ſubjekta, rada winà drebukus, kam ir wiſas baitu emozijas eefihmeſ- ſcha paſcha zehlonà deht katra emozija (preeki, behdas, duſmas u. t. t.), kura parahdas tà to zehlonu ſeſas, kas darbojas uſ ſubjektu winam ne- gaidot, weenumehr loti ſtipri uſtrauz zilweku. Lai iſwairitos un iſbehgtu no tam lihdsfigas ſatruhfšchanàs un uſtraufumeem, kas tiſ launu eeſpaidu aſtahž uſ zilwekeem, war tika eeteift — weenumehr jau eeſpreefch palehnam darit ſubjektu uſmanigu par gaidamo parah- dibu. Un atkal par to, kas jau notizis, lai tas buhtu kas preezigš waj behdigs preefch ſubjekta, japafino winam ne uſ r e i ſ i j e b p e e p e ſ c h i, bet pamaſam un pakahpeniſki, pahrejot no maſaſ ne- gaidita uſ wairaf negaiditu. Starp zitu, ir loti derigi, lai k a t r ſ u n o m u m ſ b u h t u w e e n u m e h r g a t a w ſ ſ a n e m t k a t r u n e g a i d i b u, tà ka zitadi, par peem., pate maſakà neiſdewiba u. t. l., ja eerodas peepeſchi un negaiditi, war darit launu eeſpaidu uſ muhſu weſelibu, gara ſtahwokli u. t. t.

Tomehr ne tika tai emozijai, kas ir negaidibas ſeſas, bet ari k a t r a i e m o z i j a i, kas parahdas ihpaſchi ſtiprà ſ p e h k à, par peem., ſtipras behdas, leeli preeki, leels piſtums u. t. t., kas ſtipri ſatrizina zilweka organiſmu, ir d a u d ſ k a ſ k o p i g ſ a r b a i k u j u h t à m, un ne beſ pamata, par peem., teef ſazits: „bree- ſmigàs behdas“, „breesmigš niſknumš“ u. t. t. Tahduš ſatrizinajumus tapehž war wahjinat ſewi, ſaprotamš, ar teem paſcheem lihdsfleem, kuruš mehš uſrahdižam emoziju ſpehfa wahjinaſchana wiſpahrigi.

Žeribai un bailèm ir loti daſchadi intensiwitates pakahpeeni. Œchai ſinà it ihpaſchi eewehrojamas bailes, kuras parahdas daſchados weidos, ſahtot ar tiſko manamu nemeeribu un wahju baitoſchanos un beidſot ar breesmigàm iſbailèm, k a d n e g a i d o t p a r a h d a ſ b r e e ſ m i g a i ſ p r e e f c h m e t ſ, kaſdas iſbailes ſauž ar ihpaſchu wahrdu — par ſ č h a u ſ m à m.

Žeribas truhtums uſ wairaf waj maſaſ ſtipras tiſkoſchanas pee- pildihchanos nowed muhš pee behdàm, kas teef ſaultas par i ſ m i ſ u m u kuru, ſaprotamš, war apſlahpet ſewi uſ wiſpahrigeem pamateem. Breesmu nizinaſchana un praſchana, nepadotees bailèm waj ari weegli apſpeeſt ſewi ſchàs juhtas — ir tà ſaužamà w i h r i ſ č k i b a.

Ja muhsu usmanibu nodarbina tuwodamàs nahkotne, pee tam, galwenà kahrtà, pate tuwoſchanàs, neatkarigi no ta, waj tuwodamàs parahdiba mums tihkama waj netihkama, tad eefſch mums zelàs gaidiſchanaš emozija. Šaprotamš, ka ari ſcho, tàpat kà baiku un zeribaš emozijàs, (gaidiſchanaš) juhta ir weegli nowehrſchama un tai newar buht weetas, ja mehš nowehrſcham usmanibu no nahkamàs parahdibaš waj wišmaj, no domàm par winas tuwoſchanoš; tai noluhkà, ſaprotamš, wišlabat, ja nodarbina usmanibu ar kaut ko zitu.

No tihkoſchanàm atkaras ari dušmas un wiſi piktumo weidi. Domajot par muhsu tihkoſchanaš neapmeerinaſchānu, ja usmaniba greesta uš to objektu, kurſch, pehz muhsu domam, iſrahdaš par wainigu pee ſchahdaš neapmeerinaſchanaš, eeroſinaš dušmu afektš (ſtipra emozija), kuram arweenu ſeko lihdišas un to pabalsta idejaš par kauna jeb kaites nodarijumu ſchim objektam. Tahdà ſkohrtà redſam, ka par dušmu zehloni ir weenadà mehrà gan ideja par muhsu tihkoſchanaš neapmeerinaſchānu, gan ari objektš, kurſch, kà mehš domajam, nodarijš mums ſcho pahreſtibu. No ta ir ſlehdsamš, ka dušmas pahreet paſchaš no ſewis, ja mehš: waj nu nowehrſcham ušmanibu no muhſu neapmeerinajuma, un no ta, kaš wainigš pee winu iſzeliſchanaš, bet, wehl labat, no katrà m domam par to, waj ari ſameerinašmees ar notikumū, kaš agraf iſaizinajš eefſch mums ſcho neapmeerinajumu, turklaht wehl pahrmainam un pahrgroſam ſawas tihkoſchanaš tam lihdsigi, kà jau agraf aprahdiš. Beš tam, tà ka dušmas zelàs pret teem, kuruš mehš uſſkatam par wainigeem pee mums nodariš kàunuma (netihkama), tad, ja war pahrleezinatees, ka ſchiš objektš nebuht naw wainigš (jeb ja winam peedodam wina wainu), dušmas newar wairš tahtat paſtahwet. Tà, pehz Spinoſaš domam, zilwekš, kurſch neatſiſt gribaš brihwibaš, newar ſtipri dušmotees uš zilwekeem, jo pehz determiniſma mahzibaš zilweki darot wiſu netihſchi, ne ar nodomu, un par wainigo pee wiſeem winu darbeem iſrahdotees dſihweš apſtaſtki, bet newiš wini paſchi. Pret dſihweem preekſchmeteem, it ihpaſchi pret zilwekeem, dušmas ſazelas daudž beeſchaf un ſtiprat, nekà pret nedſihweem: jo mehš ſpreeſcham, ka pirmee ir apbalwoti ar brihwu gribu un it atbildigi par ſaweem darbeem, bet pehdejee wiſu dara beš nodoma, netihſchi, un tapehz naw wainigi. Katra attaiſnoſchanaš un aiſbildinaſchanaš, kaš peerahda objekta newainibu kàunuma nodariſchana, tà tad atkal miſkſtina un remdè dušmas, kuruš pehdigi un galigi pahreet, kaš mehš pee objekta neatrodam un neatſih-

stam wairs nekahdas wainas, waj ari peedodam winam wina wainibu. Zif daudj piktums teef pabalstiis zaur idejam par launuma nodariſchanu otram (tã par peem., atreebibas juhtãs), tif pat daudj mehš, ſaprotams, wahjinam wiku zaur to, ka aifraidam ſchãš idejaš no muhſu uſmanibaš, un, ja taš mums naw gruhti, tad pahrmainam winaš wat ar preteja ſatura idejam: nedarit launa un kaites muhſu eenaidneekam, waj pat atmafjať winam ar labu u. t. t.

Piktums parahdas daſchadãš formãš, waj, tã ſata prof. Mantegazza: „duſmaš, ihgnu mš, ni knu mš, duſmu traku mš, tee wiſi ir wahrbi, furi iſteiz nihdeſchanaš jeb naida daſchadu formu daſchadaš ſtadijaš jeb palahpeenuš, un filologi apſpreeſch toš, mahzidami muhš pareiſi winuš leetot“. Piktuma juhtu ſtiprumš, ſinamš, atkaraš no muhſu neapmeerinato dſiku ſwariguma palahpeena (tã to redſejãw atteezibã uſ preeku, behdu intensiwitai u. t. t.), no ta objekta leelataš waj maſataš wainibaš (no subjekta redſeš punkta), kuſch mums nodarijiaš pahreſtibu, muhš apwainojiaš u. t. t.; bet daudſejadã ſinã taš atkaraš ari no zilwela rakſtura un eeradumeem, par ko runaſim wehlať.

Glufchi pretejaš launuma juhtam ir labwehlibaš juhtaš: altruiſtiſka mihleſtiba, augſtſirdiba u. t. t. Schãm juhtam par pamatu wišzaur iſrahdaš — ti hloſchana darit labu ziteem, un tapehž, ſaprotams, padodaš zilwela gribai pehž jau augſtať aprahbiteem ti hloſchana pahrwaldibaš weideem. To-mehr, labãš juhtaš wišweeglať eeroſinajaš pret ziteem zaur laipnu un labu apeeſchanoš un iſtureſchanoš no muhſu puſeš, kaut gan ſchiš weidaš un lihdeſkliš, kaš tif leelã mehra ſwarigš preekſch ſadſihweš intereſem, par noſchehloſchana, tika maſween teef iſleetotš dſihweš praſſe...

Tã ſauzamã dſimuma mihleſtiba, tã domajamš, tapehž ir dabuſe ſawu noſaukumu, ka no ſchãš ſareſchgitãš un kompižetãš juhtaš par weenu no galwenaſeem elementeem iſrahdaš gatawiba kaira azumirkli palapot mihlamai buhtnei, darit winai preeku un patikſchana, tã to praſa wišpahrigi ari mihleſtiba pret tuwako. Schãš labãš juhtaš no muhſu puſeš parahdas atka tã atbilde uſ teem neſkaitameem eſtetiſkeem preekeem un patikſchanam, ka hdaš mehš iſbandam, luhlo dameeš mihlamã buhtnẽ, un atſinã, ka mums ir teeſiba ſcho buhtni ſaukt par ſawu; ſchãš juhtaš ir mihleſtibaš juhtu pamata elements wahrda plaſchã noſihmẽ. Eſtetiſke preeki, kaš atrodaš

ſcha dwehſeles ſtahwoſka (mihleſtibas) jaſtahwâ, ne ar fo ihpaſchu un pamatigu neiſſchſiras no zitâm eſtetiſkâm juhtam, par furâm runaſim wehlat. Raſ ſihmejas uſ dſimuma mihleſtibas treſcho elementu — peewilzibu un waldfinaſchannu, tad taſ ir pahrwaldams tâpat, kâ tita aiſrahbits preeſſch kuraſ katraſ dſinu ſchſiras pahrwaldibas. Waldſinaſchana, daiſkuma juhta un labwehliba ir ſareſchgitâſ, komplizetâſ mihleſtibas emozijaſ trihſ pamata elementi, pee kureem, tomehr, nereti peeweenojaſ ari zitaſ emozijaſ: ſkumjaſ, zeeniſchana, pat lihdſzeetiba u. z. Pahrwaldiba par ſcho komplizeto emoziju ir tahda pate, kahda tika uſrahbita preeſſch komplizetâm juhtam wiſpahrigi.

Labwehliba, kaſ parahdaſ tihfôſchanaâ atweeglinat zita zeeſchanaſ, teef ſaukta ari par lihdſzeetibu. Wina naw ſajauzama un ſamainama ar lihdſzeetibaſ emoziju, kura neſatur ſewi nekaſhdaſ tihfôſchanaſ, bet kura ir patſtahwiga nepatiſkama juhta, kaſhdu iſbaudam, redſot zita zeeſchanaſ. Tahda lihdſzeetiba ir weenſ no lihdſjuhtibaſ weideem, kaſ parahdaſ wiſpahrigi muhſu eedomajamo (pat ari ne paſcha, bet zitu) patihkamu waj nepatiſkamu juhtu pahrdſihwoſchanaâ jeb iſbaudiſchanaâ. Kahdâ kahriâ patikaſ preeku un zeeſchannu preeſſchſtahdiſchana war eeroſinat eefſch mums lihdſjuhtibaſ emozijaſ, to uſrahdiſim wehlat, kad runaſim par eedomajſchanaſ eepaidu uſ zilwela fiſiſko dabu, un turpat uſrahdiſim ari ſcho juhtu pahrwaldibaſ weidu un lihdſjekli.

Smeeſſa aſektſ war raſtees no fiſiſkeem un pſichikſkeem zehlonem. Birmâ gadijumâ ſmeeſſſ, kaſ parahdaſ kâ ſelaſ, par peemehru, no kutinaſchanaſ, nerwu uſbudinajuma (par peem., pee hiſteriſkeem) u. t. l., pahreet lihdſ ar fiſiſka zehlona aiſtraidiſchannu, kaſ bij iſaizinajiaſ wina parahdiſchanaſ: nowehrſchot kutinaſchannu, organizma ſlimigo ſtahwoſkli u. t. t. Paraſti ſmeeſſſ parahdaſ kâ apmeerinajuma iſteikſme redſot kaſhdu nebuht originelu ſawadibu, it ihpaſchi ja ſchi ſawadiba mums atgahdina kaut fo patihkamu, jautru, preezigu; ſaprotamſ, jo ſpilgtal un no wairat puſem parahdaſ neparaſtâ ſawadiba, tad ari jo ſtiprafa ir ſmeeſſa parahdiſchanaſ. Tapehſ wajag tiſ nowehrſt uſmanibu no tâm parahdibam, kuraſ iſaizina eefſch mums ſmeeſſu, waj, wiſmaſ, no paſchâm ſawadibâm un dihwainibâm, kâ ſaka, no ſcho parahdibu ſmeeſſigâm puſem, un ſmeeſſſ drihſi pahreet. Weſ tam, iâ ka ſmeeſſſ ir apmeerinajuma iſteikſme, kaſ ir gluſchi preteja neapmeerinajuma ſtahwoſlim, tad daudſkahrt peeteef weenigiar domam par kaut fo tahdu, kaſ modina nepatiſchannu.

par behdam, duſmam u. t. l., lai wahjinatu paſchu ſtiprako ſmeekla aſektu. Šcha paſcha zehłona pehz kuruſch katrs neapmeerinajuma ſtahwołlis un wiſs taſ, kaſ padara zilweku ſkumigu, duſmigu u. t. t., tai paſchâ laikâ padara wiau maſaſ teezigu uſ ſmeeſchanoſ; un otradi, ſmeekla ſtahwołlis, kâ ari wiſpahrigi ja u t r i b a ſ ſtahwołlis, kâ jau redſejâm, naw ſaweenojamſ ar to, kaſ parahdas kâ neapmeerinajuma ſeſaſ, un tapehz noder par warenu un ſpehzigu lihđſekli pret ſkumjam, behdam u. t. t., ziteem wahrdeem ſaſot, w i n a m p e e m i h t m i l ſ i g ſ ſ p e h ſ k ſ, a i ſ d ſ i h t g r u h t ſ i r d i b u u n i ſ k l a i d e t p a ſ c h u d r u h m a ſ o g a r a ſ t a h w o ł l i. Škatotees pehz ſawa ſpehka pakahpeena, ſmeeklam ir daſchadi noſaukumi: ſ m e e ſ c h a n â ſ, ſ m a i d i u. ž.; dwehſeles ſtahwołli ſchâ brihđi war noſaukt ar wiſpahrigu wahrdu par j a u t r i b u.

Ja mums ſtahdas preekſchâ kaut kaſ neparaſts, neſaprotamſ, retſ, negaidits u. t. l., ar wahrdu ſaſot, kaut kaſ jaunſ (eeſpaidi waj wiau kombinazijaſ), ſalihđſinot ar tam parahđibam, kuras jau agrat mums paſiſhtamaſ, tad eekſch mums dihgſt i ſ b r i h n e ſ c h a n â ſ j u h t a, un jo ſpehzigal tad, ja ſchis preekſchmets waj parahđiba iſleekas mums dihwainakſ waj neparaſtakſ. Tapehz katru reiſi war nowehrſt un aiſraidit iſbrihneſchanâſ zehłoni: iſſkaidrot neſaprotamo, p e e r a ſ t p e e j a u n e e m e e ſ p a i d e e m (tad wini noſtahj buht preekſch mums par neparaſteem) u. t. l., waj ari nepawiſam negreeſt wehribas un uſmanibas uſ dotâſ parahđibas jaunumu un dihwainibu, — un preekſch iſbrihneſchanâſ wairſ tahtak nebuhs weetas. Tâ, par peemehru, war ſazit, milijoni zilweku gandrihſ nekad nebrihnaſ wiſâm brihniſchigâm dabas parahđibam, winaſ noſlehpumainam ſpehkam un warenibai, ſaprotamſ, tiſtai tapehz, ka wini (zilweki) waj nu nekad par t o n e d o m â, waj ari par daudj jau p e e r a d u ſ c h i wiſu to redſet un eekſkata to, kâ jaſaka, pilnigi „dabiſku“ . . . Bet turpreti, kâ tee paſchi zilweki loti iſbrihnetoſ, ſaſtapdami, teikſim, žiwiliſetu zilweku wezmodes uſwalkâ waj ari eeraudſidami ſabeedribâ, par peem., zilweku, kuruſch ſtahw ſemaſ par ziteem pehz ſabeedriſka waj mantas ſtahwołka u. t. t. . . . Iſbrihneſchanâſ, kaſ zehluſeſ ne-wiſ zaur kaħda nebuht weena preekſchſtahđijuma jaunumu, bet zaur wairaku preekſchſtahđijumu kombinaziju, aiſweenu pahreet, ja domâſ ſadalam ſcho komplizeto jeb ſareſchgito eeſpaidu wina pamata elementoſ, kureem, ja nem katru a t ſ e w i ſ c h k i, naw preekſch mums it neka jauna waj originela. Tahdâ paſchâ kaħrtâ, ſtary žitu, daudſi zilweki ſaudê eeſpehju eelihgimoteeſ par kaut kaħdu daileſ mahkſlaſ raſchojumu: poemu, gleſnu, teatra iſraħdi u. t. l., jo, nepeetiſdami ar dabuto

w i s p a h r i g o e e s p a i d u , w i n i š a d a l a š c h o r a s c h o j u m u w i n a š a s t a h w a e l e m e n t o š (s t a t u j ā š r e d š , g a l w e n ā k a h r t ā , b r o n š a s w a j . i š c h u g u n a m a š u , a k t e e r u š p e h l ē — i j l i š c h a n o š u n l e e k u l i b u u . t . t .) , k u r e e m , a t š e w i š c h k i n e m t e e m , n e k a s n e p e e m i h t n o m a h š f l a s . P a t e i z o t e e š k o m p l i z e t u j e b š a r e š c h g i t u e e s p a i d u š m a l l k a i a n a l i š e i , d a u d š i n o š t a j i b r i h n e t e e š a r i p a š c h ā m b r i h n i š c h i g a k ā m l e e t a m . T ā , p a r p e e m . , g r e š n u m a a h r e j a i š š p i h d u m š , š p o š c h a u n z e h l a i j n e š c h a n ā s , p l a š c h i p a š i h t a m š w a h r d š u n š l a w a u . t . t . , n e k a d n e a p s t u l b i n a ž i l w e k u , k a m a š s u n š m a l l š p r a h t š , k u r š c h l o t i l a b i š i n , k a a i š w i š a t a w a r š l e h p t e e š r u p j u m š , n e j e h d š i b a u . t . t . , a r w a h r d u š a k o t , p a š c h a s i f d e e n i š c h a k ā s ž i l w e k u w a h j i b a s u n t r u h t u m i .

Š a m e h š g r i b e t u d š i l a k e e d š i t i n a t e e š i š b r i h n e š c h a n ā s z e h l o n o š , t a d w a r e t u š a ž i t , k a w i n a t e e š š a u k t a , n o w e e n a s p u š e š , p a r u š m a n i b a s k o n z e n t r e š c h a n u p e e w i š a j a u n a , k a š , k ā j a u r e d š e j a m , w a l d š i n a p e e š e w i š u š m a n i b u , b e t n o o t r a š p u š e š — p a r m u h š u p r a h t a š p e h j u š t i p r u p e e š p e e š c h a n o š , l a i i š f k a i d r o t u š e m j a u n u m a u n n e p a r a š t ā i j z e l š c h a n o š . N o t a š l a i d r i r e d š a m š , k a t a š , k a š n e j a p r o t a m š , w a l d š i n a m u h š u u š m a n i b u u n z a u r t o š p e e š c h m u h š w a i r a k w a j m a š a k b r i h n e t e e š , b e t i š b r i h n e š c h a n ā s , k ā a r i u š m a n i š c h a n a t o m e h r w i š w a i r a k a t k a r a š n o ž i l w e k a g r i b a s . Š t i p r a b r i h n e š c h a n ā s t e e š š a u k t a a r i p a r i š t r u h k š c h a n o š u n w a r n o k l u h t l i h d š š a š i n g u m a p a š a h p e e n a m , i t i h p a š c h i , k a d b r i h n i š c h i g a i š p r e e k š c h m e t ā p a r a h d a š n e j a u š c h i , š u b j e k t a m n e g a i d o t , k a š , k ā r e d š e j a m , w e e n u m e h r p a š t i p r i n a e m o z i j a š š p e h k u . B r i h n e š c h a n ā s , k a š j a u k t a a r p r e e k e e m , r a d a g a w i k u p r e e k u (l i h g š m i b u) , k a š d a š c h a h r n o k l u h s t l i h d š e k š t a š e š p a š a h p e e n a m , t . i . l i h d š t a h d a m š t a h w o k l a m , k a d š u b j e k t š a b s o l u t i , g a l i g i a i š m i r š t w i š u , k a š n o t e e k a p w i n u , b e t i r p i l n i g i w a l d š i n a t š t i f a i p e e g a w i k u p r e e k a p r e e k š c h m e t a ; š a p r o t a m š , k a k a t r a š š a h n u d o m a š , n o w e h r š d a m a š u š m a n i b u n o g a w i k u p r e e k a p r e e k š c h m e t a , i š n i h ž i n a š u b j e k t a e k š a l t e t o š t a h w o k l i .

Š a u n e š c h a n ā s e m o z i j a e e r o d a š a r w e e n u t a d , k a d š u b j e k t ā a t š i h s t , k a w i n š c h p a š s w a j w i n a m t u r w u š t a h w o š c h a b u h t n e a t r o d a š n e p e e k l a h j i g ā š t a h w o k l i , š o š a b e e d r i š k ā s d o m a š n o p a k ā , b e t t u r p r e t i š u b j e k t a m n e t i h k b u h t t a h d ā š t a h w o k l i , w a j n u t a p e h ž , k a w i n š c h i č ā s š a b e e d r i š k ā s d o m a š e e š t a t a š w a r i g a š , w a j a r t a p e h ž , k a p a r w i n a n e p e e k l a h j i g o d a r b u u . t . t . š i n w i n a d r a u g i k u r u p r e e k š c h ā w i n š c h g r i b e t u p a r a h d i t e e š l a b a l a g a i š m ā u . t . l . N o š c h a r e d š a m š , k a š a u n a m n e w a r b u h t w e e t a š t a d , k a d š u b j e k t š : w a j n u n e g r e e š c h w e h r i b a s u š š i n a m a d a r b u

waj stahwofla nepeeklahjibu, waj ueeeflata to preefſch ſewis par nepeeklahjigu, waj ari neinteresejas par to, ka winsch atrodas nepeeklahjigâ stahwofli, nepeefſchkir d a m s n o - ſihmes tam, ka ziti nopakâ winu par to. Tâ, naba- dſigi gehrbees zilweks beeschi ween ſarkſt ſew lihdsigu bagati waj tiif weenfahrschi peeeklahjigi gehrbuſchos zilweku ſabeedribâ; ſchi nepamatotâ (no nepamatoteem jehdſeeneem zeldamâs) kauneschanâs pahreet, ja ſchis zilweks nepeefſchirs ſawai ahreenei leelas noſihmes, ja winsch ne- interesees par to, ko ſazis ziti par winu (un to k a t r s w a r ſ e w e e d w e h ſ t , j o t a s a t k a r a s w e e n i g i n o p a ſ c h a ſ u b - j e k t a) , w a j a r i n e p a w i ſ a m n e d o m â s p a r ſ a w u a p g e h r b u .

Kauna juhtas eerodas daschreis ari tad, ja subjekts apſinâs, ka uſ winu teef wehrſta zita zilweka ſtipra uſmaniba, un to winsch eeflata preefſch ſewis it kâ, par nepeeklahjigu. Tâ, jaunawa ſarkſt, manidama uſ ſewi wehrſtus jauna wihrefſcha kahrus ſtatus; behrni (daudſahrt ari peeauguſchi) beeschi nodur azis, dſir dedami ka winus ziti ſlawé un zildina u. t. t. Tahda kauneschanâs, ſinams, ir nowehrschama tahdâ paſchâ zelâ, kahds jau augſtak uſrahdits: ne- domat par otra nepeeklahjigo darbu, ſchal ſinâ pahrgrofit ſawus jehdſeenuſ par peeeklahjibu, ſtipri paturet ſewi domas, ka otra ne- peeeklahjigam darbam un iſtureſchanai naw preefſch mums ne maſafâs noſihmes u. t. t.

A p m u l ſ c h a n a i r a r i ſ i n a m a s ſ c h k i r a s k a u n e ſ c h a n â s . T â , j a k a s j a u n s a t r o d a s , n e p a r a ſ t â , j a u n â ſ t a h w o f l i , t a d t a s t i i f ſ p e h z i g i u n ſ t i p r i w a l d ſ i n a p e e ſ e w i s u ſ m a n i b u (p e h z u ſ m a n i b a s l i f u m a , ſ t . I I . n o d .) , k a u ſ m a n i b a (u ſ w a i r a k w a j m a ſ a k i h j u b r i h d i) w a i r s n e w a r n o d a r b o t e e s a r p a r a ſ t e e m u n i f d e e n i ſ c h k e e m p r e e f ſ c h m e t e e m u n i d e j â m , z a u r k o p a r a ſ t â i d e j u g a i t a t e e f t r a u z e t a , u n z a u r t o ſ u b j e k t s b e e ſ c h i a t g a d a s (p a r p e e m , n e p a ſ i h ſ t a m u z i l w e k u ſ a b e e d r i b â) k o t i n e - w e i k l â ſ t a h w o f l i , k o ſ a u z p a r a p m u l ſ u m u . T a p e h z l a i n o w e h r ſ t u w a j a i ſ r a i d i t u a p m u l ſ u m u , k a d g a d a s a t r a ſ t e e s n e p a r a ſ t â ſ t a h w o f l i , w a j a g r u h p i g i ſ e k o t ſ a w a i u ſ m a n i b a i , l a i w i n a , t â ſ a k o t , p a t u r e t u ſ a w u p a r a ſ t o l i h d ſ ſ w a r u , l a i n e - t i k t u t r a u z e t a i d e j u p a r a ſ t â n o r m a l â g a i t a u n w i r ſ e e n s . B e ſ t a m , a p r o d o t a r ſ i n a m o ſ t a h w o f l i , t a s n o ſ t a h j b u h t p r e e f ſ c h m u m s j a u n s u n n e - d a r a w a i r s ſ t i p r a e e p a i d a . — T a p e h z a r i z i l w e k s , a p r a j d a m s a r ſ w e ſ c h e e m z i l w e k e e m , a r ſ a b e e d r i ſ k u d ſ i h w i u . t . t . , j u h t a s ſ e w i w e e n u m e h r b r i h w u u n k o t i r e t i i ſ - b a u d a a p m u l ſ u m u ; ſ c h a i ſ i n â p a r r a u g u w a r n o d e r e t d a u d ſ p e e r e d ſ e j u ſ c h i u n p e e d ſ i h w o j u ſ c h i z i l w e k i , k a s w i ſ a d i t r i h t i u n r u h d i t i u . t . t .

No kauneschanàs ir jaišškir kautrešchanàs, kura nav nešā zits, kà newehlešchanàs buht sinamā šabeedribā, šinamā stahwofli u. t. l., baidotees eektuht neweiflā stahwofli un isbaudit nepatihkamās kauna juhtaš. Sinama leeta, kas išturas weenumehr brihwi un reti kad isbauda kauneschanos waj apmulšumu, tam nav eemesla baiditees, ka wiņš eektuhs neweiflā kauneschanàs stahwofli, un tapehž ari nebuhs kautrigs. Tà tad, tee lihdsjekli, kahtuš usrahbijām preešch kauneschanàs un apmulšuma apšpeeschanas (peerast pee jaunā stahwofta, ignoret jeb neeewehrot ta, ko zits par mums teifs u. t. t.), noder ari kautrešchanàs aišraidišchanai. Bet, tà kà krautrešchanàs pamata elements ir newehlešchanàs buht sinamā stahwofli, tad, eerošinot šewi preteju wehleschanos — buht šchāi stahwofli (kà jau aprahbitš, apškatot lihdsjeklus par tihkofschanu pahrwaldibu), mehs zaur to isnišzinam kautrešchanos.

Kauniba parahdas daščados patašpeenos un formās, un, šchāi finā, daudj atkaras no katra zilwefa dabas: weens ir masat teeziģš kauntees zitu preešchā, otrs atkal šawā weenteešibā newar ne tīkai darit, bet pat ne redjet kaut ko nepeeklahjigu, treschais jau nosarkst (no kauna), tiklihds atgadas masakais eemesls. Šeeklahjibas waj nepeeklahjibas leetā šabeedrišku domu pilniga ignoreščana jeb neeewehroščana nowed, pee tà šauzamās nekauņibas, jeb kauna pilniga truhkuma.

Ja mehs atrodam pee kahta zilwefa šinamu kreetnibu, špehtu waj weenkahršchi pahrakumu par ziteem, tad pret wīnu eeksch mums zelas un eerošinas zeenibas juhta; bet ja mehs greeščam wehribu uš wīna tām un ihpaščibam, kuras rahda wīna nespehtu waj neezibu, tad eerodas nizinaščanaš juhta. Zeeniba un nizinaščana, tā tad, ir kontrasti jeb pretasti, un tapehž, šaprotama leeta, ka wišš tas, kas weizina weenas juhtas moščanos un eerošinaščanos, nowehrič un aišraida eespehju otrai ekšistet jeb pastahwet. Tahdā kahrtā, šamašinot (lihds minimumam) subjekta pahrakuma jeb labo ihpaščibu no šiņmi (1), pawišam negreeschot wehribas uš wīna labām ihpaščibām (2), waj ari eewehrojot tīkai wīna wahjās pušes (3), eeksch mums zeenibas juhtas pret wīnu išsuhd un weegli pahreet pat nizinaščanā. Un otradi, nizinaščanas weetā stahjas zeeniščana, ja negreeščam wehribas uš subjekta wahjumeem un truhkumeem, bet gan uš wīna kreetnajām ihpaščibām, ja šchos wahjumos un truhkumos, no kaut kahta redjes punkta, atrodam labas kreetnas pušes u. t. t.

Uš zeeniščanas waj nizinaščanas eerošinaščanos dara ari je

leelu eespaidu — preekschmetu afoziazija (sinams, eeradumu, eedwešmes u. z. zelâ, kâ to wehlaſ redſeſim) ar ſcho juhtu iſteikjmes daſchadâm eefihmëm. Tâ, ſirma bahrdâ, ordeneem un goda ſihmëm greſnotas kruhtis, pat zehla figura jeb ſtahws u. t. t. eedweſch un modina pret ſewi daudſu zitu zilweku zeenibu, turpreti nepeewilziga ahrpuſe, neezigs uſſkats jeb weids u. t. t. beeſchi ween atſtahj zilweku neeemehrotu pat nizinat. War pat ſazit, ka, par noſchehloſchannu, zeeniba teef wiſſeeglaſ eeguhta taiſni zaur tahdeem preekſchmeteem, kaſ afozejas ar daſchadâm zeenibas ſihmëm, par peem., tituli, ſaſkruhwetâm uhhâm, ſpoſchâm pogâm u. t. t., bet turpreti pateeſos un ihſtos kreetnumus eefkata un atſihſt ne daudſi un, paleelakai datai, ſchee kreetnumi paleef neatſihſti, neezinati. Nebuhs neweetâ, ja peemetinaſim, ka praſchana i eedwehſt pret ſewi zeenibu ir loti leela noſihm dſihwê, jo taſ paſarga muhs no daudſeem un daſchadeem apwainoju-meem, pahridarijumeem un neehrtibâm, kaſhdeem ir padots zilweks, furſch neteef zeenits.

Bet tomehr zeeniſchana un nizinaſchana ir tiſ ſtipri padotas muhſu gribai, ka katrs no mums weenumehr weegli war aiſraidit waj iſaizinat (ar eedomaschanaſ palihdſibu) ſewi ſchas juhtas, ſkatotees pehz ta, waj wiſſch eefkata ſubjektu par zeenigu preekſch weenas waj otras no ſchâm juhtâm. Scha paſcha zehlonâ deht zeenibu un nizinaſchannu daudſi domataji (par peem. Spinoſa u. z.) uſſkata pat wairaf par darb eem, ne kâ par juhtâm, tapehz kâ taſ atrodas leelâ atkaribâ no muhſu gribas un no ta, kâ ſubjektis nolemj darbo tees: zeenit waj nizinat.

Zeeniſchana i un nizinaſchana i ir daſchadi pakahpeeni, kaſ ſapro-tams, atkaras no to zehlonu darbibas ſpehka, kuri iſaizina ſchâs juhtas: jo wairaf par peem., kreetnumu mehſ atſihſtam pee kaſhda zilweka, tad ari jo wairaf mehſ winu zeenijam u. t. t. Dſila zeeniba, kaſ naw wairſ taſlu no bihſchanaſ, ir paſihſtama ſem bijaſchanaſ wahrda; turpreti maſleet ar nizinaſchannu jauktas juhtas teef ſauktas par neewaſchannu.

Ja mehſ atrodam ſewi kaut ko tahdu, ko mehſ zeenijam pee ziteem, tad taſ eekſch mums modina lepnumu. Tâ tad, lepnumſ atkaras no zeenibas juhtâm pret ſewi paſchu, ko zilweks, pa leelakai datai, zenſchas iſrahdit zitu preekſchâ. Tapehz wiſſ, kaſ noſpeeſch waj wahjina eekſch mums zeenibas juhtas, noder par lihdsjekli lepnuma no-wehrſchana i, un tahdâ kaſhriâ: nedomajot par ſaweem kreetnumeem, maſinot winu noſihmi muhſu azis, waj greeſchot wehribu uſ ſaweem wahjumeem un truhfumeem, lepnumſ patſ no ſewis iſgaift. Ja kaſhds,

par peem., lepojas ar šāvu prahtu, tad lai viņš tīf padoma, ka zilwēka prahts wišpahrigi ir aprobešchots, lai padoma par zilwēka prahta nešpehziņu išdibinat dabas noslēhpumus un iššchirt wišwari-
gatos wišpaušles jautajumus, par muhsu intelekta darbības špehju apšinas aplokā u. t. t., un lepnūmam wairs nebuhs weetas. Stingree moralisti, puhledamees išnīhdet lepnību, greešch zilwēka wehribu ari uš wina neezību, uš wina dšihwes mašīstumu, uš wišwišadām nejaušchibām, kašhdām wiņšch ir padots un no kurām išfargatees naw neweenam eespehjamš u. t. t.

Lepnūmam pretejš stahwollis ir — pašemiba, kas parahdas kā šekas no šāwa neeziguma waj nešpehka apšinas; šaprotams, ka, išraidot no šewis tām lihdsigas domas, pašemiba nošahj tahtat ekšistet jeb paštahwet.

Teikšim tagad kašhdus wahrduš par estetiškām juhtām, zīt tahtu wiņas ir emozijas, kas atkaras no zilwēka gribas. Kā šinams, par nepeezeešchamu un pamata elementu estetiškās juhtās ir — d a i l u m a p a t i h k a m ā e m o z i j a. Bet — kā šaka Brudons, — „škaituma šinā ir leetas, uš kurām šihmejotees wiša pašaule ir weenis prahtis, bet ir wehl wairat tahtu leetu, uš kurām šihmejotees domas ir dašchadas. . . Muhsu eeradumi, muhsu idejas, ko mehš eeguwušchi, un muhsu temperamentš pahrgroša muhsu estetiško ušskatu un šašchaurina preešch katra no mums dailuma pašauli, loti šchaurās robešchās.“ Tā kā, pilnīgi atšihdami ta noteikuma taišnigumu, ka d a i l š ch p r e e k š ch katra ir tas, kas wiņam išleekas par dailu, kaut gan ziteem tas war išliktees par nejauku, mehš lihds ar to neweram neatšiht, ka ekšiste paštahwigi zehloni, no kureem atkaras estetišku juhtu ušdihgšchana. Šchee zehloni, pee wišas wiņu dašchadības, ir šakopojami šekošchās trijās grupās, kas jaštahw no: šišišteem eespaideem (1), eedomaschanas eespaida (2), ašoziazijas un eeraduma likumu eespaida (3). Bet diwu pehdejo grupu eespaideem ir gandrišj tahtda pate nošihme preešch estetišku juhtu darinašchanas, kā ari preešch katru zitu emoziju eeroinašchanas, un tapehž runašim par tām wehlak, pee emoziju wišpahrigu zehlonu apluhkošchanas. Kas šihmejas uš šišišteem eespaideem, kui darbojas it kā beš zehlona, tad jau tifo šazits, ka wajaš tītai eestaitit waj ašraidit šišištus apštahktus, kui weizina k a u t k a h d u juhtu ušdihgšchānu, un juhtas, šaškanā ar to, pašchās no šewis gan ušdihgšt, gan išgaišt. Pee šcheem estetiško juhtu šišišteem zehloneem, starp zitu, ir japeešchir ne tītai tahtu šaktoru beš zehlona darbiba, ka par peem., mihtstas maigas ahdas, špihdojšchās wirspušes eespaids u. t. t., bet ari wehl: a) jaunuma un dašchadības

eespaidis, kas eerosina eefsch mums patihlamu juhtu pe h z p a f c h a s m u h f u d a b a s (teeschi, bef widutajibas), par ko jau runajam, un b) mehrena spehjas wingrinaschana (peh3 Spenšera), ka par peem., deja, pahrdomaschana u. t. t. Estetišku juhtu šastahwâ war atraštees ari tahdas emozijas, ka, par peem., preeks, mihleštiba, lihgmiba u. t. t., un tad, šaprotams, winas war pahrwaldit un rihlot ar tahdeem pašcheem lihdsjekteem un tos pašchos weidos, kahdi jau ušrahditi šcho emoziju pahrwaldišchanai.

Dailuma juhtai preti ir — reebjuma juhta: ta pirmâ ir patihlama un peewelf, ta otrâ ir nepatihlama un atgruhšč. „Reebjums, šaka Darwins, ir šajuhta, kas atteezas uš kaut ko nepatihlamu wispirms šakarâ ar garščas juhtâm, ko mehš waj nu teeschi šajuhtam waj ari dšihwi eedomajamees, bet pehz tam šakarâ ar kuru katru leetu, kas rada lihdsigu juščanu zaur oščas, taustes un pat redšes widutajibu“. Ta tad, reebjuma juhtas pamatos atrodas tihri fišifš zehlonis — neešpehjamiba panest sinamu garšču, šmaku u. z., pee kam, šaprotams, reebjums pahreet, tiklihđ ašraidam preeščmetu, kas išaiznâjis šcho juhtu: reebiga garšča, šmaka u. t. t. nostahj ekšistet, kad ašraidam (no mutes) reebigu baribu, ašwahzam šmirdošcho preeščmetu u. t. t. Tomehr, reebjums leelâ mehrâ atkaras no eedomaschanas un afoziazijas likumu eespaida. War, par peem., eedwest zilwekam, ka šinams preeščmets ir dailšč waj reebigs, un subjekts, redšedams preeščmetu, šahf jušt te estetišku patiku, te reebjumu. War ari kuru katru preeščmetu afozet ar reebjuma juhtâm, un winsch šahfs išaizinat eefsch mums šchâs juhtas. Tapehz šaprotama leeta, ka pahrwaldiba par reebjuma juhtu ir ari šašneedsama zaur eedomaschanas un afoziazijas likumu widutajibu, par ko wehlať runašim plaščak. Bef tam, ta ka dailuma juhta un reebjums ir preteji weens otram, tad daudšahrt patš škaistakais preeščmets kluhst mums reebigs, ja tika atrodam winâ kaut jel weenu reebigu ihpaščibu, ta pat ka ari otradi, nejauku preeščmetu nereti mehš uškatam par škaistu tika tapehz, ka redšam winâ weenu waj diwas ihpaščibas, kas apmeerina muhju estetiško garšču.

Ar šcho beigšim emoziju un winu zehloru apškatu. Šafot ar šlawenâ Špinošas wahrdeem, „greišširdibas un dwehšeles zitu wišnoschana apšihmei es paeeschu klušedams garâm, gan tapehz, ka winas zelas no ašektu šaweenošanâs, gan ari tapehz, ka daudšam no tâm truhšt nosaukuma, un tas peerahda, ka praktiškâs dšihwei peeteek, kad šin winos wišpahrigi.“ Preešč pahrwaldibas par wišâm šchâm juhtâm, kuras pehz šawa retuma waj ari

peh3 ſawa ſareſchgijuma naw atraduſchas ſew weetas aprahditâ emoziju „ſpezialâ apſtatâ,” ſaprotams, wajag waj nu apſihmet un noteikt katrâ atſewiſchkâ gadijumâ dotâs emozijas eeraſchanâs zehlonus (zehlonibas apſtahlkus) un darit eeſpaidu u3 winas zehloneem, waj ari weenkahrſchi iſleetot tos lihdsjektus, kahdi ir eeteikti preekſch zihnas ar emozijâm wiſpahrigi, neſkatotees u3 winu eeraſchanâs tuwateem zehloneem. Tâ, par peem., tahdas emozijas, kâ ſchaubas, religioſâs juhtas u. t. t. paſchas no ſewis iſgaiſt, kad mehs nowehrſcham uſmanibu no tâm domâm un preekſchſtahdijumeem, kas ir par zehloni pee winu eeraſchanâs, kad pilnigi apſpeeſcham ſcho emoziju fiſiſto iſteikſmi un iſraidam no apſinas aploka winu pſichijko elementu u. t. t.

VI.

Preekſchejâ nodalâ apſtatijâm emozijas un lihdsjektus winu pahwaldiſchanai, un luhkojâm pehtit atſewiſchki katras emozijas ſpezialos zehlonus. Tagad uſrahdiſim wairaf waj maſaf wiſpahrigus emoziju zehlonus, no kureem, war ſazit, pirmo weetu eenem tâ ſauzamaſ aſoziazijas likums.

Echis likums ſata: ja kaut kahdam apſinas ſtahwoflim waj meeſas kuſtibai ſeſo un eet blaſus ziti apſinas ſtahwoflki waj kuſtibas, tad wehlaſ, kad eerodas weens no ſcheem ſtahwofkeem, winam paraſti ſeſo: agrafas netihſchas kuſtibas, waj idejas, kas ſekojuſchas wina apſinas ſtahwofkeem, waj pat paſchi ſchee apſinas ſtahwoflki, ja tee ir — ſubjektivâs juhtas, it ihpaſchi emozijas. Tâ tad pirmfahr, war iſaizinat kuru katru emoziju zaur to preekſchmetu eeſtatiſchanu (ieb atgahdaſchanos), kuri aſozejuſchees ar ſinamu juhtu: war iſaizinat jautribu zaur noſtahſteem par iſpreezaſchanâm, preezigeem iſbraukumeem u. t. t., war iſaizinat ſkunjas, ja eerodamees tai apgabalâ, kur agraf eſam iſbaudijuſchi kaut kahdas behdas u. t. t. War ari aſozet daſchadus preekſchmetus ar emozijâm ſpeziali tas noluhkâ, lai ſcho preekſchmetu uſſkats wehlaſ iſaizinat u ſubjektâ ſchâs waj tâs juhtas. Tâ, peeteef reiſ behrnu ſodit ar ſchagareem, lai weenigi ſchagaru uſſkats liktu winam wehlaſ drebet; mehs dahwajam muhſu draugam grahmatu, gredſenu u. t. t. „par peemianu,” un winſch wehlaſ, uſſtatidams ſchos preekſchmetus, katru reiſi atmineſees muhſu labwehlibu pret winu u. t. t.

Apſinas ſtahwoflki waj kuſtibas, kas aſoziazijas zelâ eeguwiſchi ſpehju iſaizinat ſubjektâ zaur ſawu eeraſchanos zitus apſinas ſtahwoflkus waj kuſtibas, tâ pat peh3 aſoziazijas war nodot ahkaf ſcho ſpehju

ari ziteem apfinas stahwofkeem waj kustibàm, furi afoziazijas zeldã jawukahrt war tahlak nodot scho spehju atfal ziteem apfinas stahwofkeem waj kustibàm u. t. t., u. t. t.; un tahdã kahrtã rodas diwfahrtejas, trihskahrtejas afoziazijas u. t. t. Tã daudsi preekschmeti, furi paschi par sewi nekad newaretu buht par finamu emoziju eerofinashanas, ja tifai satur sewi kaut ko tahdu, kas atgahdina mums schàs juhthas waj kam ir kaut kahds sakars artãm. Reebjums, par peem., eerofinas ne tifai tad, kad dseram reebigu dsehreenu, bet ari kad skatamees us traufu, fura agrak tahds dsehreens atradees; daudsi sajukt it kã bailes, skatidamees pat us nonahwetu plehsigu swehru u. t. t.

Minetã kahrtã zehlschàs preekschstahdijumu, kustibu un emoziju afoziazijas war parahdit sawu darbibu ne tifai pee pascha subjekta, bet ari pee wina pehznahzejeem; ziteem wahrdeem sakot, ir eespehjama ne tifai subjektiva, bet ari edsimta afoziazija. Ne tif drihsi waretu beigt, ja te domatu nopuhletees ar daschadu emoziju ijzelschanàs is-skaidroschanu pehz afoziazijas un eedsimtibas lifumeem: sinkahrigee lastitaji schat sinã war greeftees pee to slaweno ewoluzionistu pulka, furi ir daudj ko sazijujschi par scho preekschmetu. Rã us peemehru, tomehr te aistrahdisim us emoziju ahrejo isteiksmi, fura, warbuht, daudsu gadu tuhksfoschu laikmetã, tif stipri ir afozeta ar isteizamãm juhthãm, ka pat weenigi ahrejãs isteiksmes weids jeb skats modina skatitaja suamas emozijas. Par peem., rotadamos un preezadamos behrnu skats war usjautrinat paschu druhmaks melankoliki; otradi, kaut ari gluschi swejschu zilweku nopuhthas, raudas u. t. t. newar nedarit ari muhs sehrigus. Schi juhthi isteiksmes ihpaschiba, saprotams, war kluht ismantota ari preeksch daschadu dwehjeles stahwofku tihshas eerofinashanas, jo wajag tifai nowehrot wina ahrejo isteiksmi pee ziteem, un schee stahwofli paschi no sewis eerodas subjektã. Par peem., ir gadijumi, kad zilweks, newehledamees nokautees ar sawãm skumjam u. t. l. juhthãm, usmekle tahdu zilweku sãbedribu, furi, pateizotees sawas dsihwes apstahkkeem, dsikã tizibai u. t. t., atrodas weenumehr weenadã, meerigã gara stahwofli, kas atspogulojas wina sejà, waibstos, gaitã, sãrunã u. t. t., un weenigi scho zilweku usskats un atrashanàs starp wineem, it kã ar burwoju sifli, aisdjen sliktõ gara stahwofli, un wina weetã tuhlin eerodas dwehjeles meers.

Apbrihnojama musikas spehjanostahdit muhs schahdã waj tahdã gara stahwofli, pehz daschu domataju prahtneeku wahrdeem, atfal atfaras, galwenã kahrtã, no perjonisku un

eedsintu afoziaziju eespaيدا. Nà sinams, par weenu no swarigakeem lihdsekkleem preeksch jawu juhtu isteiksmes zitu preekschâ — lai waj ar kahdu noluhfu: isaizinat lihdseetibu, isbaidit pretineeku u. t. t., — no der skanas, kuras mehds buht koti daschadas preeksch daschadu juhtu isteiksmes: preeka sauzeens skarbi atschiras no raudam waj imijuma sauzeeneem, u. t. t. Schâs skanas ir til zeejchi afozetas ar tam juhtam, ko winas isteiz, ka peeteel dsirdet kaut kahdu skanu, un mehds tuhlin saprotam winas nosihmi; un ja schi juhta ir emozija, tad mehds til dsihwi stahdam winu few preekschâ, ka paschi isbaudam emoziju wisâ winas spehka. No tejeenes zelas wokalâs un instrumentalâs musikas apbrihnojama is eespaids preeksch paschu daschadako emoziju eerosinaschanas, tà ka schai sinâ winu war koti labi isleetot pat tahdos gadijumos, kad zitu lihdseku lectoschanai naw jelmigu resultatu jeb panahfumu: usmundrinat paschu nejuhtigako zilweku, apmeerinat koti ustrauktu, u. t. t. Schekspirs, par peem., saka:

„Kad kruhtis dedsina tew sahpu leefmas
 Un domas druhmas tawu prahtu gurdina,
 Tad musika un judrabiskanas dseefmas
 It peepefschi tew kruhtis, firdi weeglina.“

Tà tad, mehds redsam, ka zaur afoziazijas eespaidu un darboschanos ir isskaidrojama daudju juhtu izselchanas, kuru esamiba zitabi buhtu mums pilnigi nesaprotama, — kaut gan, sinams, ne weenumehr tahdi isskaidrojumi war tikt peerahditi, kâ absoluti pareisi un drofschi, bet daschahrt parahdas weenigi kâ aisdomas. Preeksch tahdu emoziju apspeeschanas, kas parahdas kâ tahdu zehlonu sels, t. i.; wisur, kure emoziju dsikafee un tahkafee zehloni atrodas ahrpus muhsju eespaيدا, wajag darbotees usschu juhtu izselchanas tuwakeem zehlonneem un, ja aisraida schos zehlonus waj nowehrsch no teem usmanibu, tad emozijas nostahj tahkak eksistet jeb pastahwet.

Afoziazijas lifumus war ismantot un isleetot ari preeksch ta, lai dotu sinamu wirseenu muhsju ideju gaitai, zaur ko, saprotams, blakus zelâ war darit eespaidu ari us tahdu emoziju eerosinaschanu, kas atkaras no scham idejam. Preeksch ta wajag sinamu laika sprihdi domat itlai par teem preekschmeteem, kureem ir kaut jel kahda atteeziba us scham idejam (kas saistiti ar tam zaur kahdu nebulst afoziaziju), un tas gribot negribot wilks few pakal weselas wirknes te peederoschu ideju eeraschanos. Par noscheloschanu, tomehr, ideju afoziazijas lifumi til mas wehl pasihstami, ka ne par kahdeem sifumeem,

atteezotees us ſcho, naw eespehjangs te runat, jo wairaf tapeh₃, ka ideju gaita, jadoma, atkaraš ne tikai weenigi no ſcheem likumeem, bet ari no daudseem un daſchadeem ziteem neſtnameem zehloneem.

Atleef tikai tagad wehl aiſrahdit us weenu loti ſwarigu parahdibu, kuraš zehloniš, kà domajams, atrodas ari, pa leelakai daſai, aſoziazijas aplofà: t. i. us emoziju eespaidu uš idejàm un ideju eespaidu uš emozijàm. Schiš ſawſtarpigais eespaids parahdas eekſch ta, ka, ja eerodas ſubjektà kaħda emozija, tad ideju gaita paraſti nem taħdn wirſeenu, kurſch wišwairaf weizina paſtahwoſchàs emozijas uš tureſch anu, kura, ſpehzinadamàs ſawà intenſiwitatè no ſcho ideju eespaida, atkal ſawu kaħrt weizina jaunu ideju weſelas wirkneš eeraſchanos, kaš wehl wairaf ſpehžina emoziju, kura atkal iſaizina idejaš u. t. t., u. t. t.

„Pee jautra gara ſtahwoſka, — ſaka Schneiders, — muhſu apſinaš aplofà eerodas ari tikai preezigi un jautri preekſchſtahdijumi. Laimes lutekliš domà tikai par dſihweš labajàm puſèm, nelaimigaiš, turpreti otradi, domà tikai par wioaš druħmajàm puſèm. Ja kaħds eemihlejees, tad wina domas gandrihſ weenigi groſas tikai ap wina miħleſtibaš preekſchmetu. . .“

Taħdas idejaš, kaš ir muhſu juħtu, ſekas pa leelakai daſai, kà redſam, ir paħrleeku weenpuſigas, un tapeh₃ weegli nowed pee maldibàm, it ihpaſchi apſwerot ſinamu leetu kreetnumu un noſihmi atteezibà uš ſubjektu: par peem., baileš gandrihſ weenumehr pawairo breeſmu noſihmi, un maſakà neiſdewiba daſchreiſ nowed gandrihſ pee pilniga iſmijuma dſihwe, u. t. t. Scha paſcha zehlona deħt ſtumjàm, kaš zelaš no dſinaš peh₃ preekſchmeta, pee kura meħš peeraduſchi waj kurſch mums biijis ſtipri miħliſch, gandrihſ weenumehr liħdſ ſeko idejaš, kaš ſtaħda mums preekſchà prombuħdamo preekſchmetu paſchà wilinoſchakà weidà, tiſ miħtu, maigu waj patihſtamu, bet par ko wehlaſ tiſ beeſchi un ruħtti wilamees! Apdomigš un ſapraħtigš zilwekš tapeh₃ nekad nedriħkſt padotees azumirkka juħtu eedweſmei, winam janoſtiprina idejaš pret peħdejo juħtu eespaidu un peh₃ eespehjaš jaženſchàs domàs uſglabat meerigu un beſkaiſligu iſtureſchanos pret preekſchmeteem, ſtaħdot winuš eedomàs ſew preekſchà taħduš, kaħdi wini parahdas teeſchamibà.

Domu meeriba pee dwehjeleš wilnojuumeem ir it ihpaſchi ſwariga ſari tapeh₃, ka emozijàm ir eespaids ne tikai uš muhſu ideju wirſeenu, bet ari uš winu gaitaš paſteidſinaſch anu waj palehninaſch anu. Tà, par peem., beħdaš, baileš, breeſmaš u. t. t. palehnina, bet daſchreiſ pat pawijaš apſtaħdina muħju domu dabiſko gaitu; otradi, taħdas emozijaš, kà preeki,

lihgmiba, dušmas u. t. t. aišweenu pašteidjina muhšu domaschanas maščinu. Tahdos brihščos tikai domu meeriba, kas gandrīh weenumehr šašneedjama ar muhšu gribas publiku palihdšibu, dod eespehju regulet jeb nokahrto muhšu ideju gaitu un iswairitees no mineta nenormala gara stahwokka.

VII.

Apluhkofim tagad eedomaschanas eespaidu uš zilweka dabu, zik tahku tas nepeezeesčami wajadsigs, no weenas pušes, daudju emoziju izšelschanas ištkaidrojuma un no otras pušes — paščpahrwaldibas jaunu weidu apšihmei un noteiščanai.

Eedomu darbibas pamata likumu war formulēt iščahda weida: Ja kaut kahds reals objekts ir špehjigs, kaut jel kahda zehlonā pehš, išaizinat eelšč mums sinamas idejas waj emozijas, tad šči špehja ušglabajas ari pee šča objekta idejas, kura stahdas mums preeščā muhšu eedomās. Tā, ja uštstatot eenaidneeku eelšč mums eerosinas niknims waj dušmas, tad ari domas par wīnu išaizina eelšč mums tās paščas juhtas; ja kaut kahda apgabala uštšats išaizina eelšč mums patihkamas atminas, tad mums ir patihkami ari domat par ščo apgabalu. Šchis likums atklahj mums parahdibu jaunu pašauli, kuras šastahda muhšu eedomaschanas aploku, un kuzām paščpahrwaldibas leeta war peemist gandrīh tahdu pate nošihme, kā ari realas pašaules parahdibām: jo, pamatodamees uš šča likuma, preešč ideju waj emoziju eerosinaščanas, mehš waram gandrīh weenlihdsi išleetot kā realus preeščmetus (ušrahdita kahrta), tā ari ščo preeščmetu idejas. Pehdejām šchai finā peemih pat šawa preeščroziba, tā kā pahrgrofti ahrejās pašaules apstahklus daudskahrta naw eespehjamš, bet tur preti normala zilweka domas gandrīh weenumehr ir gatawas winam paškalpot. Tā, par peem., ja naw nekahdas eespehjas attahlinātees un aišiet no kahda breešmiga, reebiga u. t. l. preeščmeta, tad tomehr domās war pahrzeltēes zita šferā, war nodarbinat šawu prahtu ar kaut ko zitu un tahda kahrta nēmaj nejušt bailu, reebjuma u. t. t.; šawas dšihwes gruhtos brihščos mehš atrodam leelu apmeerinajumu un eepreezināšanu domās par labaku nahkoini, bet daščreih ari patihkamās atminās par pagahtni.

Pats par šewi šaprotams, ka jo dšihwal un škaidrak ir attehlota ideja, jo wairak wina lihdsinas realam objektam, kuru wina išrahda, tad ari jo wairak wina ušglaba šewi šča objekta ihpaščibas zitu emoziju un ideju eerosinaščanas finā, kuras no ta eeguhst, pirmas (emozijas) stiprumu un špehku, bet otras (idejas) škaidrumu. No ta šaprotams, ka war išaizinat šewi tahdu dwehšeles

stahwofli kahds tihfams, ja tikai dsihwi stahdiſim eedomas ſew preekſchâ tos apstahkkus, kahdos ſchis dwehſeles stahwofliſ paraſti eerodas, (kaſ, ſaprotams, war noderet par labu lihdsjekli ari neihtamu emoziju aiſraidichanai). Vihgſmiba, par peem., teef loti weegli iſaizinata zaur ſtaifta preekſchmeta ſpilgtu atgahdaſchanos, bet baiku drebuli muhs pahrnem gribot negribot, ja dsihwi stahdam ſew preekſchâ kahdu ſchauſmigu ainu u. t. t. Vuht kapeh3 akteeri prot tikahtri mainit ſawus gara stahwoflus un aiſgrahbjas zaur daſchne-
daſchadâm emozijâm: jo, ſpehlejot ſinamu lomu, wini eedomajas ſewi darbojoſchâs perſonas stahwofli un dsihwi stahda ſew preekſchâ tos apstahkkus, kuros ſchi perſona darbojas, un tahdâ kahrtâ winos gribot negribot eerodas ari tâs juhtas, kahdas ſchim zilwekam japahrdſihwo un jaiſbauda ſem ſcho apstahkku eepaida. No ta zetas ari wiſas parahdibas lihdsjuhtibas aplotâ: redjot waj eedomajotees kâ kahds ſem ſinamu apstahkku eepaida pahrdſihwo un iſbauda ſinamas juhtas, itihpaſchi emozijas, mehs dsihwi stahdam ſew preekſchâ ſubjekta stahwofli, kapeh3 ari eekſch mums gribot negribot eerodas atteezigi dwehſeles stahwofli. Saprotams, ka tahdas lihdsjuhtibas emozijas ir weegli aiſraidamas, ja mehs waj nu gluſchi pawifam nowehrſcham uſmanibu no tâs perſonas, kaſ iſaizina eekſch mums ſchâs juhtas, waj ari puhlamees wiſmaf nedomat par winas stahwofli un juhtâm.

Eedomaschanâs darbiba daſchreiſ mehds buht tik ſpehzigâ, ka war iſaizinat eekſch mums eedomatas ſajuhtas un pat fiſiſkas u. t. l. pahrmains. Ja, par peem., mums leekas, ka logs atwehrtis, tad mehs, tikai weenigi ſcho domu peh3, daſchreiſ ſajuhtam ihſtu, kaut gan, ſaprotams, eedomatu aukſtummu, kuruſch tuhlin pahreet, tik lihds pahrleezinamees, ka logs zeeti; ja kahds doma, ka ir eenehmis midſinoſchâs ſahles, tad wiſch paraſti drihſi ween aiſmeeg, kaut gan pateſibâ tâs ſahlês, ko wiſch eenehmis naw bijis klahit it nefa eemidſinoſcha. Starp zitu tahds ir ari apbrihnojamaſ tizibas ſpehks, kaſ, par noſcheloſchanu, tik maſ wehl iſpehtits un apſtrahdats ſinatnê un kuru tik plaſchi iſleeto balamutes! Par peem., ir ſinama leeta, ka burwi, ſihlneeki, puhſchlotaji u. t. t. beeschi ween iſdſeedina zilwekus no wiſadâm ſlimibâm, bet ſaprotams, ne wiſ zaur ſawâm neprahtigâm burwibâm, puhſchloſchanâm un apwahrdoſchanâm, bet tikai zaur paſchu winu pazientu tizibas ſpehku, tahdu zilwezinu, kaſ pa leelakai dafai tumſchi, neiſglihtoti un mahntizigi, kuri tiz ſcho paſchâizinatedu ahſtu warenam ſpehſkam.

No eedomaschanas eespaida atkaras ari wehl pakaldaribas un eedwehsmes spehks. Pakaldariba pastahw eefsch ta, ka jo mehš redsam, dsirdam u. t. t., ka kahšs isdara sinamas kustibas un darbus waj eerosinas sinamās juhtās (emozijās) un domās, tad eefsch mums, tuhlin waj wehlat — zaur pakaldaribas widutajibu parahdas teefschanas isdarit to pašču un eerosinatees tās pašhās juhtās un domās. Ja, par peem., mehš atrodamees druham zilweku sabeedribā, tad ari mehš drihfi kshhtam tahdi pašči; ja behrns teel audsinats tahdās aprindās, kur beeschi noteef kildas, trofinsis u. t. t., tad tas newar neatspogulotees wina raksturā, un winsch teežas israhdit tahdas pašchas launas juhtas. Pakaldaribai, ta tad, ir weenlihdji leela nosihme, kā preefsch dsinu un teefschanos eerosinaschanas u. dafschadeem darbeem (par ko jau runajām), tā ari preefsch dafschanedafschadu emoziju eerosinaschanas un audsinaschanas.

Eedwehme parasti noteef zaur wahrdu widutajibu u. t. l., ar kuru palihdsibu it kāmahksliiki isaizina subjektā ta stahwofli ideju, kahdā wehlas wina nostahdit: ta darba ideju, kas subjektam jaisdara, tās juhtas ideju, kuru tihkams eerosinat winā u. t. t. Peetam, draudu, luhguma u. t. l. zelā, mehš puhlamees tihkdausj peewillti subjekta usmanibu schai idejai, lai winsch waretu dsihwi stahdit wina sew preefschā sawās eedomās, un skubinam wina (subjektu) lihds ar to peelikt wijas sawās puhles schās idejas realizajijai, t. i. peenemt eedwesto stahwofli. Eedwehmes skarbu un spilgtu parahdibu war redset hipnoja stahwofli, kad subjektam teef eedwestas, par peem., schahdas waj tahdas kustibas, kuras winsch pilnigi noteikti ispilda; pehdeja laika hipnotisko eedwehmi leeto ari medizina preefsch treekas šeku, nerwu slimibu u. t. l. dsreedinaschanas. Ari ne masaku lomu spehle eedwehme ikdeenischkā dsihwē. Metikaistikumiskee, bet ari esietiskee zilweku ideali atkaras, galwenā kahrtā, notuwineeku, autoritatu u. t. l. eedwehmes. Tā, par peem., tas, ko sinamā sabeedribā peenemts usskatit par nepeeklahjigu (sajisim, par peem., muhju laikos — nesat degund jelta rinkus), parasti modina pret sewi reebjumu, kaut gan zita sabeedribā (par peem., pee senatnes zilwekeem waj ari pee meschoneem), peezitadeem jehdseeneem par peeklahjibu, tas ir bijis eestatits un teef eestatits pat par daiku. Eedwehmes zelā war isaizinat ari wihrischkibu, niknumu, jautribu u. t. t., kas loti beeschi teef praktisets dsihwē. Ja kahdam, par peem., usbrukuschas behdas, tad parasti mehds šazit winam: turees kām wihrs, nesaudē duhschas u.

t. t., un ſchee wahrdi pateefi uſmundrina un apmeerina zilwetu. Mehſ iſaiznam pat kauna noſarkſchanu uſ behrna waigeeem, ja, pahrmeſdami winam par kaſdu ſliktu nedarbu, eedweſmeſ pilnâ balſi ſakam uſ winu: „kaunees jel! kreetnſ ſehnſ nekad tâ nedaritu u. t. t.“

No idejâm, kuras dara eeſpaidu uſ zilweta fiſiſko dabu, it iſ- paſchi eewehrojamas ir tâ ſauzamâs kuſtina mâs idejas, jeb idejas, ar kuru widutajibu eedomajamees wiſwiſadas kuſtibas. Kâ jau ſazits, kaſdas nebuht kuſtibas preekſchſtahdijums jeb ideja ſkubina muhſ peenemt ſtahwofli ſaſkanâ ar eedomato kuſtibu. Ja, par peem., nowehrojam, kâ kaſds preekſchmets kuſtas no labâs uſ freijo puſi, tad taſ ſkubina ari muhſ it kâ inſtinktiwi kuſtetees ſchai wirſeenâ; ja, ſtahwedami uſ kaſda paaugſtinajuma, eedomajamees, ka krihtam uſ leju, tad mums jaſaturâs, lai pateefi nekriſtu u. t. t. Ari jaeewehro, ka ja eedomajamees ſewi it kâ iſdaritu kuſtibu ar kaſdu muhſu meeſaſdaſku, par peem., ar roku, kaſju, azim u. z., tad eekſch mums eeroſinas teekſchanâs pateefi kuſtinat taiſni to meejaſ lozekli, kuru mehſ ſtahdijâm ſew preekſchâ kuſtibas ſtahwofli. Wiſſtaſ, kâ domajams, zelaſ zaur to, ka patſ kuſtibu preekſchſtahdiſchanâs un eedomâſchanâs aktſ praſa muhſu muſkulu taſdas peemehroſchanâs un peefleekſchanâs, pee kaſdas ſchee muſkuli negribot peenem ſtahwofli jaſkanâ ar eedomato kuſtibu. To war loti teizami ijleetot un iſman- tot preekſch emoziju un aſektu pahrwaldiſchanâs. Mehſ war am, par peem., iſaiznat ſewi ſchaſdu wajtaſdu emoziju zaur to, ka dſihwi eedomajamees ſewi ſtahwofli, kaſ ſaſkan ar winâs ſiſiſko iſteikſmi, jo taſdâ gad- jumâ, pateizotees kuſtinamo ideju eeſpaidam, eekſch mums pateefi moſtaſ atteezigs fiſiſkſ eeroſinajums, kuſſch atkal ſawukahrt, ſiſiſku un pſichijku ipehku ſawſtarpigaſ darboſchanâs pehſ (ſtat. III. nod.), negribot iſ- aizina eekſch mums emoziju waj aſektu. Tâ, eedomajotees ſewi druhmu, muhſu ſeja pateefi peenem druhmu iſſkatu un drihſ ari muhſu gara ſtahwofliſ kluhſt taſds, kaſds winſch mehſ buht tee- ſcham druhmam zilwefam. Tâpat preekſch kaſdas emozijaſ a pſpeekſchanâs ſewi, waj ag eedomatees ſewi taſdâ (meeſaſ) ſtahwofli, kaſdâ netihkama iſdwehſeleſ ſtahwofliſ waj wilnojumſ iſtruhſt, t. i. winanaw. Bai apipeeſtu ſewi, par peem., ſtipru ſmeekla uſpluſhdumu, kaſds daudſ- kahrt ir gluſchi neweetâ, aiſſtarokſchſ preekſch kaſda no klaht eſoſcheem u. t. t., tad naw labaka lihdjekta, ka eedomatees ſewi taſda zilweta ſtahwofli, kuſſch neſmejaſ (t. i., it kâ mehſ neſmeetoſ), un tad

it ihpaſchi, ja paleef wehl puhles jeb peefpeefchanas, lai uſturetū pee ſewis eedomato ſtahwoſli, muhſu ſmeekls ahtri kluhſt wahjaks un drihſi pawifam pahreet. Tahdā paſchā kahrtā war apſpeef ſewi reebjumū, duſmas, aſaras u. t. t.

Gewehrojama parahdiba ir ari patifas preeka un zeeſchanu idejas (attehlojumi, atminas). Tā ka ſchās juhtas ir ſubjektīwas, tad winas, ſaprotams, attehlojas muhſu eedomās ari tikai ſubjektīwu juhtu weidā; bet tā kā ſchee attehlojumi, tā ari wiſi ziti, paraſti newar buht par ſawu pirmtehlu (realību) teeſchām kopijām un loti ſkarbi un ſpilgti atſchīras no teem, tā pehz kahdibas, tā ari pehz ſawas intenſiwitates pakahpeena, tad patifas preeka un zeeſchanu idejas ir ſawā ſinā ihpaſchas ſchīras ſubjektīwas juhtas — emozijas, kas loti daſchadas, ſtatotees pehz to patifas preeku un zeeſchanu kahdibām, no kuras winas zelas, un parahdas intenſiwitates neſkaitamos pakahpeenos. Šho emoziju (ſubjektīwu juhtu) idejas iſtaiſa no ſewis ihpaſchās ſchīras ſubjektīwas juhtas, kuru idejas atkal ir emozijas u. t. t., tā ka, pateizotees eedomības eeſpaidam netizamā mehrā iſplehſchas muhſu patifas bandu un zeeſchanu aploks. Wiſas ſchas emozijas, kuras, kā redſjam, naw neſas zits, tā patifas preeka un zeeſchanu idejas (attehlojumi), kaut gan mehſ, ſaprotams, waram tāpat kā kuras katras idejas iſaižinat ſawās eedomās ar weena paſcha gribas ſpehla peefpeefchanās palihdſību, tomehr ir daudſ weeglaſ attehlot winas ſewi zaur aſoziazijas likumu widutajību: wajag tikai ſtahdit ſew preeſchā toſ zehlonības apſtahklus, kahdos mehſ ſenat eſam iſbaudijuſchi mozoſchās waj patihkamās ſajuhtas, un eefſch mums paſchas no ſewis dihgſt ſcho juhtu atminas, nepatihkamu waj patihkamu emoziju weidā.

Patifas preeku idealizacija atrod plaſchu peemehrojchanas jeb iſleetoſchanas lauku mahſklas wiſadās ſchīras: dſejā, glejneežibā u. t. t., kuras rahda un ſtahda mums preechā wahrdos u. t. l. daſchadus apſtahklus, kahdos paraſti eerodas patihkamās juhtas, zaur to, pehz aſoziazijas, ſubjektā atdſihwojās atteezigas patihkamās emozijas, kas dabu eſtetiſku juhtu wahrdu. Paſchas rupjakās garſchas, dſimuma u. t. l. ſajuhtas zaur mineto idealizācijas darbību un eeſpaidu eeguhſt paſchu ſmalkako eſtetiſko formu; un eſtetiſko juhtu leelakais wairums iſrahdās tā idealizācijas ſekas. Tā tad, ir tahdas ſchīras patifas banda, kura nepawifam nepeemihht ahrejas paſaules obje-

teem (bet tilai šcho objektu un atminu idejām, kas ar teem šaititas). Tahdā kahrtā, mahkfla atwer mums patikas preeku jaunu avotu, kuri pehz šawas dabas newar buht peeejami rupjeem un galejeem materialistees, šcha wahrda šchaurā nosihmē, t. i. teem, kuri eeflehgušchees tihri fisisko baudu aplofā, un peeschfir mas nosihmes wišam, kas ideals.

Kas atteežas uš emozijām, kuras atgahdina mums mozofchās juhtas, kā sahpes, dušmas, behdas un t. l., tad winas, šaprotams, ir nowehršchamas waj aifraidamas zaur to, ka nowehršcham un aifraidam wišu, kas war atgahdinat mums šchās mozofchās juhtas. Nerunajeet ar šawu draugu par šadurfmēm, kahdas jums ar wiņu šenaf bijuščas, ja newehlatees no jauna ifaizinat nepatishchanu pret jums; pulatees nedomat par pašeminajumeem un apwainojumeem, kahdi jums kahdreif bijušchi, ja newehlatees no jauna baudit tās juhtas, kuras tad jums bij jaisbauda. Tomehr to war peenemt ari par wispahrigu likumu: wišos tos gadijumos, kad šinams preešchmets, ideja waj wesela wirkne ideju war kahdā nebuht kahrtā noderet par netihkamā dwehseles stahwofka izšelšchanās waj attihstibas zehloni, wajag nowehrst un aifraidit šchos zehlonus, nowehrst muhšu ušmanibu no wineem, un tad wairs tahlat nebuhs weetas šchim dwehseles stahwofkam. Redomajeet par preešchmetu un apstahkteeem, kas bijušchi par juhšu dušmu zehloni un juhs nostahfeet dušmotees; negreešchat wehribas jeb ušmanibas uš juhšu dšihwes sliktām pušēm, un juhs nostahfeet dušmotees un t. t.

Tahdā kahrtā, pamatojotees uš wišu, kas šazits šchai un preešchejās nodalās, mehs nahkam pee slehdseeua, ka emozijas wispahrigi loti leelā mehrā atkaras no muhšu idejām. Nemas jau nerunajot par tā šauzameem prahta pamatoteem zehloneem, kas špeesch muhs eerošinatees šchahdā waj tahdā emozijā (štat. VI. un V. nod.) un kuri atrodas tilai weenigi muhšu ideju aplofā, bet ari katrs zits factors, kas weizina kaut kahdas dwehseles kustibas eerošinašchanu eefsch mums, reti isteek beš lihdsdarbibas no muhšu eedomibas pušes. Šchai šinā par labi šaprotamu peerahdijumu war noderet tas, ka weens un tas patš objekts, weena un ta pate parahdiba war ifaizinat eefsch mums paščas dašchadatlās emozijas, štatotees pehz ta, kahdu objekta puši juhs nemseet wehrā un no kahda redšes punkta juhs štatifatees uš to, kas noteek juhšu preešchā, ziteem wahrdeem šakot, štatotees pehz ta, kahdās idejas wiš tas ifaizina subjektā. Tā, par peem., histeriskas šeeweetes ušfats histerijas brihdi war ifaizinat eefsch mums

ſchehlumu, kad domajam par winas behdigo ſtahwofli, war iſaizinat bailes, kad ſtahdam ſew preeſchâ ſlimibas uſbrufumu tà kaut ko neparaſtu, breeſmigu, war iſaizinat preeku tadeht, ka mehſ eſam brihwi no ſchâs faites, war iſaizinat pat ſmeekluſ, ja ſtatitajs ir tik neſchehligs waj weeglprahtigs, ka domâ ſchâi brihdi par ſlimâs ſmeekligâm un jozigâm kuſtibâm (frampjeem).

Te ir redſama prahta un apdomibas leelâ no ſihme muhſu dwehſeles kuſtibu pahrwaldibas leetâ, par ko tik daudſ ir ſpreeduſchi ſeno greeku prahtneeki un jauno laiku filoſofi. Weenumehr, ſaka wini mums wiſpirnâ ja apdoma, waj der un waj ir wajadſigs nodotees ſinamai emozijai, waj ari ne, un tad, kad tihkojam apſpreeſt ſewl weenu un iſaizinat otru emoziju, wajag tikai dot muhſu domam atteezigu wirſeenu un luhkotees uſ leetâm no ta redſes punkta, no kura war parahditees weenigi tikai tihkojamais dwehſeles ſtahwofliſ. „Afekta ſtahwofliſ, — ſaka Kantſ, — wiſpahrigi neatkaras no ſinamas juhtas ſtipruma, bet no nepeeteekofchâs apdomaſchanas, kaſ paſtahw eekſch ta, lai ſalihdſinatu ſchâs juhtas ſtahwofli ar wiſu zitu muhſu (patikas preeka un zeeſchânu) ſtahwofli. Bagatneekſ, kuras ſulainis, dſihrêſ nejdams neweiklibas pehſ, ir ſaſtitis krahſchnu antiſku (wezlâiku) bikeri, uſſkatis to gluſchi par neeku, ja ſchâi brihdi ſalihdſinâs ſchâ weena patikas preeka iſtruhfumu ar wiſu preeka bandu wairumu, kaſ winam peeejamas, tà laimigam un bagatam zilwelam. Bei turpreti ja winſch nodotees weenigi ſchâi weenai ruhktuma juhtai (ſaſiſtâ bikera deht), nezif nedomadams ſaſtahdit mineto apſkatu (pahrdomat un pahrpreeſt uſrahditâ ſahrtâ), tad nepariſam naw ko brihneteekſ, ka winam kluhſ ap ſirditâ, it tà winſch buhtu paſaudejis wiſu ſawu labkrahjibu.“

Prahta un apdomaſchanas eeſpaids uſ zilwela emozialo dabu it ihpaſchi ſpilgti parahdas un ir leelâ mehrâ ſwarigs tad, kad emozijas parahdas tà „nedibinatu jeb nepareijn ideju“ ſekas, t. i. kad idejas iſaizina eekſch mums ſinamu emoziju tikai tapehſ, ka ſtahda mums preeſchâ teeſchamibu nepamatotâ, nepareijâ weidâ; tahdos gabijumos pahrdomaſchana jeb pahrpreeſchana, kaſ nowehrſch muhſu kluhdu un tâs idejas, kuras noweduſchâs muhſ pee ſchâs kluhdas, zaur to paſchu nowehrſch un aifraida no ſchâm idejâm atkarigâs emozijas. Tâ, par peem., ja kahds dreb uo bailêm, domadams ka winam draud kahds breeſmas, tad winſch tuhlin apmeerinaſeekſ, tiklihdi pahrlleezinaſeekſ, ka nekahdas breeſmas winam nedraud. Œha paſcha zehlona pehſ, tà

to daudsfahrt usrahda daudsi rakstneeki, wisām emozijām, kam par zehlōni aisspreedumi, mahntiziba un t. l., newar buht weetas pee iġlihtota zilweka, furam ir pareisaki jehdseeni par leetām. Tomehr zilweki daschfahrt isleeto nepamatotas idejas, un ihsti tur, fur winas weizina tihkamu emoziju eerasthanoš. Lai iġaizinatū behrnoš lab = p a t i f f c h a n u nodarbotees ar mahzibām un t. l., wezati daudsfahrt a p f o l a dahwanas, bet ne katru reisi iġpilda ſawus ſolijumus; lai iġaizinatū ſareiwjos wi h r i f f c h l i b u ſaujas laukā, wadoni ſara laikā beeschi luhko p a h r l e e z i n a t winaus par ſagaidamo uswaru, par ſo paſchi wadoni nebuht naw pahrlēezinati.

Te japeemetina, ſa wiſpahrīgi wiſas idejas, ſahbas peeweb prahts ar noluhku apſpeest waj eeroſinat ſaut ſahdu emoziju, tikai tad ſaſneedſ ſawu noluhku, ſad ſubjektis uſſkata w i n u u ſ = r a h d i j u m u ſ par pateefeem, ſas ſaſkan ar teeſchamibu (muſhu peemehra — ſad ſareiwji tiž wadonu wahrdeem). Turklaht ſchās idejas pilnigi ſkaidri un ſpilgti jaſtahda preeſchā ſubjekta eedomās, un winam ar uſmanibu jaſlauſas winau baſſi. Pretejā gadījumā, wiſi uſrahdijumi, ſpreedumi, eedweimes un t. l., mehginajumi darit eeſpaidus nſ emozijām zaur ideju widutajibu, pateeſibā ſoti maſu eeſpaidu dara uſ ſubjekta dwehſeles ſtahwoſka pahrmainu.

Prahts jeb pahrdomaſchana dara wahju eeſpaidu uſ juhtām ari tur, fur ſubjekta waldoſcham gara ſtahwoſkam par eemeſlu naw neſahdi prahtigi un pamatoti zehlōni, bet taſ atkaraſ tikai no indiwiida organiſkām ſawadibām un t. l. zehloneem. Tad, ſaprotams, ir nepeezeſchami wajadſiġs kertees pee zitu uſrahdito paſchpahrwaldibas lihbjektu palihdſibas.

VIII.

Weens no paſcheem warenateem un ſpehzigateem faktoreem emoziju darinaſchana un attihſtibā, ſā ari muſhu juhtelibas un wiſpahrīgi muſhu ſpehju attihſtibā — ir e e r a d u m s. „Geradums ir zilweku tirans (warmahla)“ ſaka ſahds rakstneekš, un teeſcham, neweens no mums newar nepadotees ſcham warenam ſpehſkam. Tapehž ari eepaſihſimees tuwaſ ar ſcha ſpehſka daschadām parahdibām, lai buhtu eeſpehja iſmantot un iſleetot winau muſhu noluhku labā. Rā ſinams, e e r a d u m s nodibinas weſelas wirknes atkahrto = j u m u z e k ā wiſados aploſos: kuſtibū, ideju, emoziju un pat ſajuhtu aploſos; ſche apluhtošim iſhumā wina darbibu katrā no ſcheem aploſeem.

Kustibu aplofā eeraduma darbībai ir it ihpašča nošīme, jo, tā šaka profesors J. Zions, — „špehja šaškandinat kustības wispārīgi naw eedšimta, wīnu peešawinas zilweks maš pa mašam, ilgu wingrinaju mu un peeradumu zekā. Rowešrojot kustības, lahdas išdara behrns, waj pat šaliktas un šarešgītas pīrmatnejās kustības, šo išdara peeaudšis zilweks, weegli war pahrleezinatees, ša tam lihdsīgas kustības išdodas tīfai pehž ilgeem, weltigeem mehginajumeent išdarit wīnas tā, tā peenahkas.“ Tahdā lahdā, tīfai eeraduma (atfahrtojuma) zekā mehš eemahzamees išdarit, ša paščas weentahrschalās kustības, šas nepezeesčas mas muhsu išdeenīškā dšīhwē (štaigat, ehst un ž.), tā ari loti komplizetas jeb šarešgītas kustības, šas praša ihpašča weikluma: rakstīt, lasīt, dejot un ž. Eeradums, šarp žitu, atweeglina pahrwaldit kustības, kuras šalpo daščadu dwehšeles šahwoflu išteikšmei: neisteikt, neišrahdit šawu ištō juhtu un prašt weegli un pareiši isteikt juščanas, kuru mehš nepawīšam neišbaudam. Atkarīgi zilweki, weikli šadšīmes zilweki un t. l. šasneeds, ša šinams, šai šinā pilnibu: gawilē par to, šo šawā širdi nīžina, išrahda pilnigu meeribu tai laikā, šad širdē ir pilna ihgnuma un nemeera un t. t.; un, šaprotams, weenigi tīfai eeradums darina wīnos ščo špehju. „Ahrejšās išteikšmes“ tahda pahrwaldiba, ša jau šazits (III. nod.), war buht loti derīga žihnā ar emozijām nn ašekteem, un eeradums tīf tahlu atweeglina mums ščo pahrwaldibu, ša, pateizotees wīna darbībai, wehlaš kluhšt eespehjamē ar weenu pašču gribas kustibu apturet un daščreij pat eerošinat šewi pašču štiprako dwehšeles wīnosčanos.

Wajag ari išwairitees (it ihpašči eedwešt behrneem, lai tee išwairas) no nederīgu kustibu beesčas atfahrtoščanas: ažiš wīrkščīfinat, degunu ščłobit un t. l., jo tam lihdsīgas kustības weegli kluhšt par eeradumu, un daudšfahrt tahdā mehrā, ša subjekts šahk wīnas išdarit gluščī netihšči, waj pat neapšūnigi. Wīšus ščos šaunos eeradumus tomehr war ari išnīžinat šewi, tā šafot, žaur otradeem, pretejeem eeradumeem, t. i. šinama wairak waj mašak ilga laika šarpē nedarit parašto kustibu.

Ne mašā nošīme eeradumam ir ari ideju aplofā. Nerunajot jau nemaš par to, ša eeradums (atfahrtoščana, wīngriņasčana) weizina prahta špehju: eedomības, atminas un ž. noašinasčanu, wīnšč attihšta eekšč mums ari teekščanos uš zereščanu, atmineščanos un pat uš nopeetnu domaščanu. Weš tam, škatotees pehž ta, waj mehš beesči domašim par ļautreem, waj par šlumigeem, waj par breešmigeem un t. l. preekščmeteem, wehlaš eekšč mums paščas no šewis šahk eeraštees.

gan jautiās, gan ūmigiās, gan breesmigiās un t. l. domās. Pehdejis apstahllis, ūprotams, nepaleef bej eespaida uŝ zilweka emozionalo dabu, jo jautras domās weizina jautribās eeroŝinasĉanu, ūmigiās domās — ūmiju eeroŝinasĉanu un t. t.

Geradums dara ūwū eespaidu ari teesĉi uŝ emoziju. Par peem., zilweki, kuri beesĉi iŝbauda apbehdinajumus, ūhst druhmi; tee, kuri iŝbauda beesĉi bailes, ūhst bailigi; tee, kuri beesĉi duŝmojas, ūhst ahtri duŝmigi un t. t. War ari peerast weenaldsigi iŝturetees pret to, kas ŝenaf modinaja eesĉ mums kaħdas nebuht juŝĉanas waj pat muħs stipri aiskustinaja. Kalps, par peem., peerod pee ūwū paŝemosĉā stahwoķka un, pa leelakai daķai, noŝtahj winu juŝt; nedroŝĉiba zilweku preeŝĉā pahreet, kaħ zilweks ŝaħt beesĉaħ ŝastaptees winu ŝabeedribā un t. t. Uŝ ŝĉa paŝĉa pamata ari Ċĉ. Ċĉ. Ruŝjo's ŝata: „Neŝpreedeļeet ar to, kuru gribeet dŝeedinat, lai nebiħŝtas no tuuŝas; tureet winu beesĉi tumŝā, un wareet buht paħrleezinati, ka wiŝi filoloŝoŝiŝee peerahdijumi naw til ŝwarigi, ka ŝĉis liħdŝellis.“

Geradums ŝpehlē leelu lomu ari ideju un emoziju aŝoziaĝijas leetā: wiŝĉ weizina winu ŝtipraku ŝaiŝtiĉanos ŝawā ŝarpā. Ċarp ŝitu, uŝ ŝĉa ir dibinats ŝeloŝĉais droŝĉs paŝĉpahrwaldibas liħdŝellis, kura wiŝŝaidrako apŝĉmi atrodam pee Ċpinoŝas. „Paŝ labakais, — ŝaka ŝĉis filoloŝs, ka ari daudŝi ŝiti praħtneeki, kas dŝiħwojuŝĉi preeŝĉ un peħŝ wina, — ir tas: eestatit pareiŝu dŝiħwes kaħrtibu jeb ŝinamus dŝiħwes likumus, eesĉeeŝt winus atminā un paŝtaħwigi peemehrot un iŝleetot winus taħdos atŝewiŝĉkos atgadijumos, kas kas beesĉi preeŝĉā, lai muħju eedomiba plaŝĉi uŝwertu winu eespaidus un lai wini weenumehr buhtu pee roķas. Par peem. ŝarp ŝitu uŝraħdiŝim, ka naidu wajag uŝwaret ar miħleŝtibu un augŝŝirdibu, bei newis atmaŝat ar abpuseju naidu. Bet, lai mums buhtu weenumehr pee roķas ŝĉis ŝapraŝĉanas jeb praħta preeŝĉraħŝis, til liħdŝ wiŝĉ wajadŝigs, tad mums beesĉi jaapŝwer un japahrdomā iħdeeniŝĉi paraŝti zilweku pahrdarijumi un ari tas, ka un kaħdā ŝekā toŝ war atgainat un noweħŝt ŝaur augŝŝirdibu. Jo taħdā kaħrtā mehŝ ŝa weenoŝim eedomibā pahridarijuma weidolu ar ŝĉa likuma weidolu, uu wiŝĉ buħs mums pee roķas, tiħliħdŝ buħs mums nodarita pahreŝtiba.“ Newajag atŝaħt neewehrota ŝĉa, peħŝ uŝŝata, ŝaidri filoloŝiŝka paŝĉpahrwaldibas weida, kuru pa leelakai daķai, pateeŝi iŝleeto tiķai filoloŝi un wiŝpahrigi nopectni zilweki, ŝaprotams, ar leelām ŝekmēm: ŝĉis weids ir

weenlihdsi swarigs preelſch kura katra no mums un war tift ar leetu weifſmi un labeem panahkumeem iſleetots itdeenifchâ, praktiſkâ dſihwê.

Par eeraduma eeſpaidu uſ muhſu teekſchanos un dſinu darinaſchanu un attiſtibu jau agraf minets (IV. nod). Kas tur ſazits, papildinaſim aiſrahdidami ka, kâ ſata kaſds widuslaifu prahtneekſ Maimonids, — „wiſi labi un ſlikti tikumi teel peepoteli zilwekam tikai daudſkahrtingi atkahrtojoj wiſnu eeſpaidus ilgata laika ſtarpâ.“ Tâ eeraduma zelâ katre no mums war padarit ſewi par labu waj kaunu, duhſchigu waj bailigu, dewigu waj ſkopu un t. t.

Eeraduma ſpehks ir tik leekſ, ka ar wina palihdſibu war ſaſneegt waru un kundſibu par teem dſihwibas prozeſeem, kuzi noriſinas eekſch mums beſ muhſu gribas un nodoma: noregulet jeb noſahrtot tawu ehſtgribu (lai iſſalkums eerastos arweenu weenâ un tai paſchâ laikâ), meegu (lai uſmoſios katru rihtu wcenâ un tai paſchâ ſtundâ) uu t. l. Utgahdinâſim wehl, ka pate griba — praſchana rihtotees un darbotees ſaſtanâ ar prahta praſijumeem — attiſta ſawu ſpehku, pateizotees eeraduma un beekſchas atkahrtoſchanas eeſpaidam, un taſ, kaſ pirmo reiſi gruhti, wehlaſ padodas mums loti weegli. Ir ari ſaprotams, ka muhſu wezus eeradumus atkâl war iſnihzinat ſewi zaur wineem preteju eeradumu darbibu: teekſchanas pehz puſdeenas gulet, praſiba pehz tehjas rihtos waj wakaros, pat tabakas pihpjekhanas kaiſliba un t. l. paſchas no ſewis pahreet, kad wairaf deenu waj nedelu laikâ no weetas neatrod ſew apmeerinajuma, neteek iſpilditas.

Wiſweeglaſ war iſſtrahdât un nodibinat ſewi eeradumus lehni, pakahpeniſti pahrejot no weeglaka uſ gruhtaku, laut gan energiſkam dabâm iſdodas arweenu gandrihſ ar reiſi eeſtatit ſewi kuru katru eeradumn, ſaprotams, ziſ tahtu taſ atkaras no zilweka gribas. Etipreem, iſturigeem eeradumeem, kaſ ſtipri nodibinati zaur beekſchu wingrinaſchanu, ir it ihpaſchi leekſ swarâ un noſihme paſchpahrwaldibas leetâ, tâ kâ, beſ uſrahditeem eeſpaideem tagadnê, wiſni aiſſteidſas preelſchâ, kâ jau redjejam, pee daſchadu meekſas un dwehſeles ſtahwokku eeraſchanas nahkotnê, un ſubjektſ, pateizotees tam, ſaprotams, iſwairas no wiſeem teem, daſchahrt moku pilneem puhlineem, kuzi ir neiſbehgami pee zitu paſchpahrwaldibas lihdjekku leetotſchanas. Daudſi labi un kauni eeradumi, kâ par peem, darbīgums, kaiſliba uſ ſtipreem dſehreeneem, gruhtſirdiba un t. l. daſchahrt pahreet pat eedſimibas zelâ no tehweem uſ behrneem, behrnu behrneem un

t. t. un tahdâ kahrtâ teem ir eespaids uf weselu paaudschu raksturu. Geraduma eespaidu uf emoziju eeraščhanos un attihstibu tã ari uf muhsju spehju nostiprinaščhanu, newajag šajaukt, — tã to, par nosčehloščhanu, dara dasči pšichologi, — ar eeraduma eespaidu uf muhsju juhtu intensiwitates wahjinaščhanu. Behdejais ir isskaidrojams zaur to, tã katra jauna parahdiba dara uf mums stipraku eespaidu, nekã parahdiba, tã mums wairaf waj majaf pasihstama, un tapehž, jo wairaf eepasihstamees ar sinamu parahdibu un peerodam pee winas, tad ari jo wahjakas kluhst juhtas, kuras wina eesčh mums eerosina. Luht, kapehž, par peem., slimigs zilweks, peeradis pee šahpigam šajuhtam, weeglat pahrzeesčh kuras katras šahpes, nekã weseligis zilweks; zilweli, kuri peeraduščhi pee gresnuma, nostahj baudit preekus winu deht un t. t. Geradums „mahza“ muhs ari weegli pazeest aukstumu, issalkumu un t. l., nejušt dsihwes neehrtibu, truhkumu un nepeesčh kirt leelas nosihmes daudseem patikas preekem, kuri, tã redsam, no eeraduma daudj šaudê šawã intensiwitatê, tã tad, ari wehrtibã.

IX.

Breekšehjã nodakã ir apluhkoti daschabi lihdsjekli preekš pasčšawaldišchanã šasneegščhanas, nemot no šcheem lihdsjekleem katra eespaidu un darbibu atšewiščki. Bet, pats par sewi šaprotams, gadijumã, ja nepeeteek weena lihdsjekta, wajag isleetot diwus waj wairakus no šcheem lihdsjekleem, kuri kopã darbodamees, šaprotams, dara daudj stipraku eespaidu, nekã pa weenam. Tã, par peem., lai apspeestu šawu skumjo gara stahwofli un eerosinatu sewi jautribu, ne katra reiži peeteek, ja pahrgrosa weenigi tif „ahrejo isteikšmi“, ja apmeerinas weenigi tif ar behdigo notikumu, ja dara eespaidu weenigi tif uf idejãm un t. t. Dwehseles stahwofla minetã pahrmaina ir daudj weeglat šasneedsjama, nemot palihgã wairakus lihdsjeklus: apmeerinatees, žif tas eespehjams, ar notikuscho behdigo atgadijumu (1) un pilnigi nostahjt par winu domat (2), peenemt jautra un peetizigi apmeerinata zilwela isskatu jeb weidu (3) un usjautrinatẽes sewi jautrã šabeedribã (4) ar jautru musiku (5) un t. t.

Rahds lihdsjeklis buhtu wislabaf leetojams katra atšewiščkã pasčšawahwaldibas gadijumã, to usrahdijãm jau agraf, apluhkojot wisuššos lihdsjeklus. Tomehr tã wispahrigu likumu war usrahdit to, tã šchã sinã arweenu wajag eewehrot un peemehrotees sinama dwehseles (waj meefas) stahwofla izšeljchanã zehlooneem un apstahkleeem, kahdos

tas noteef. Tà, stipros afektos, kad gruhti darit eespaidu us juhtàm, darbojotees us wiau ahrejo isteiksmi, tapeh3 ka tahdos gadijumos muskuli nostahj paklausit muhsu gribai, tad preeksch scha noluhka wajag isleetot eedomibas spehka darbibu, bet turpreti us wahjàm emozijàm ir wislabaf, ja darbojas ihsti zaur eespaidu us scho juhtu ahrejo isteiksmi. To paschu, tahdus paschus paschpahrwaldibas lihdsjekus ka prahtu, pakaldaribas un t. l. darbibas eespaidus, ir derigi leetot tur, kur wajadfiga kahdas emozijas un z. I e h n a w a h j i n a s c h a n a waj eerofinaschana, — turpreti tahdi lihdsjekli, ka usmanibas pahwaldiba un l. l., war noderet mums ari tai gadijumà, kad ir eewehlams a h t r i, p a t a z u m i r k l i apstahdinat jewi (bet daichreij ari eerofinat sinamas juhtas darbojchanos. Wispahrigi naw jaaimirjt, ka m a h l s c h a z i h n i t e e s ar muhsu eekschejo, tà ari ahrejo dabu iseet, saprotams, ne us to, lai isnihzi natu waj pahrgrositu winas likumus, ko pasfaulè neweens nespeh3 isdarit, bet us to, lai prastu rihkotees un isleetot winus, un tapeh3, saprotama leeta, ka par pirmo leetu schai zihnà ir — peeisleetees jeb peemehrotees katras parahdibas apstahkfeem.

Peh3 scha wisa mums jafaka, ka ne wisi lihdsjekli preeksch paschawaldischchanàs fasneegschanas, par noschehloschenu, te wareja tift apluhfoti, un atkal apluhfotee lihdsjekli ne weenumehr pilnigi fasneeds sawu noluhku, ar wahrdu fakot, paschawaldischchanàs mahksla tahlu wehl naw isjmelta. Tas zelas no ta, ka tagad wehl nepawisam naw eespehjams — un, jadamà, wehl ne tif drih3i buhs eespehjams — pilnigi apsihmet un noteikt daschadu dwehseles parahdibu eeraschchanàs zehlonus un likumus, kahdas parahdibas, ka jau reij minets, ir koti sarechgits, tumischs un preeksch pehtischchanas koti gruhts aplots. Teescham, no weenas puses, weens un tas patš zehlonis, sem daschnedaschadu sinamu un nesinamu apstahkku eespaida, war eerofinat daschadus dwehseles stahwoflu it ihpaschi emozijas intensiwitates daschados pakahpeenos. No otras puses, weena un ta pate emozija war parahditees, ka paschu daschadafo zehlonu felas, no kureem (zehloneem) daudsi darbojas pilnigi paslehpti, un winus apsihmet un noteikt daschreij naw ne masafàs eespeh3as. Zif daudsfahrt, par peem., muhs pahrneem bailes, skumjas, jantriba un t. l., kuru ihstos zehlonus noteikt un apsihmet deesgan gruhti waj taisni neeespehjami! Lai fastahditu wairaf waj masaf noteiktus dwehseles dsihwes likumus, buhtu wajadfiga netikai pamatiga psichologijas pehtischana (kura lihds schim tif maj wehl apstrahdata!) un eepasihschchanàs, kahdu eespaidu dara weeni psichologiskee apstahkki us otreem, wajadsetu ne tikai sinat zilweta

fisiškās dabas wijs eespaidus uš wina pšichisko dabu, bet buhtu waja-
dšiga pilniga cepasišchanās ar ahrejās dabas (gaiša, gaismas, augu
un t. t.) wišwijsadeem eespaideem uš zilweku, ziteem wahrdeem šatot,
buhtu wajadšiga sinatnes wišu nošaru apstrahdašhana, — bet lihšf
tam mums wehl tašlšch zekšch preekšchā. Beš tam, pšichiskās parah-
dibas, kà jau redsejām, daudš atkaraš no katra atšewišchka subjekta
indiwidualām šawadibām, par kuraš, šaprotams, te newarejām plašchi
runat. Tapehž war eeteikt katram, kaš wehlaš wehl wairaf papildi-
natees paššawaldišchanās leetā, tuwat eepasištees ar šewi pašchu
šchāi šinā, nopeetni nodarbotees ar šawa rakštura
išpehtišchānu, nopeetni pehtit šawas uštwehribas patahpeenu
pret šinamām jušchanām un t. t. Bet ja grib paššawaldišchanās
prinzipus peemehrot un išteetot preekšch zita zilweka dwehšeles štaš-
wokla pahrwaldibas, tad atkal eepreekšch jaeepasištās ar ta subjekta
rakšturu un zitām šawadibām, uš kuru grib darit eespaidu. Bešdejā
gadījumā paššawaldibas prinzipi patešfi war tišt išteetoti un peemeh-
roti, kà kreets un labš lihšjekliš preekšch zitu zilweku dwehšeles
(gara) štašwokla pahrmainās, preekšch pahrwaldibas par winu
tiškošchanām un kaišlibām, preekšch mihleštibas waj zeenibas juhtu
eerošinašchanās wišos pret mums waj pret kašdu zitu un t. t., jo pa-
sištot kašda šinama zilweka rakšturu un šinamu juhtu eerašchanās
lišumus, mums ir jau weegli apšihmet un noteikt, ihsti zaur kašdu
zehlonu darbibu mehš waram išaizinat subjektā weenu waj otru
šajuhtu.

Te wehl japešihmē, ka, kà jau lašitajš wareja pahrleezinatees,
wišas muhšu emozijas patešfibā naw nelas zits, ka ti hri šubjek-
tiwas pšichiskās parahdibas: pašaulē naw ne ka breešmiga, naw ne
ka brihnišchliga, ne ka škaišta un t. t., tišai, škatotees pehž ta, waj
šaut kaš išaizina eekšch mums baitu juhtas, išbrihnešchanos,
lihšgmibu un t. t. Tahdā kašrtā, lai ari buhtu kašda
buhdama eekšch mums emozialā šajuhtā*), wina
weenumehr ir tišai muhšu dwehšeles štašwokla išteikšme, bet nebuht
ne ahrejo parahdibu pateššā štašwokla atšpogulojums, un, tā tad, šchās
juhtas weenumehr war tišt pahrgrošitas, pat ari tahdā gadījumā, kaš
ahrejas parahdibas, kaš išaizinajušchās šchās juhtas, naw padotas
nekahdai pahrgrošibai.

*) Taišnibu šatot, kà taš jan galigi peenemts jaunakā pšichologijā, beš
išwehmuma wišas juhtas — ir ti hri šubjektivas, bet te
mehš runajam tišai par emozijām, kuraš šubjektiwitate parahdas wiššpilgtal un
ir par zehloni winu ihpašchāi nepaštahwibai un pahrgrošibai.

Tagad mums nepēzeesčami jaušrahda uš teem gadijumeem, kad emozijas eerošinanas subjektā weenā azumirkli un ihjā laikā jāmeedj neparasti leelu spēhku un intensiwitati, peenemdamaš afektu formu, ar kureem ir loti gruhti zihnitees. Šhpajchi beeschi tas parahdas pee tā šanzamām nerwošām šeeweetēm — (bet muhju laikos kurešh gan naw nerwošs?) — pee kurām afekti nereti pahreet daščadās nerwu kaitēs: histerijā, gišboni un t. l. Tapehž ir loti derigi, lai muhju griba buhtu weenumehr gatawa darbotees uš emozijām pehž eespehjas pašhā wīnu dihgššanas šakumā un nekautu netihkamām juhtām attihstitees lihds tahdam stipruma patašpeenam, kad jau ir gruhti waj pat neespehjani zihnitees ar winām. Tā aišsteigtoš preeščhā un nowehrstu to nekaitamo, pa leelakai dalaī kaitigo šawitnojumu, azumirkla aištraušchanos un uštrauskumu eeraščchanos, kam zilweki aišween nododas gluščhi neapdomigi un kam wehlat tiš daudškahrt šeko ruhkta noščehloščhana.

Aprahditee dwehšeles parahdibu likumi ir šwarigi netikai tapehž, ka dod eespehju waldit par emozijām pehž tam, kad winas šahkuschas jau parahdit uš ahru šawu darbibu un eespaidu, bet ari tapehž, ka rahda mums, kā aišsteigtees preeščhā un nowehrst dwehšeles stahwoklus un tahdā kahrtā nostahdit šewi eepreeščh tahdos apstahklos, kuri weizīnātu to, bet ne zitu stahwocku eerošinajchanu waj uštureschanu un pabalstīšchanu. Šinot šchos likumus, mums weeglat eestātī labpatīškamu šatīšmi ar apkahrtējeem, eerīhtot dšihwes weidu, kas nowehrščh netīškamu juhtu eeraščhanās eespehjamību, un t. t. Tapehž, ja tīkai eespehjamš nostahdit šewi tahdos dšihwes apstahklos, tad tam, šaprotamš, ir preeščhroka pret wīšēem ziteem pašhpahrwaldibas weideem un lihdselleem, kuru noluhks ir newis dwehšeles stahwocku eepreeščhejā nowehrščhana, bet tīkai zīhna ar teem; labat ir jau weenigi ta dehī, ka „nowehrst šlimību jeb išfargatees no tās daudī weeglat, neka dšeedīnāt wīnu.“

Tomehr daščadu pašhpahrwaldibas lihdselku leetoščhana nemoī naw tīš gruhta un, kā jau redšējām, gandrīhž weenumehr nowed pee šeknīgeem rezultateem, ja tīkai subjektam peemiht peeteekoščh pazeetiba un neatlaidiba pee šawa noluhka šašneegščhanas, ziteem wahrdeem šatot, — ja tīkai subjekts naw kuhtrs laišt darbā šawas gribas wīšu spēhku, lai nodibīnātu tīhkojamo dwehšeles stahwockli. Šchi peesīhme jo šwarīga tapehž, ka, kā jau agrak minets, zilweki daudškahrt gatawi drihšat geešt wīšas nepatīščhanas un šlitumūs, kas atkaras no šinameem dwehšeles stahwockēem, nekā kant jel

zij peespeest sawu gribu pee zihnas ar pehdejeem. Pat wehl wairat: paschnowehroschana rahda mums, fa, atra fda mees sem tahdu apstahllu eespaida, kuri isaizina eefsch mums jinamu emoziju, mehsh aiween paschi teezamees ufturet scho dwelhseles stahwokli un, it fa instinktwi, gluschi fa par spihiti prahta balsei, kura faka mums zitu, pretojamees wisam tam, kas war isnihzinat eefsch mums waldocho gara stahwokli waj isaizinat preteju stahwokli. Ta, pahrdsihwodams kahdas nebuht behdas, zilweks kluhst druhms un no stahj mihlet jautribu un preekus; mahte, kurai miris behrs, gandrih fa tihfchi nododas ismifumam; bet apluhkodami waj eedomadamees kahdu dailes mahklas rajchojumu, mehsh wisi, kaut gan netihfchi, bet tomehr labraht nododamees lihgsimam gara stahwoklam. Tas zelas no ta, fa ja reis sinami apstahkli weizina kahdas emozijas eerosinaschanu, tab wini zaur to paschu speesch jubjektu isbandit scho emoziju, t. i. darbojas uf winau tahda kahra, fa winsch wiss kriht schas juhthas wara. Lai isglahbtos no tahda stahwokla, ir nepcezeschami wajadsigas puhles, kas wehrstas, fa redsam, uf zihnu ar jewi paschu, bet tas, saprotams, gandrih weenumehr ir mozoschi, un tapehz ari netihkami . . .

Gribas eerosinaschanai uf darbibu war isleetot wiss tos lihdsjekus, kuri usrahditi jau agrat tihlojchanu eerosinaschanai wispahrigi, tee ir: patifas preeksh, zeeschana, pakaldaribas eespaids, stipra juhthas un t. l. (stat. IV. nod). Wes tam scheem lihdsjekleem peemihth ari ta leela nofihme paschjawalbijchanas leela, fa, eerosinadami muhju gribu (tihlojchanu), lihds ar to un tai pascha laika wini paleelina winas spehku un eespehjamibu darbotees; sem winau eespaida atdsihwojas wiss domaschanas aparatsh, eerodas wesela wirkne jaunu ideju, kuras noder un kalpo uistahdita noluhfa fasneegjchanai, pat mustuli eeguhst leelaku spehju darbotees un kustinat. Ir sinams, par peem., fa ugunsgrahtha, uhdenspluhdu brihdi un wispahrigi kahdas leelas nelaimes un wajadsibas brihdi, newisai apdahwinati un newisai spehzigij zilweki isleeto paschus smalkat isdomatus lihdsjekus jawa ihpaschuma glahbschana, issteepj flapjus un birkaweem leelus smagumus, fo wini isdeenischki parasta laika nepawijam nebuhtu spehjigi isdarit.

Lai isbehgtu no peespeeschanas gruhthbam un atweeglinatu gribas darbibu, war eeteift ari jefoscho loti weentahrschu un lihds ar to paschu droshako lihdsjekli: nedot eespehjas eerastees, waj wisma, nedot laika attihstitees tahdam nepatihklamam stahwoklim, kur muhju tih-

koſchanaſ zihnaſ waj darboteeſ waj nedarboteeſ, bet domajot, ka kaħda muħſu gribaſ darbiba ir nepeezeeſchami wajadſiga, tad neka-
wejojoteeſ iſdarit ſcho darbibu; un ja jau ſtarp ideju par
gribaſ aktu un paichu ſcho aktu nebuħſ ne maĵakâſ laika
ſtarpas, tad, ſaprotamſ, nekaħdam mozoſcham gara ſtahwoħkam, laſ
paraſti un aiſween eerodaſ ſchaj 'aika ſtarpâ, wairſ newar buħt
weetaſ.

Peepſeeſchanaſ moſaſ un netiħkoſchano u darboteeſ ar gribu war
nowehrſt ari eeraduma zelâ, kuſch war maj pamaſam galigi iſniħzi-
nat ſubjektâ ſcho ſliktu teeſchanoſ, ko nojauzâ m par gribaſ kuħtrummu.
Tomehr wiſadâ ſinâ, naw jaaiſmirſt, ka zihnaſ un peepſeeſchanaſ
moſaſ ir tiſtai weenſ azumirħliſ, bet turpreti ſcho puhliu labumê
ir milſigſ, un wiuu labdarigaiſ eeſpaidſ paleeħ un uſturaſ uſ maſal
waj wairaf ilgu laiku, un, ſaprotamſ, buħtu neprahທີ zihnaſ weena
azumirħla deħt ſaudet tiħbaudſ labuma un ehrtuma. „Saprahທີ
zilweka, — ſaka Dſch. Sellijſ, — nekad neſchaubiſeeſ, ka iħjâ laika
neehrtiibaſ un zeeſchanaſ, kaħdaſ iħbaudam paſchdiſziplineſchanaſ pirmâ
laikâ, pahrpilnam atmaſſajaſ zaur nahkotneſ leeleem anglem.

Paſchpahrwaldiſchanaſ maħħla, — ſapro-
tamſ, ſinamâſ robeſchâſ, — wiſpahriģi ir ka-
ram eeſpeħjama leeta, ta naw ſapni, bet teeſchamiba, ir
peeejama ne weenigi tiſtai prahтneekeem, bet wiſeem kaut ari paſcheem iħdeeni-
ſchkaĵajeem zilwekeem, ſaprotamſ, ja tiſtai wini iħtureſeeſ, kâ prahтneeħi,
un buħſ ar meeru teeſchamibâ iħleetot ſchâſ maħħlaſ wiģuſ preeſch-
rakſtuſ, un taſ, kâ jau redſejâ m, nebuħt naw tiħ gruħti. „Wiſſ,
— ſaka Smailſ, — atkaraſ no muħſu gribaſ un tiħkoſchanaſ ſpeħka.“

0,60

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304085088

W. Scribe apgahdeens,

grahmatu un rakstamu leetu tirgotawa

■ ■ Rīgā, Terbatas eelā Nr. 4. ■ ■

P. Kapterewa

Wafā 1ap

Seeweēdīu dwehseles ihpaidības. Tulk F. Awotīnīdī . . . 50

No 32 dsejuezem

Modernu seeweēdīu mīhleitības dseemas. Atdsejōjis un
iakopōjis F. Purīnīdī 35

Skītaleza dsejas.

Atdsejōjis F. Purīnīdī 25

P. Zachnina

Sribas spēhks, jeb: mahklīla waldīt par iewi. Tulkōjis
F. Awotīnīdī 30

